

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН:
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ НА ШЛЯХУ
ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ»**

14–15 травня 2021 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Ляшко Олександр Олександрович – кандидат юридичних наук, директор Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Берназюк Ян Олександрович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, суддя Верховного суду України;

Дорохіна Юлія Анатоліївна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Клименко Олена Вікторівна – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Недюха Микола Петрович – доктор філософських наук, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Академії наук вищої школи України;

Петков Сергій Валерійович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Скакун Юлія Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, перший проректор Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Федоренко Владислав Леонідович – доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України;

Швачка Вікторія Юріївна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Шемчук Віктор Вікторович – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Заслужений юрист України.

Правове регулювання суспільних відносин: перспективні напрями на шляху до сталого розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 14–15 травня 2021 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2021. – 164 с.

ISBN 978-966-992-530-5

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Правове регулювання суспільних відносин: перспективні напрями на шляху до сталого розвитку», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 14–15 травня 2021 р.

УДК 342(063)

ISBN 978-966-992-530-5 Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Єфимова Є. О.

Забезпечення гарантій прав людини8

Жуковська С. В.

Гарантії прав людини11

Кашинська І. М., Головка С. Г.

Конституційне законодавство періоду Директорії15

Леськов С. О.

Верховенство права як принцип сучасної держави17

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Крейтор В. С.

Конституційно-правовий статус людини в ісламських державах.....21

Нітченко А. Г., Карповець В. С.

Конституційна скарга як механізм правового захисту.....25

Староконь Ю. М.

Правове виховання в умовах глобалізації27

Твердохліб Я. В.

Можливості впровадження електронної демократії в Україні29

Тернавська В. М., Попіка Ю. Г., Савчук Л. В.

Категорія «внутрішньо переміщена особа»
в системі конституційного права України.....32

Шафранова М. О.

Правові наслідки подвійного громадянства в Україні35

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Гуйван П. Д.

Сутність права на захист у цивільному правовідношенні38

Д'яченко Т. Г.

Предмет договору банківського вкладу
за цивільним законодавством України 42

Кузьмич О. Я.

Про співвідношення третіх осіб у цивільному праві
із третіми особами у цивільному процесуальному праві 46

Оксанюк О. А.

Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання
подружжя в аспекті правовідносин між батьками та дітьми 48

СЕКЦІЯ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Абрамов Н. О.

Відповідальність за порушення
в сфері господарських правовідносин в Україні 51

Дрогін Є. Р.

Господарсько-правове регулювання франчайзингу:
порівняльно-правовий аспект 55

СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Папкова А. В.

Реформування правового регулювання пенсійної сфери 60

СЕКЦІЯ 6. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО

Катькова А. Р.

Правове забезпечення раціонального використання курортних і
лікувально-оздоровчих зон 64

СЕКЦІЯ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Андрієчко О. М.

До питання організаційно-правових
засад діяльності апарату місцевого суду 67

Бойко М. Я. Трансфер правових норм як основний спосіб структурування адміністративного законодавства	71
Бондарчук Б. О. Адміністративні послуги держави: організаційно-правові аспекти....	75
Демидик С. І. Публічне управління та адміністрування в умовах сучасності: основні підходи та еволюція	79
Жива А. Г. Політична відповідальність: сутність, зміст та правова форма	82
Журавель А. П. Актуальні проблеми адміністративного процесу.....	87
Зінченко Г. Ю. Удосконалення правового регулювання діяльності з надання медичної допомоги та медичного обслуговування	89
Іванова М. А., Ільков В. В. Особливості досудового врегулювання адміністративних спорів....	94
Кондратенко В. О. Сутність та соціально-правова характеристика адміністративного правопорушення (проступку) та кримінального проступку (злочину).....	97
Лаухін Д. Ф. Нормативно-правове забезпечення перевезень пасажирів на таксі....	100
Моценський С. Г. Сучасний стан та значення діджиталізації адміністративних послуг	104
Паньків О. В. Електронна консультація як один із елементів розвитку електронної демократії в Україні	109
Петрученко Ю. В. Проблеми реформування та перспективи розвитку антикорупційного законодавства в Україні	114

Смерницький Д. В.

Розвиток наукових і технологічних парків
в Україні: концептуальні засади та правове регулювання 119

Харабара І. І.

Актуальні напрями кодифікації вітчизняного законодавства 123

Шевченко Н. А.

Актуальні питання адміністративно-територіальної
реформи в Україні 127

**СЕКЦІЯ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА**

Бережна В. Р.

Цифрові сліди в криміналістиці 131

Варченко О. О.

Повага до людської гідності в системі засад кримінального процесу:
точки дотику та лінії розмежування 134

Гусак А. П., Гусак Т. П.

Короткий аналіз міжнародного досвіду боротьби
з організованою злочинністю 137

Драгоненко А. О., Саржовський О. В.

Необхідність встановлення об'єктивної істини
у кримінальному провадженні 140

Олійник І. О.

Основні аспекти розвитку інституту доказування
у кримінальному процесі 143

Підгасцька В. В., Сіренко О. В.

Поняття та особливості кримінального провадження в Україні 146

Степанов В. О.

Сучасне розуміння оперативної обстановки
у діяльності кримінальної поліції 148

СЕКЦІЯ 9. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Мичка Л. М.

Імплементація правових актів інститутів Європейського Союзу
в національних правопорядках держав-членів 153

Харченко А. І.

Вплив пандемії COVID-19 на розвиток міжнародних стандартів
у сфері автомобільного транспорту 156

Харчишин А. О.

Застосування міжнародного м'якого права
у системі права Європейського Союзу 159

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Єфимова Є. О.,

*студентка 1 групи 1 курсу господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРАНТІЙ ПРАВ ЛЮДИНИ

Протягом всього існування людства постає питання прав людини, а саме їх реалізація та захист. Права людини – це історично нестійка категорія, яка еволюціонує разом із суспільством і державою. Як відзначала Ю. С. Разметаєва, однією з властивостей прав людини є їхня здатність вважатися універсальною цінністю, тобто вони мають значення для будь-якого суспільства громадянського типу, незалежно від національно-культурного контексту [1, с. 111].

Права людини – це основні можливості, необхідні для існування і розвитку особи, які визнаються універсальними, невід’ємними та рівними для кожного і мають гарантуватися державою в обсязі міжнародних стандартів [2, с. 301]. На сьогодні найбільш практично значущим є поділ прав людини за сферою суспільних відносин. Тут відбувається класифікація на громадянські (особистісні) права (право на життя, на свободу і на особисту недоторканість), політичні права (свобода слова, право звернення, свобода зібрань та об’єднань), соціальні, економічні та культурні права, що охоплюють право на працю, свободу підприємництва, право на гідний рівень життя, на освіту тощо .

Головне місце в механізмі правового забезпечення прав людини посідають гарантії. Саме гарантії прав і свобод людини є сукупністю умов і спеціальних правових способів і засобів, за допомогою яких забезпечується їх здійснення, охорона та захист. Головне призначення правових гарантій полягає у створенні необхідних умов для перетворення закріплених у законі прав і свобод із можливостей на реальність. В юридичній науці розрізняють дві групи гарантій – загальносоціальні та юридичні. До загальносоціальних гарантій належать: політичні, соціально-економічні, ідеологічні. Такими гарантіями є відповідні суспільні механізми, які склались та функціонують в нашому суспільстві.

Щодо юридичних гарантій, то це встановлені законом спеціальні механізми практичного забезпечення, охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина. У свою чергу, юридичні гарантії поділяються на нормативно-правові та інституційні гарантії. До нормативно-правових гарантій належать норми-принципи матеріального і процесуального характеру. Якщо матеріальні гарантії відображені у відповідних матеріальних нормах, то це норми, що закріплюють принципи правового статусу Конституцією України передбачені такі принципи правового статусу особи, а саме: принцип свободи та рівності людей у своїй гідності та правах; принцип невідчужуваності й непорушності прав і свобод людини; принцип права громадянства і його зміни та інше [3, с. 13]. Процесуальні гарантії – це процесуальні норми, які закріплюють порядок організації прав і свобод людини. До них відносяться: право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої їх незаконною діяльністю; право знати свої права та обов'язки; право на правову допомогу тощо.

Також не менш важливу роль мають інституційні гарантії. Першим таким гарантом виступає Президент України [4, ст. 102]. Реалізація повноважень Президента здійснюється безпосередньо через видання указів, спрямованих на забезпечення прав і свобод людини і громадянина. До інституційних гарантій також слід віднести: Верховну Раду України, яка законами України визначає права і свободи людини й громадянина, гарантії цих прав і свобод; Кабінет Міністрів України та міністерства. Слід сказати, що місцеві державні адміністрації також відіграють свою роль в забезпеченні прав людини на певній території.

Судові гарантії надають доступ особам до незалежного суду. Прокуратура, у свою чергу, здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом, адвокатура – діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах. Слід до цього списку також додати міжнародно-правові гарантії прав людини [2, с. 312].

Однак, розглядаючи цей аспект у сучасній Україні, є підстави стверджувати, що права людини, незважаючи на їх закріплення та детальну регламентацію в Конституції України, поки що не стали дійсно вищою соціальною цінністю для держави. Це зумовлено історією нашої держави, яка протягом тривалого часу була тоталітарною, а також теперішніми складними політичними та соціальними проблемами. Аналіз практики вирішення спорів Європейським судом з прав людини щодо порушення Україною норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод свідчить про негативну тенденцію у діяльності всієї

системи державних органів у результаті порушення окремими посадовими особами норм українського та міжнародного законодавства.

Також треба зазначити, що проблема реальності прав, свобод і законних інтересів має не лише правовий аспект. Вона також пов'язана з економічним і політичним становищем суспільства, станом його духовності і консолідованості. Наразі є факти, які засвідчують, що державні бюрократичні структури не завжди зацікавлені у забезпеченні прав людини. Підтвердженням цього є щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні [5]:

1. Право на отримання гарантованих державою виплат і допомог. Наприклад, протягом 2020 року до Уповноваженого надійшло 3 765 повідомлень від громадян ВПО та мешканців тимчасово окупованих територій. У більшості повідомлень йшлося про порушення прав ВПО на пенсійне забезпечення, половина з яких пов'язана із невиконанням судових рішень щодо виплати пенсій за минулий період.

2. Право на захист. Під час моніторингу, який було проведено у 14 місцевих і 3 апеляційних судах Донецької та Луганської областей, спостерігачі звернули увагу на наявність недоліків у якості послуг адвокатів безоплатної правової допомоги. Захисник формально був призначений, але не здійснював свого обов'язку – ефективного захисту. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ від 12 червня 2008 року у справі «Яременко проти України» як на підставу порушення п. 3 (с) ст. 6 Конвенції суд зазначив: «...той факт, що кожен із двох інших захисників, які представляли заявника, бачив його лише один раз і тільки під час допиту і до допиту ніхто з них із заявником не бачився, найімовірніше свідчить про символічний характер їхніх послуг».

3. Право на працю. За даними Державної служби статистики України, заборгованість із виплати заробітної плати працівникам на 01.01.2021 становить 3,13 млрд грн. У структурі заборгованості з виплати заробітної плати в 2020 році відносно більшу частину боргу, а саме 2,7 млрд грн мають економічно-активні підприємства. Однак Урядом не було вжито ніяких системних заходів з метою подолання цієї проблеми.

Підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що на сьогодні проблема забезпечення прав і свобод людини в Україні набуває особливого значення, адже у сучасному світі ступінь цієї забезпеченості є ціннісним орієнтиром, який свідчить не тільки про досягнутий рівень демократії держави, а й про ступінь розвиненості суспільства взагалі.

Список використаних джерел:

1. Разметаева Ю. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства. *Юридический вестник*. 2006. № 1. С. 109–112

2. Петришин О.В. Теорія держави і права: підручник / Харків. 2015. 368 с.

3. Коцан-Олинець Ю.Я. До питання про гарантії прав і свобод людини та громадянина: сучасне теоретико-правове узагальнення. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 2 С. 12–16

4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

5. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. URL: www.ombudsman.gov.ua.

Жуковська С. В.,

студентка I курсу господарського-правового факультету

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Поширення ідей і принципів природного права сприяє науковому осмисленню категорії «права людини». Ще з давніх-давен вчені стверджували: усі люди рівні від народження й мають однакові права, зумовлені людською природою. Поступово права людини як ідеальна категорія втілюються в реальну правову дійсність і знаходять своє відображення в законодавстві держави та міжнародно-правових актах.

Права людини є найважливішим політико-правовим і соціальним інститутом, мірою розвитку суспільства та нації, а також основою і змістом функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування. Саме такий функціональний підхід до інституту прав людини, по-перше, слугує засобом доступу особи до механізму публічної влади та його інституцій, формам народовладдя, і, по-друге, є безперечною умовою удосконалення та незалежності самої особистості. Разом з цим у країнах розвиненої демократії права людини є необхідною умовою реалізації принципу верховенства права, конституційності та законності [1, с. 28].

Права людини можуть залишатися декларативними, значною мірою знецінюватися за відсутності певних засобів гарантування їх реалізації в повсякденному житті особи і суспільства. Отже, питання про права людини – це не тільки питання про те, що повинно бути з позицій

абстрактних намірів і зобов'язань, а й про те, що реально може бути здійснено індивідом сьогодні в конкретних умовах [2, с. 19].

Гарантування прав людини є основним завданням сучасних держав, які проголосили людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю та взяли на себе юридичні зобов'язання запровадити ефективні засоби її забезпечення від свавілля публічної влади та, відомою мірою, посягань з боку інших осіб [2, с. 116].

Ефективність гарантій основних прав людини залежить від рівня розвитку правових інститутів демократії, стану економіки, засобів розподілу життєвих благ, правотворчої діяльності в суспільстві, рівня правового виховання і культури населення, ступеня суспільної злагоди, наявності належного функціонування державної влади та інше. Хоча в ідеальному вимірі права людини можуть існувати незалежно від того, визнає їх держава чи ні, закріплює їх на законодавчому рівні або ні, а також незалежно від зв'язку їх носія з тією чи іншою державою [3, с. 70]. Не дивлячись на те, що права громадянина виокремлюються в окрему групу прав людини та пов'язуються із фактом приналежності особи до визначеної держави, це не означає, що хто-небудь може дискримінувати особу на підставі відсутності у неї громадянства певної країни. Так, відповідно до ст. 26 Конституції України іноземці та особи без громадянства мають такі самі права, свободи та обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими цією Конституцією, законами і міжнародними договорами України [3, с. 70].

Гарантування прав людини може здійснюватися як у національному порядку – шляхом їх визнання і закріплення в конституції держави, законах, підзаконних актах, інших нормативно-правових актах; так і в міжнародному – шляхом підготовки і прийняття міжнародних документів, що містять стандарти прав людини, приєднанням до міжнародних договорів з прав людини, їх ратифікацією [3, с. 28].

Під гарантіями прав людини розуміється система загальних (політичних, економічних, духовних та ін.) і спеціально-юридичних засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень.

Відтак, П. М. Рабінович до політичних гарантій пропонує відносити демократичний устрій суспільства; плюралістичну, відкриту політичну систему; наявність розгалуженої мережі громадських об'єднань, у тому числі різних осередків суспільства; демократичну виборчу систему та ін. [4, с. 65].

Можна зазначити, що ці гарантії становлять собою елемент політичної системи суспільства, націлений на забезпечення реальних умов для повного і всебічного здійснення прав людини в галузі політичних

відносин. Це певні умови, способи і засоби, які забезпечують використання механізму влади народу з ціллю здійснення прав людини.

Економічні гарантії складають окрему важливу групу гарантій. Їх значення особливо підвищується в умовах ринкової економіки, зі створенням матеріальної основи життя суспільства. Новітня історія довела, що ринкова економіка здатна забезпечити вищий рівень продуктивності суспільної праці, виробити більший обсяг національного валового продукту, ніж економіка планово-централізована, командно-адміністративна. Це доводить не тільки світовий досвід економічно розвинених країн, про це свідчать і перші кроки приватних підприємств в Україні. Без економічних гарантій прав людини неможливо забезпечити гідність людської особистості [4, с. 78].

Слід констатувати, що економічні гарантії прав людини в Україні заслуговують на особливу увагу. Адже вони настільки важливі, що ще у період Радянського Союзу в системі основних гарантій головна роль відводилася саме економічним гарантіям, до яких відносилися соціалістична власність на знаряддя праці, засоби виробництва; соціалістичний спосіб виробництва; економічний лад суспільства; соціалістична система господарювання; сукупність матеріальних і фінансових ресурсів суспільства і держави [4, с. 52].

У сучасній Україні економічними гарантіями прав і свобод людини і громадянина є соціально-ринкова економіка, рівність форм власності, свобода зайняття підприємницькою діяльністю, високий рівень продуктивності праці та економічного розвитку суспільства, що дає змогу забезпечити добробут, гідний рівень життя і соціальний захист членів суспільства, перебороти такі негативні явища, як бідність, безробіття, низьку оплату праці тощо.

Самостійний вид прав у загальній системі прав людини становлять соціальні права, під якими слід розуміти певні можливості людини володіти, користуватися, розпоряджатися певними соціальними благами та послугами, наданими суспільством і державою, а також набувати і захищати їх в порядку, межах, формах і способах, що передбачені Конституцією та законами України. На цій підставі соціальні гарантії діють у сферах охорони здоров'я, праці і відпочинку, соціального забезпечення тощо. Наприклад, гарантіями права на працю є створення державою умов для реалізації цього права, рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності. Іншими словами, змістом гарантій цього права є певна можливість заробляти собі на життя працюючи [4, с. 19].

У практичному житті реалізація прав і свобод забезпечується такою важливою категорією гарантій, як юридичні (правові) гарантії, що становлять собою правові засоби, за допомогою яких реалізуються, захищаються права людини, поновлюються порушені права.

До юридичних гарантій прав і свобод людини і громадянина належать правові процедури їх реалізації, право знати свої права й обов'язки, право на юридичну допомогу, в тому числі і безкоштовну, на судовий захист, на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої їх незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю, встановлення юридичної відповідальності за порушення чи обмеження прав людини [5, с. 8].

Юридичними гарантіями прав і свобод людини і громадянина виступає система таких специфічних юридичних конструкцій, як: презумпція невинуватості, неможливість зворотної дії закону, що встановлює або посилює юридичну відповідальність за правопорушення, неможливість бути двічі притягнутим до юридичної відповідальності за одне й те саме правопорушення.

Додержання юридичних гарантій є однією з головних умов забезпечення законності та правопорядку в державі і в усіх галузях суспільного життя.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок: під гарантіями права слід розуміти політичні, економічні, соціальні, юридичні та інші засоби, які забезпечують постійне вдосконалення змісту суб'єктивних прав та інтересів, їх реальне здійснення.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посіб. Вид. 10-ге, доп. Львів: Край, 2008. 224 с.
2. Загальна теорія держави і права (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції): Навч. посіб. / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком інтер, 2008. 400 с.
3. Кушніренко О. Г. Права і свободи людини та громадянина : навч. посібник /О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько. Х. : Факт, 2001. 439 с.
4. Нова Конституція України: Огляд, коментарі і текст Основного Закону / За ред. В. Ф. Погорілка. К. 1997. 671 с. URL: <http://kul.kiev.ua/praci-1999-roku/konstituciyne-pravo-ukrajini-za-red.-v.f.pogorilka.html>
5. Остапенка В.В. Теорія і практика правознавства. Гарантії суб'єктивних прав і свобод як елемент правового статусу людини і громадянина Х. : 2018. 15 с. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/127019>
6. М.М. Мацькевича Поняття гарантій конституційних та культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні. 2017. 9 с. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_37.pdf

Кашинська І. М.,
студентка юридичного факультету
Національного авіаційного університету

Головко С. Г.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національного авіаційного університету

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПЕРІОДУ ДИРЕКТОРІЇ

28 червня 1996 року Верховна Рада України прийняла Конституцію, яка розпочала новий етап розвитку і вдосконалення вітчизняного законодавства, пов'язаного з вирішенням основних проблем правотворення в незалежній державі. Перед українською юридичною наукою постало широке коло проблем, що потребують ґрунтовної наукової розробки і вирішення з огляду на те, що на сьогодні низка історичних процесів, подій та явищ, їхня оцінка є ще недостатньо вивченими. Актуальними для теоретичного аналізу та практичного застосування є питання вітчизняного державо– та правотворення, а саме: доба Директорії УНР як важливий період відродження національної державності творення українського права.

Значною проблемою для Директорії, що безпосередньо позначилася на її конституційному законодавстві, став процес вироблення офіційної державної стратегії державотворення [4]. Причиною цього була різновекторність її керівництва, яке мало власні позиції щодо перспектив розбудови держави, а саме: В. Винниченко, В. Чехівський, М. Шаповал схилялися до союзу з більшовицькою Росією, інші на чолі із С. Петлюрою – до союзу з Антантою [1].

Правотворчу діяльність доби Директорії можна назвати законодавством перехідного періоду, коли закони ухвалювалися лише за потреби «швидкого реагування» на певні обставини. Цим пояснюється відсутність кодифікованих актів у галузі цивільного, кримінального права тощо.

Під час розробки правової системи Директорія мала визначитися щодо дії на території УНР попереднього та радянського законодавства. У травні 1919 року голова Директорії затвердив постанову уряду, відповідно до якої на території УНР було анульовано чинність законів і декретів українського радянського та російського радянського урядів і поновлено чинність законів Української Народної Республіки. Але поновлення законодавства першої УНР було частковим. Були поновлені закони УНР «Про державну мову», «Про національно-персональну автономію» тощо.

Низка законодавчих актів УНР, що вважалися Директорією надто «лівими», у тому числі й Конституція 1918 року, поновлені не були. Разом з тим, не було повністю скасоване й законодавство Гетьманату П. Скоропадського. Не припинило й дію дореволюційне законодавство, якщо воно не суперечило новим українським реаліям.

Необхідність прийняття законів, які регламентували діяльність вищих владних інституцій в УНР, була зумовлена відсутністю Основного Закону республіки [3, с. 20].

Аналіз законотворчої діяльності періоду другої УНР доводить, що особливо негативно вплинула на неї відсутність чітко встановленої процедури підготовки та ухвалення законопроектів. Але, незважаючи на значні проблеми та недоліки, перші нормативно-правові акти конституційного характеру свідчать про розвиток української державності у напрямку розбудови національної держави, в якій гарантувалася права і свободи її громадян. Серед них Універсал Трудового Конгресу України (1919 р.), закони «Про тимчасове верховне правління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці», «Про Державну Народну Раду Української Народної Республіки» (1920 р.) тощо [2, с. 110-111, 114-122].

У липні 1920 року уряд створив комісію для вироблення проєкту нової конституції. Наприкінці жовтня того ж року було підготовлено проєкт Конституції, відповідно до якої в УНР мала б встановитися президентсько-парламентська республіка. Згідно з цим проєктом в основу розбудови держави було покладено принцип поділу влад на законодавчу (Державна рада), виконавчу (Голова держави, Рада міністрів), судову (незалежні суди). Але він був опублікований на території Польщі, де під натиском більшовицьких сил опинилася українська влада.

Отже, історія свідчить, що проблема прийняття Конституції другої УНР періоду Директорії полягала у несприятливій внутрішній ситуації, викликаній постійними військовими діями, відсутністю політичної волі та законодавчого органу, який був покликаний розробити і ухвалити Основний Закон нової держави. Та варто зазначити, що напрацювання української влади в добу Директорії у галузі конституційного права стали на сучасному етапі однією з передумов конституційного процесу в незалежній Україні.

Список використаних джерел:

1. Винниченко В. Відродження нації. Київ, Відень : Дзвін, 1920. Ч.3. 328 с.
2. Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. Київ : Філософ. і соціол. думка. 1972. 272 с.

3. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917-1921. Київ : Темпора, 2003. 608 с.

4. Присяжнюк А. Й. Конституційне будівництво в Українській Народній Республіці доби Директорії (листопад 1918 – початок 1921 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Націон. акад. внутр. справ. України. Харків, 2002. 197 с.

Леськов С. О.,

студент 1 групи 1 курсу господарсько-правового факультету

Науковий керівник: Прийма С. В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії і філософії права,

заступник декана господарсько-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Верховенство права – це фундаментальний правовий принцип і правова доктрина, яка пролягає в тому, що жодна людина не є вище закону, усі люди є рівними перед законом, і що ніхто не може бути покараним або засудженим за порушення закону іншим шляхом, ніж у порядку, передбаченому законом.

Принцип верховенства права сформувався в XVIII-XIX ст. внаслідок поширення доктрини природного права. Великий внесок у закладення фундаменту цього принципу зробила Еллада (Стародавня Греція) та Стародавній Рим. Відомий латинський вислів «*Fiat iustitia, et regeat mundus*» («Нехай здійсниться правосуддя, хоч би загинув світ») засвідчує, що право відіграло ключову роль у розвитку суспільства ще у ті далекі часи.

Сама ідея верховенства права зародилась у правовій системі Великої Британії. У XX столітті вона вийшла за межі Великобританії та поширилась серед інших країн[1, ст.13].

Сьогодні принцип верховенства права в системі європейських цінностей належить до засадничих: на ньому ґрунтують свою діяльність Рада Європи, Європейський Союз і ОБСЄ.

Що стосується принципу верховенства права Європейського Союзу, то він формується, зокрема, на основі практики Суду Європейського Союзу. Крім свого основного призначення в праві ЄС він *регулює взаємовідносини між союзним правом і національним правом держав-*

учасниць. Таким чином верховенство права встановлює пріоритет союзнного права над національним і, у такий спосіб, підтримує інтеграційні процеси всередині союзу [2, с. 41].

Також ідея верховенства права простежується у проєкті Конституції ЄС. Наприклад у ст. 2 («Вартості Союзу»), ст. III-193 тощо. Але сама Конституція ЄС поки що не є чинною, адже не всі країни-члени ЄС ратифікували її [3].

У березні 2011 року в Стамбулі Венеційська комісія ухвалила спеціальну доповідь «Верховенство права», метою якої є «виклад загальноновизнаного чіткого розуміння поняття «верховенство права», завдяки чому міжнародні організації, а також національні та міжнародні суди могли б тлумачити і застосовувати цю фундаментальну цінність» [4, п. 3].

Автори доповіді у більшій частині опирались на позицію Томаса Бінгема, який у своїх працях виділив вісім засад верховенства права, а саме: 1) доступність; 2) питання юридичних прав мають бути вирішені лише нормами права; 3) рівність перед законом; 4) фундаментальні права людини повинні бути захищені; 5) необхідно забезпечити засоби для вирішення суперечок без надмірних матеріальних витрат і тривалості; 6) влада має реалізовуватися в правомірний, справедливий і розумний спосіб; 7) суд має бути справедливим; 8) дотримання державою міжнародно-правових зобов'язань [4, п. 36-37].

Відповідно до цих засад, у контексті реалізації прав особи, верховенство права є необхідним для відповідності певного державного утворення наявним демократичним стандартам. Якщо одним із зобов'язань держави є захист прав і свобод громадян, то сам принцип верховенства права встановлює межі, у яких держава має захищати ці права та свободи, та викоринює можливість встановлення деспотичного режиму.

Були також визначені основні елементи верховенства права. Цими елементами є: 1) законність; 2) юридична визначеність; 3) заборона свавілля; 4) доступ до правосуддя; 5) дотримання прав людини; 6) заборона дискримінації та рівність перед законом [4, п. 41].

Відповідно до цих елементів, однією з найголовніших умов встановлення принципу верховенства права є наявність поділу влади на окремі гілки та системи «стримувань і противаг». Про цей фактор неодноразово говорилось у доповіді комісії [4, п. 23–25].

На сьогоднішній день перелічені вище елементи лежать в основі конституційних і законодавчих положень та судової практики як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Важливо сказати, що елементи цього списку формують єдину структуру верховенства права, а ігнорування владою хоча б одного її елементу фактично виключає наявність даної ідеї у праві цієї країни.

Основним результатом роботи комісії стало вироблення загального чіткого розуміння верховенства права та з'ясування його елементів. Також у додатку доповіді був сформований перелік питань для оцінки стану верховенства права в окремих державах.

Т.Бінгем, до чийх праць апелювала Венеційська комісія, розглядав цю ідею як конкретний існуючий конституційний принцип, на який повинні опиратися судді при ухваленні своїх рішень [5, с. 5]. Його позиція відрізнялась від парадигми деяких тогочасних юристів, які вважали принцип верховенства права певною абстрактною конструкцією, яка не може бути покладена в основу судових рішень.

Особливу увагу слід звернути на 6 правило, яке Т.Бінгем вважав «стрижнем» верховенства права. «Воно полягає в тому, що міністри та державні службовці всіх рівнів повинні здійснювати надані їм повноваження розумно, добросовісно, виключно для тих цілей, для яких ці повноваження надавались, та без перевищення меж наданих повноважень». Це правило пов'язує верховенство права з принципами прямої та непрямої демократії, оскільки саме «громадяни наділяють свої представницькі інституції правом створювати правотвори, які, у разі їх належного прийняття, зв'язують усіх, кого вони стосуються, а виконавча влада, чинний уряд лише втілюють ці правотвори у дію»[5, с. 96].

Першим національним процесуальним законом, у тексті якого верховенство права названо одним із принципів судочинства, є Кодекс адміністративного судочинства. Так, у ст. 6 цього Кодексу зазначається, що суд повинен при вирішенні справи керуватись принципом верховенства права (1 пункт), а також враховувати судову практику Європейського суду з прав людини (2 пункт). Також зазначається, що усі громадяни мають право звертатися до суду для захисту своїх прав і свобод, яке гарантується Конституцією України [6, ст. 6].

Верховенство права у суспільстві як основний принцип правової держави зумовлює й інші принципи, зокрема підпорядкування закону самої держави та її органів, посадових осіб, інших організацій, громадян. Закон, у свою чергу, має бути справедливим, гуманним, закріплювати невід'ємні природні права кожної людини: право на життя, на свободу, на особисту недоторканість.

Будучи європейською державою, Україна визначає однією із своїх цілей закріплення принципу верховенства права та забезпечення реалізації його основних положень. Також на це впливають міжнародно-правові зобов'язання України як члена Ради Європи. Формування

національної правової системи з огляду на принцип верховенства права закріплюється у статті 8 Конституції України [7].

Вперше значення принципу верховенства права в Україні було викладене у рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р., у якому зазначається, що верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо [8, с. 150–151].

Підсумовуючи, можемо визначити, що верховенство права – це доктринальна ідея, встановлення й підтримання якої є не тільки бажаним процесом, що веде за собою економічний та суспільний розвиток, а є обов'язковою умовою для ведення вдалої і перспективної зовнішньополітичної діяльності з розвиненими демократичними країнами.

Список використаних джерел:

1. Погребняк С. П. «Історичні витоки верховенства права», 2008 р. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2927/1/Pogrebnaк_3.pdf ;
2. Юхимюк О., Дмитрук С., «Формування принципу верховенства права Європейського Союзу», Історико-правовий часопис. – 2018. – №2 (12). URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16044/1/9.pdf> ;
3. Проект Договору про запровадження Конституції для Європи (2003/С169/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_647#Text ;
4. Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» № 512/2009, м. Страсбург, 4 квітня 2011 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf ;
5. Сєрьогін С.В. «Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування», Монографія. – Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. – 124 с. Електронне видання. URL: <http://www.adverta.com.ua/publications/Verhovenstvo-prava-v-Ukraine-Seregina-S-V-Monografiya.pdf> .
6. Кодекс адміністративного судочинства України. Редакція від 11.04.2021, підстава – 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> ;
7. Конституція України. Редакція від 01.01.2020, підстава – 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> ;
8. Львова О.Л. Ціннісні орієнтації у праві як фактор утвердження принципу верховенства права в Україні // Принцип верховенства права як принцип правової системи: проблеми теорії / Відп. ред. Н.М. Оніщенко. – К.: Юрид. Думка, 2008 р.

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Крейтор В. С.,

студентка 3 курсу 1 групи

міжнародно-правового факультету у

Науковий керівник: Закоморна К. О.,

кандидат юридичних наук, доцент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ В ІСЛАМСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Правовий статус особи – складна юридична категорія, що відображає фактичний стан індивіда у відносинах між суспільством і державою. На сьогоднішній день проблема правового статусу людини в державах, де сповідують іслам, є важливою. Значний інтерес такі країни викликають через те, що ісламське суспільство розвивається невіддільно від релігії і аналізуючи це з позиції сучасних норм права, треба звернути увагу на те, що шаріат містить певні обмеження прав особи.

Метою даної роботи є висвітлення особливостей конституційно-правового статусу людини в ісламських державах.

Завданням є визначення документів-джерел, що регламентують статус людини в ісламі; з'ясування колізій серед норм таких документів-джерел та реальністю; відповідь на запитання чи може особа припинити сповідувати іслам; становище мусульманської жінки відносно чоловіка.

Дослідженням даного питання займалось чимало **вчених**. Насамперед, свій вклад у дослідження прав людини в різних правових системах зробили Г. Дж. Берман, В. П. Воробйов, М. Д. Грубарг та багато інших. А одеський науковець Хашматулла Бехруз у своїй роботі торкається питань прав та свобод людини саме в ісламському світі.

Тож, починати слід з того, що іслам виходить з того, що існуюча система правил поведінки встановлена Аллахом, який дарував людині абсолютне право, що не потребує перегляду і вдосконалення під впливом змін соціальних умов життя. [5, с. 33] Основними джерелами, які регулюють права людини в ісламі є Коран і Сунна. Саме в них містяться божественні відкровлення, яким повинні слідувати мусульмани. Проте з розвитком суспільства почали з'являтися безліч ситуацій, які Коран і

Сунна вже не в змозі регулювати. Саме тому і виникла концепція іджтіхаду, яка являє собою метод ісламського права, що полягає в судженні правознавців. До них, насамперед, відносяться кияс – за аналогією судження, та іджма – думка всієї громади віруючих. [1, с. 100]. Таким чином, джерела мусульманського права в цілому складають Коран і Сунна, а також правила методу іджтіхаду.

В контексті ісламської концепції прав людини, найважливішими документами, які регулюють це питання, є, в першу чергу, Каїрська декларація прав людини. Варто звернути увагу на статті 24, 25 даної Декларації, які встановлюють обмеження нормами шаріату права і свободи людини, а також те, що джерелом для роз'яснення деяких із статей Декларації є ісламський шаріат.

Арабська хартія прав людини закріпила принципи ООН, також положення Загальної декларації прав людини, Міжнародних пактів про громадянські і політичні права та Каїрської декларації прав людини в ісламі, що робить її значення немало важливим серед інших документів, які регулюють це питання.[2] Слід також зазначити, що Хартія передбачає створення контрольного органу – Арабського комітету з прав людини. Згідно зі ст. 48 Хартії держави зобов'язуються надавати Комітету доповіді про вжиті ними заходи, спрямовані на здійснення прав і свобод, закріплених у Хартії, і про досягнутий ними прогрес.

Варто відзначити, що існують певні колізії між ісламським правом та міжнародними документами в галузі прав людини. Цікаво, що між положеннями права і заборонаю катування за міжнародними документами формально не існує протиріч, але вони іноді виникають при застосуванні деяких покарань. У кримінальному праві ісламських країн існує три види покарання: худуд, кісас та тазір. Однак серед дослідників міжнародного права існує така думка, що найпроблематичнішим є покарання худуд, яке застосовується за найтяжчі злочини. Воно передбачає ампутацію руки і ноги, смертну кару, закидання камінням та багато іншого, що, очевидно, вважається підданням особи тортурам та виражає нелюдське поводження. Попри це, ісламські держави не можуть скасувати такі жорстокі покарання, адже це передбачає сама віра. Правознавці стверджують, що в таких випадках слід застосовувати покарання більш м'якого, гуманного характеру, наприклад, тазір. [3, с. 79, 84]

Та чи можна було припинити сповідувати іслам, якщо людина зазнає таких утисків? Право на свободу думки, совісті і релігії в деяких документах передбачає і свободу у виборі релігії, тобто, відмова від ісламу в певних країнах «де-юре» можлива. Однак, наприклад, у конституціях таких держав як Саудівська Аравія (ст. 1, ст. 11) [6], Єгипет (ст. 2) [7] офіційно визначено, що іслам є релігією держави та те, на чому базується життя їх громадян. Тому «де-факто» – навряд, адже іслам

негативно ставиться до віровідступництва. Серед ісламських вчених і правознавців досі не існує одностайної думки щодо того, чи має особа право на зміну релігії і самого визначення терміну віровідступництва чи покарання за нього [3, с. 120].

Особливо регулюється в ісламському праві право рівності осіб у шлюбі. За ст. 6 Каїрської декларації прав людини жінка в ісламі прирівнюється до чоловіка: вона на рівні з ним має права і обов'язки, також цивільну правоздатність та самостійний майновий статус. [4] Про це також йдеться у конституції Єгипту, а саме ст.10 проголошує, що саме «держава зобов'язується забезпечити рівність між чоловіком та жінкою в усіх цивільних, політичних, економічних, соціальних та культурних правах відповідно до положень даної Конституції.» [7] Більш того, навіть є конституційні норми, що сприяють дотриманню прав жінки в усіх сферах. Прикладом цього може слугувати ст. 21 Конституції Ірану, де влада зобов'язується створювати сприятливі умови для розвитку особистості жінки та відродження її матеріальних і духовних прав та ін.. [8]

Однак, я вважаю, що рівності прав з чоловіком не відповідає таке явище як багатоженство. Як ми знаємо, воно досить поширене в ісламських країнах. Крім того, не зовсім вірним є право чоловіка розірвати шлюб з жінкою незалежно від її бажання, що теж не є свідченням рівності у шлюбі. Комітет з прав людини вважає, що таке явище ображає гідність жінок, але водночас Коран дозволяє багатоженство. Ісламські юристи вважають, що право на багатоженство не відповідає ісламському праву, але захист прав жінки здійснюється на основі шлюбного договору, який вказує, що при поганому відношенні чоловіка до дружини в неї є право на автоматичне розірвання шлюбу. Це дозволяє законодавству хоча б частково компенсувати менш забезпечені права жінок, що спричинено багатоженством. Тим часом, Комітет прав людини вказав, що «підстави для розлучення і анулювання шлюбу повинні бути однаковими для чоловіків і жінок». Ряд країн ввели обмеження на розлучення за односторонньою заявою, що, втім, не вирішує проблему остаточно.

Отже, з огляду на вищевикладене, можна зробити **висновок**, що мусульманська правова доктрина, намагаючись створити своє вузькорелігійне ставлення до прав і свобод людини, при цьому намагалася надати йому універсального значення. Незважаючи на певні позитивні зрушення до демократичних цінностей у мусульманських країнах, усе ж принципи шариату, які залишаються засадничою основою цих змін, багато в чому не відповідають визнаним міжнародною світовою спільнотою правам людини.

Несприятливе становище жінки, як у випадку з багатоженством, може бути виправлено за допомогою шлюбного договору. Відповідно до традиційного ісламського права дружина має право обумовити в

шлюбному договорі, що чоловік делегує їй безумовно або при настанні будь-яких умов право на розірвання шлюбу за односторонньою заявою. Це не позбавляє чоловіка його права на розірвання шлюбу. Таким чином, обидві особи можуть використовувати право на розлучення в односторонньому порядку. При цьому держави в своєму законодавстві можуть передбачити обов'язкове інформування майбутньої дружини про її можливості поставити таку умову при укладанні шлюбу.

Список використаних джерел:

1. М. Зерцало. История политических и правовых учений / под ред. Лейста О. Э. 2002. С. 100–101.
2. Лига арабских государств. URL: <https://www.icnl.org/resources/civic-freedom-monitor/las>.
3. Baderin M. A. International Human Rights and Islamic Law. Oxford University Press. 2003. p. 395–404.
4. Каїрська декларація про права людини у ісламі. 1990. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_882#Text. (дата звернення: 28.04.2021).
5. Слюсар К. С. Права людини в мусульманському праві. Право і суспільство. 2017. №1. С. 32–36.
6. Конституція Саудівської Аравії. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=86>. (дата звернення: 28.04.2021).
7. Конституція Арабської Республіки Єгипет. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=1013>. (дата звернення: 28.04.2021).
8. Конституція Исламской Республики Иран. URL: https://www.cis-emo.net/sites/default/files/imagesimce/constitution_of_iran.pdf. (дата звернення: 29.04.2021).

Нітченко А. Г.,
*кандидат історичних наук,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
та загальноправових дисциплін
Національного університету «Чернігівська політехніка»*

Карповець В. С.,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»*

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

Органи конституційної юрисдикції займають вагомe місце в забезпеченні та захисті прав людини, однак вони функціонують ефективно за наявності певних юридичних інструментів, що можуть використовуватися особою для захисту її прав і свобод. У багатьох демократичних країнах одним із таких інструментів правового захисту є конституційна скарга.

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. у національну правову систему України було впроваджено інститут конституційної скарги. Нововведення дає можливість особі звертатися до Конституційного Суду зі скаргою, якщо особа вважає, що за основу вирішення її судової справи було взято закон, що не відповідає Конституції України, тобто є неконституційним.

Ст. 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. визначає поняття конституційної скарги як письмового клопотання, поданого до Суду з метою перевірки на конституційність (відповідність Конституції) закону чи його деяких положень, які застосовані в остаточному рішенні суду у справі суб'єкта права на конституційну скаргу [1].

Слід зазначити, що конституційну скаргу можна подати лише тоді, коли вичерпаються всі інші національні засоби юридичного захисту.

До судової реформи 2016 р. особи мали змогу звертатися до Конституційного Суду, проте не з конституційною скаргою, а з конституційним зверненням щодо питань про офіційне тлумачення Конституції України та законів України, однак лише у тому випадку, коли підтверджувалася можливість порушення прав і свобод людини та громадянина під час застосування цих законів. Рішення, прийняті Конституційним Судом, котрі офіційно тлумачать закон чи певні його норми, не мали ніякого юридичного ефекту, бо особа, що подавала конституційне звернення, не могла з відповідним рішенням звернутися до суду іншої

юрисдикції та поновити своє порушене право. Впровадження конституційної скарги істотно вплинуло на ситуацію, оскільки сьогодні особи можуть безпосередньо звернутися до Конституційного Суду України та захистити свої порушені законом права та свободи.

Пріоритетною функцією конституційної скарги є саме правозахисна. Наведемо декілька аргументів на користь цього твердження. Як вказує М. Гецько, суди загальної юрисдикції також захищають порушені права та свободи, гарантовані не тільки законами, підзаконними актами, але й Конституцією, проте розглянути скаргу з позиції оцінки застосованого у відношенні даного заявника закону на відповідність Конституції, вправі тільки Конституційний Суд. Саме тому лише до Конституційного Суду можна оскаржити закон, що стосується виключно основних прав і свобод громадян, закріплених Конституцією [2, с. 60]. С. Шевчук зазначає, що в судів загальної юрисдикції є своя специфіка: вони часто не бачать фундаментальної природи конституційних прав і свобод і застосовують лише закони. У свою чергу Конституційний Суд – це суд над законами та іншими нормативними правовими актами. Завдяки цій особливості він не є класичним судовим органом, він захищає верховенство Конституції [3]. Тобто саме конституційна скарга дає змогу особі захистити свої основні права та свободи, що закріплені в Конституції.

Фактично конституційна скарга є дієвим і ефективним процесуальним засобом для захисту основних прав і свобод громадян, оскільки унеможливило особі безпосередній доступ до конституційного правосуддя. На відміну від інших скарг та позовів, рішення по конституційній скарзі має не індивідуальний характер, а загальний характер, тобто поширюється на всіх осіб, права яких можуть бути порушені дією неконституційного акту.

Маємо підстави констатувати, що конституційна скарга одночасно є важливою процесуальною гарантією прав і свобод приватних осіб та є засобом захисту публічних інтересів та конституційного правопорядку в цілому [2, с. 63].

Таким чином, можемо зробити висновок, що впровадження інституту конституційної скарги є вагомим кроком до покращення національної правової системи. Конституційна скарга є важливим інструментом правового захисту. З її допомогою особи, у судових справах яких застосовано неконституційні закони, мають можливість відстояти справедливість у справі та захистити власні права, що закріплені Конституцією України.

Список використаних джерел:

1. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#n386> (Дата звернення: 28.04.2021)

2. Гецько М. М., Бисага Ю. М., Белов Д. М. Інститут конституційної скарги як засіб захисту основних прав і свобод: порівняльно-правовий аналіз; за заг. ред. Гецько М.М. Ужгород: «Гельветика», 2015. 228 с.

3. Суддя Конституційного Суду України Станіслав Шевчук: «Суди загальної юрисдикції часто не бачать фундаментальної природи конституційних прав та застосовують лише закони». *Закон і бізнес* 26.11 – 02.12.2016 № 48 (1294) URL:http://zib.com.ua/ua/126549-suddya_ksu_stanislav_shevchuk_suddi_chasto_ne_bachat_fundame.html (Дата звернення: 28.04.2021)

Староконь Ю. М.,

студентка юридичного факультету

*Науковий керівник: **Наливайко Л. Р.,***

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку суспільства та активації глобалізаційних процесів, особливого значення набуває проблема правового виховання. Правове виховання є одним із найнеобхідніших механізмів розвитку демократичного правового суспільства, а також засобом подолання деформацій правосвідомості та правової культури громадян, що особливо важливо в умовах активного розвитку світу. Правове виховання також є провідним аспектом взаємодії громадян з державою, оскільки, по-перше, спрямоване на правозахисну діяльність, але також формує позитивне відношення суспільства до всіх державних інститутів. Використання засобів масової інформації та мережі Інтернет активно сприяє розвитку глобалізації, що має вагомий вплив на суспільство, особливо молодь. Вважається, що глобалізаційні тенденції зберігатимуться та тільки посилюватимуться, саме тому питання правового виховання за таких умов ще довго буде на піку актуальності.

Процес правового виховання – це послідовний, систематизований правовий вплив на певну особу, окрему соціальну групу чи суспільство загалом, задля усвідомлення ними правових знань, підвищення рівня правосвідомості, правової культури та формування соціально-активної правомірної поведінки. Здійснюється за допомогою спеціальних форм, засобів та методів. Процес правового виховання здійснюють як державні,

так і недержавні суб'єкти: відповідні державні органи, громадські організації, органи місцевого самоврядування і безпосередньо окремі громадяни [1]. Сьогодні все більш активно проявляється глобальний характер наукового прогресу, що відбувається на міжнародному рівні, здійснюється взаємобмін науковими ідеями, за допомогою різних засобів обміну інформацією [2].

Зокрема, найпопулярнішим засобом поширення інформації зараз є Інтернет та різноманітні соціальні мережі. Саме через те, що більшість світового суспільства користуються даними мережами – це чудовий засіб поширення корисної, важливої інформації. Правове виховання, як і інші освітні та виховні процеси не всім подобаються, не всі їм піддаються, але за умов використання сучасних технологій можливо залучити велику кількість людей, молоді. Правове виховання важливе не тільки в межах певної держави, але також й на загальнонародному рівні. Тобто, поширення правової освіти, правового навчання, за допомогою сучасних глобальних тенденцій, може дозволити суспільству знати, поважати та застосовувати правові ідеї різних держав, а також відносини між цими державами, їх різними культурами та народами. Соціальна необхідність правового виховання молоді зумовлена реалізацією та застосуванням правових норм на практиці, що стає необхідною умовою свободи вибору людиною власних дій, норм поведінки та відповідальності за них. Правове виховання повинно стати провідним аспектом формування громадянського суспільства. Правове виховання як одна з передумов формування громадянського суспільства полягає у тому, щоб дати людині необхідні в житті правові знання, навчити її поважати всі нормативно-правові акти та найголовніше – дотримуватися їх, тобто формування високого рівня правової культури та правової свідомості, здатність уникати правопорушень або хоча б зменшити їх кількість [3]. А конкретно в умовах глобалізації роль правового виховання значно зростає, оскільки глобалізація розширює соціальні зв'язки в масштабах всього світу. Звичайно, необхідно визнати, що це не повністю пояснює, чому глобалізація розглядається як головна рушійна сила цих соціальних змін. Їх первинні рушійні сили скоріш полягають в обставинах розвитку конкретних суспільств, а глобалізація здатна лише посилити обсяг змін, надати їм нових масштабів і форм [4].

На шляху до суспільного ідеалу опосередкованим інститутом є правове виховання особистості. У теоретичному плані такий ідеал обґрунтований у концепції «правового суспільства», інституційними умовами якого є громадянське суспільство та правова держава в їх єдності. Під правовим суспільством слід розуміти суспільство, що саморегулюється, в якому обмеженням свободи одного суб'єкта є лише така ж рівна свобода іншого суб'єкта, або таке суспільство, в якому діє принцип верховенства

права. За умов реалізації такого суспільства можливо ліквідувати або зменшити проблемні аспекти активної глобалізації [3].

Тобто, підсумовуючи все вище зазначене, можна дійти висновку, що в умовах глобалізації значення, і так важливого для суспільства правового виховання, достатньо зростає, адже глобалізація здатна осилити обсяг змін в суспільстві, надати їм нових масштабів і форм. І тут правове виховання виконує свою основну функцію – правозахисну, що дає можливість передбачити та зменшити проблематику глобалізації, такі як. Наприклад нестабільність, кризи. Законність та правове громадянське життя здатне забезпечити безпечний розвиток глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Харків: Консум, 2010.
2. Дзьобань О.П. Правове виховання в умовах глобалізації віртуальної реальності. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2012, №3. С. 119-123.
3. Наливайко Т.В., Роль правового виховання в становленні громадянського суспільства . *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 28. С. 30–33.
4. Процеси глобалізації у сучасному світі. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/16739/>

Твердохліб Я. В.,

студент юридичного факультету

*Науковий керівник: **Наливайко Л. Р.***

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Шлях становлення України як суверенної та незалежної держави досить складний та довготривалий, який має досить багато своїх особливостей та різноманітних підходів та напрямків вдосконалення усіх сфер суспільного життя. Досить стрімко розвивається інформаційне суспільство, що нерозривно пов'язане з євроінтеграційним прагненням України до європейських стандартів. Завдяки такому бурхливому розвитку

інформаційного суспільства в Україні набуло неабиякого поширення питання електронної демократії. Як зазначають науковці, з огляду на світову практику, електронне голосування є неодмінною складовою впровадження політики електронної демократії. Отже, електронні вибори та електронне голосування це не лише показник розвиненої держави, але й активно прогресуюча система. Щодо поняття «електронного голосування» – цей термін має в собі різні типи голосування, але основною особливістю такого голосування є його здійснення за допомогою технічних засобів та Інтернету [1, с. 52].

Ми вважаємо, що необхідно виділити переваги електронного голосування у порівнянні зі звичайним. По-перше, в електронному голосуванні наявний плюралізм форм його використання, наприклад, електронна скринька, голосування в Інтернеті, спеціальне технічне обладнання прямо на виборчих дільницях. Але ж, запровадження тієї чи іншої форми електронного голосування повинно відповідати виборчій системі, місцевим традиції та тенденції їх розвитку. Це перш за все стосується тих осіб, що під час виборів знаходяться не в Україні. Це надасть змогу швидко та якісно зробити своє волевиявлення та знати, що його голос буде збережено та враховано. Проаналізувавши основні аспекти електронного голосування, ми вважаємо за необхідне розглянути позитивний досвід реалізації електронного голосування у світових країнах, адже врахування позитивного досвіду зарубіжних країн може у подальшому сприяти поштовхом до такої ж ефективності впровадження електронного голосування.

Багато країн використовують змішану систему електронного голосування. Наприклад, Франція, в якій електронне голосування застосовується для осіб, які знаходяться не в межах країни, а також для осіб з обмеженими фізичними можливостями [2, с. 11]. Перевага такого підходу полягає в тому, що навіть, якщо особа не в змозі прийти на виборчу дільницю їй на електронну пошту надсилається ключ доступу та адреса офіційного сайту де проходить голосування. Таким чином відсоток осіб, які залучаються до процесу голосування значно збільшується, це є досить позитивним показником взаємодії влади та населення [2, с. 13]. Цікавим також є досвід США, де майже кожен рік голосування відбувається різними способами і громадяни звикли до такого, навпроти, це їм дуже подобається. В США електронне голосування вже еволюціонувало від використання сенсорних машин для голосування чи скануючих електронних засобів і аж до застосування спеціальних оптичних комплексів [2, с. 15].

Щодо України, то вже багато років поспіль показники довіри населення до діяльності влади та органів місцевого самоврядування досить негативні, про їх діяльність за допомогою Інтернет мережі взагалі

можна не вести мову, адже показники там ще нижчі. Це перш за все пов'язано з тим, що громадяни не вірять у чистоту та прозорість виборчого процесу, і вважають що ситуація не зміниться з переходом від звичайного голосування до електронного, а навпаки, тільки погіршиться через те, що можливо буде підробляти голоси, блокувати користувачів, та реєструватися по декілька разів і голосувати одній особі декілька разів. Очевидно. Що зараз в Україні постає питання легітимізації результатів виборів [3]. З 2002 року в Україні, в Центральній виборчій комісії функціонує Єдина інформаційно-аналітична система «Вибори», основною метою якої є оперативно визначати результати голосування. Роль цієї програми важлива, перш за все, через швидкість відображення інформації щодо результатів голосування. Не менш важливим аспектом є те, що діяльності та достовірності цієї інформації завжди приділена підвищена увага з боку влади. Можна лише уявити ризики та ступінь відповідальності розробників та реалізаторів даної програми під час чергових виборів. Проте, необхідність у швидкому та якісному підрахунку голосів з кожними виборами лише посилюється. [4,с.68]

Очевидно, що впровадження системи електронного голосування в Україні матиме свої труднощі. Наприклад, при голосуванні в Інтернет мережні необхідно переконатися в ідентифікації особи, яка голосує, при цьому зберігати принцип таємниці голосування. Для цього необхідно забезпечити якісну реєстрацію, або ідентифікацію, наприклад, за електронним паспортом, що в Україні знаходиться на етапі розробки. Також необхідно гарантувати, що після голосування всі результати та всі голосу будуть відображені для їх підрахунку. Контроль їх цілісності можна було б забезпечити за допомогою електронного підпису особи. Але, не всі виборці володіють такою можливістю, а також це ставить під сумнів анонімність голосування [4, с. 70].

Отже, підводячи підсумок, варто зазначити, що нами було наведено загальне розуміння поняття електронного голосування, описано його переваги та недоліки, також задля ефективності розгляду його запровадження в Україні нами було проаналізовано досвід зарубіжних країн, у тому числі Естонії. Очевидно, що поки вищезазначені недоліки не будуть усунені, а до самих органів, які забезпечують проведення електронного голосування не буде достатньої довіри, то запровадження електронного голосування так і залишиться на етапі обговорення.

Список використаних джерел:

1. Готун А.М. Використання нових інформаційних технологій у виборчому процесі: світовий досвід і практика застосування в Україні. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Київ, 2008. С. 52–57.

2. Фоміна С.В. Голосування як стадія виборчого процесу в зарубіжних країнах: конституційно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.

3. Вибори стануть електронними: Закон і бізнес № 25. URL: http://zib.com.ua/ua/3537-vibori_stanut_elektronnimi.html

4. Оніпко О. Шляхи вдосконалення технології виборчого процесу. *Вісник Центральної виборчої комісії*. Київ, 2006. № 4(6).С.67–74;

Тернавська В. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Попіка Ю. Г.,

студентка Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Савчук Л. В.,

студентка Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

КАТЕГОРІЯ «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА» В СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Наука конституційного права розвивається сьогодні під впливом правової глобалізації, яка сприяє обміну позитивним юридичним досвідом, наслідком чого є поява нових юридичних категорій та інститутів в конституційному праві України. В той же час, поява окремих категорій в системі сучасного конституційного права України зумовлена низкою екзогенних чинників негативного характеру. Так, внаслідок анексії АР Крим та військової агресії з боку РФ на Сході України з'явилися такі нові категорії, як «тимчасово окупована територія», «військова адміністрація», «внутрішньо переміщена особа» тощо.

Грубі порушення прав людини, реальна загроза життю на невідконтрольних українській владі територіях спричинили хвилю вимушеної внутрішньої міграції. У науковій літературі внутрішньо вимушена

міграція визначається як вимушене територіальне переміщення громадян у межах адміністративно-територіальних одиниць без перетину державного кордону внаслідок збройного конфлікту, екологічної катастрофи тощо [1, с. 20]. Тисячі українських громадян змушені були покинути свої домівки, втратити роботу і сталий дохід, соціальні зв'язки, у тому числі родинні. Переміщення осіб із зони окупації відбувалося стихійно, без участі української влади, яка певний час не спроможна була надати навіть саму елементарну первинну допомогу таким громадянам, оскільки в українському законодавстві не було визначено статус таких осіб. Переміщення осіб в Україні із зони окупації у 2014 р. більше відповідало поняттю «біженство», як слушно зауважують окремі українські правознавці [2, с. 35]. Але, враховуючи те, що положеннями Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р. № 3671-VI встановлюються державні гарантії захисту особам, які не є громадянами України [3], тому особи, які виїхали з окупованих чи прилеглих небезпечних територій спершу називалися як «вимушений переселенець» за аналогією Закону України від 28.02.1991 р. № 796-XII [4], а згодом – «внутрішньо переміщена особа» (ВПО) [5] відповідно до міжнародно-правової практики, що ґрунтується на Керівних принципах з питань переміщення всередині країни осіб, схвалених у 1998 р. структурами ООН [6].

Однак аналіз наукових публікацій свідчить про інколи некоректне отождолення категорій «біженець» і «внутрішньо переміщена особа» [7, с. 128]. Річ у тім, що ВПО як і біженець має право вимагати від держави надання правового захисту і гуманітарної допомоги, але на відміну від останнього, перебуває в межах кордонів території держави, з якою перебуває у відносинах громадянства, та підставою переміщення є не обґрунтовані побоювання індивідуальних переслідувань, а наявні фактичні обставини збройних конфліктів, постійних проявів насилля, порушення прав людини, природних чи техногенних катастроф, які не треба доводити, бо вони є загальновідомим фактом, зафіксованим органами влади національної держави та/або органами ООН. Дані відмінності мають суттєве значення при формуванні змісту національної конституційно-правової політики та її пріоритетів. Крім того, дані відмінності є істотними при формуванні європейської міграційної політики та забезпечення належного правового статусу внутрішньо переміщених осіб [8, с. 204].

Не підтримуємо позицією В. Дяченка, який вважає, що вимушено переміщені особи не потребують особливого правового статусу і не можуть на нього претендувати, як цього потребують особи, що мають статус біженців [9, с. 91]. Проблема забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб набирає загрозливих обертів, оскільки кількість

внутрішньо переміщених осіб в Україні щороку зростає. Якщо в інших країнах кількість внутрішньо переміщених осіб рахується у тисячах (у Грузії 206 тис., в Азербайджані – 543 тис. тощо) [10, с. 162], то в Україні станом на 26 квітня 2021 р. кількість таких громадян, за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб взятих на облік, сягає 1 млн. 465 тис. 654 осіб [11], а за неофіційною статистикою більше 2 млн. осіб. Тому слушною є думка І. Каліушенка, що сучасні тенденції – збільшення вразі вимушено переміщених осіб у порівнянні з біженцями у сучасному світі, об'єктивно потребують більш чіткого визначення міжнародно-правових стандартів забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, механізму їх впровадження в діяльність міжнародних організацій та практику захисту такої категорії осіб державами, які стоять перед необхідністю вирішення проблем, пов'язаних із вимушеною внутрішньою міграцією [10, с. 161], оскільки Керівні принципи належать до актів так званого «м'якого права», а тому не мають обов'язкової юридичної сили.

Таким чином, наука конституційного права має активізувати свою роботу у напрямку всебічної розробки нової для конституційного права категорії «тимчасово переміщена особа» з метою гарантування і належного забезпечення реалізації конституційних прав і свобод, а також вирішення сучасних проблем даної категорії громадян України.

Список використаних джерел:

1. Капінус О. Державне регулювання внутрішньої вимушеної міграції: понятійно-категоріальний апарат. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Випуск 3 (34). С. 17–25.
2. Наливайко Л. Р., Орешкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 34–39.
3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146.
4. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 200.
5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
6. Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны. 1998 г. Составлены Представителем Генерального секретаря по вопросу о внутренне перемещенных лицах. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml

7. Цимбалістий Т., Блащак А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 126–130.

8. Кухтих С. В., Деркаченко Ю. В. Імміграція та адвокація прав біженців і внутрішньо переміщених осіб. Навчальний посібник. К., 2018. 397 с.

9. Дяченко В. Визначення правового статусу внутрішньо переміщених осіб. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1 (13) С. 89–98.

10. Каліущенко І. М. Міжнародно-правові стандарти забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та їх впровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 161–164.

11. Внутрішньо переміщені особи. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики*. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>

Шафранова М. О.,

студентка I курсу юридичного факультету

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

У сучасному світі правовий статус особи визначається зв'язком між нею та певною державою, правовідносинами, що виникають між ними на постійній основі – інститутом громадянства [1]. Дана категорія характеризує не тільки людину, як елемент правового суспільства, а ще й надає підґрунтя для можливого захисту порушених прав і свобод громадянина чи можливого посягання на її життя, здоров'я, честь і гідність тощо. У широкому розумінні, громадянство України розглядається як комплекс окремо визначених засад, що складають суб'єктивні права та юридичні обов'язки як людини так і держави, закріплені та гарантовані українським законодавством, у результаті чого і виникає особистий стійкий правовий зв'язок між державою та особою [2, с. 9]. Отже, громадянство розглядається як певна можливість, тому, очевидним постає бажання мати якомога більше «можливостей» – зв'язків з різними країнами. Однак, як наслідок виникають і негативні аспекти: кожному праву кореспондує відповідний обов'язок, таким чином, набувши громадянство України та,

наприклад, громадянство Ізраїлю, особа повинна відбути військову службу у двох країнах [3, с. 67].

Законодавство України передбачає принцип єдиного громадянства (громадянства України), тобто визнання особи у правових відносинах громадянином лише України [4]. Наявність громадянства двох або більше держав не є підставою для зміни вище вказаної позиції. Цікавим є факт відкриття проекту закону, який передбачав би кримінальну відповідальність щодо подвійного громадянства [5]. Хоча, на нашу думку, дане явище значно спрощує досить широке коло процедур, таких як, наприклад, ведення торгівлі, у результаті – збільшення потенціалу малого та середнього бізнесу і, відповідно, ріст економіки; плюс виникає можливість постійного проживання в країні на законних підставах.

Формально в Україні передбачені негативні наслідки за більше ніж одне громадянство у вигляді втрати українського громадянства: у разі добровільного набуття повнолітньою особою, що є громадянином України, статусу громадянина іншої країни, українське громадянство вважається автоматично втраченим [6]. Проте на практиці, не зважаючи на наявність певної відповідальності, механізм втрати громадянства України не можна характеризувати більш слушним прикметником ніж «недієвий». Адже рішення про припинення, тобто позбавлення громадянства України приймає виключно Президент України, шляхом виданням указу відповідного змісту [7].

Підсумовуючи вище викладене, очевидним стає безглуздість негативної відповідальності щодо двох і більше громадянств для громадянина України. Норми щодо цього інституту носять виключно декларативний характер. Щодо позитивної сторони подвійного громадянства – розширюються перспективи суб'єктивних прав та свобод громадянина.

На особисту думку автора, явище подвійного громадянства, небезпідставно, складає комплекс засобів більш комфортного способу існування, забезпечення власної особистості, як самостійної одиниці соціуму. Саме тому доречним буде внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо легалізації інституту подвійного громадянства. Адже, на сьогодні, існує понад п'ять мільйонів українців-заробітчан, що працюють за кордоном, і деякі з них – на незаконних підставах; так само на заробітки до України нелегально приїжджають іноземці. Нарешті буде враховано інтереси національних та етнічних меншин, а також діаспорних груп. Хоча з іншого боку, вище перераховані індивіди, де-факто мають паспорти інших країн. Доцільним було б дізнатись думку населення, що на законних підставах і на постійній основі проживають на території України [3, с. 67–68].

Отже, у результаті проведеного дослідження було встановлено факт недоопрацьованості законодавства України щодо подвійного

громадянства та факт потреби у розв'язанні зазначеної проблеми, з метою підвищення ефективності роботи державного механізму і поліпшення статусу української держави на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 35. Ст. 1.
2. Бедрій Р. Б. Громадянство України: конституційно-правові основи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2005. 19 с.
3. Макаренко Н. А. Подвійне громадянство в Україні: проблеми та перспективи : тези доп. міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29-30 груд. 2017 р.). Київ, 2017. С. 66–68.
4. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 35. Ст. 2.
5. Офіційний портал Верховної Ради України. *403 Forbidden*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61423 (дата звернення: 07.05.2021).
6. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 35. Ст. 19.
7. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2020. 96 с. Ст. 106

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Гуйван П. Д.,

*кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України,
професор*

Полтавського інституту бізнесу

*Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»*

СУТНІСТЬ ПРАВА НА ЗАХИСТ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВОВІДНОШЕННІ

У науковій літературі була висловлена думка про те, що примус до виконання може здійснюватися іноді в межах регулятивного правовідношення [1, с. 206]. При цьому автори даної тези вважають, що охоронне відношення виникає лише тоді, коли в результаті порушення суб'єктивного права у сторін з'являються нові права та обов'язки. Це характерно для відношення, змістом якого є зобов'язання з відшкодування збитків. Якщо ж правопорушення не породжує додаткових матеріальних зобов'язань, а впливає лиш на спосіб виконання обов'язку, який існував раніше, то охоронного відношення взагалі не виникає, а захист порушеного суб'єктивного права, в тому числі і примусово, відбувається в межах регулятивного правовідношення [2, с. 10, 11, 15]. Наприклад, при примусовому виконанні передбаченого угодою обов'язку. З даним твердженням не можна погодитися і, насамперед, ось чому.

За своїм визначенням регулятивним є таке правовідношення, в межах якого відбувається нормальне здійснення суб'єктивного права та виконання юридичного обов'язку. Даний нормальний розвиток взаємодії учасників охоплюється диспозицією правової норми або позитивним змістом договору тощо. Тому якщо учасники цивільного відношення дотримуються встановлених за даних умов правил поведінки (а це, власне, і є ознакою регулятивності відносин), їх поведінка є правомірною, що усуває необхідність захисних дій, в тому числі і впливу держави на поведінку учасників правовідношення, що нормально розвивається. З іншого боку, коли нормальний розвиток цивільного правовідношення припиняється у зв'язку з невиконанням одним із учасників покладеного

на нього обов'язку, недотримання належних правил поведінки тягне порушення суб'єктивного цивільного права, захист якого з юридичного боку забезпечується через можливість реалізації охоронного права особи, в тому числі і шляхом застосування заходів державного примусу. Цивільно-правова санкція є результатом реалізації у встановленому порядку охоронного права особи. Таким чином, можна стверджувати, що сама абстрактна можливість примусу є стимулюючим чинником для регулятивного правовідношення [3, с. 202–203], хоча і не є складовою його змісту, однак практичне здійснення примусу можливе лише через реалізацію домагання, яке входить до складу охоронного відношення. Оскільки, як бачимо, захисна функція реалізується через особливе охоронно-правове відношення, помилковим слід визнати твердження, що невід'ємною складовою частиною суб'єктивного права поряд з повноваженням на власні та чужі дії є можливість його примусового здійснення за допомогою державних юрисдикційних органів [4, с. 108]. Така властивість не притаманна регулятивному суб'єктивному праву.

Позаяк охоронне суб'єктивне право входить до складу відповідного охоронного зобов'язального правовідношення, його сутність, власне, залишається майже такою самою, як і сутність регулятивного. Праву уповноваженої особи стосовно вимагання (отримання) належної поведінки відповідає обов'язок зобов'язаної особи вчинити певне діяння. Та, оскільки охоронне відношення вже не відображає нормальний перебіг взаємин, оскільки воно розвивається після порушення, здійсненого одним із учасників, тут вже не може бути мови про рафіновану рівність контрагентів. Відтак, до змісту охоронного суб'єктивного права, поряд із тими повноваженнями, що були у носія регулятивного, входить можливість застосування державного примусу задля його реалізації. Якщо в судовому чи несудовому порядку буде реалізовано охоронно-правову вимогу про виконання обов'язку в натурі, це, звісно, припинить певні охоронні відносини. Але не всі. Так, прострочка у виконанні договору поставки потягне виникнення охоронного відношення, за яким покупець набуде можливості в примусовому порядку вимагати виконання зобов'язання в натурі, відшкодування завданих збитків, стягнення неустойки тощо. Після подальшого виконання вже простроченого обов'язку охоронне правовідношення щодо примусового реального виконання зобов'язання припиниться, але інші охоронні відносини збережуть свою дію. Їх практична реалізація залежить від багатьох факторів, в тому числі і від перебігу відведеного законом проміжку часу на домагання.

Вказане загальне правило щодо входження до складу охоронного зобов'язання права кредитора на виконання боржником обов'язку в натурі має виключення, зокрема у випадку, коли в результаті порушення подібне виконання стає неможливим. Наприклад, коли втрачене майно, що

підлягає передачі. Як відомо, захист матеріального права в подібному випадку у вказаний спосіб є неможливим. В зв'язку з цим можна зробити висновок, що охоронне правовідношення, до змісту якого входить вимога про виконання обов'язку в натурі, в такому разі не виникає. Проте, це зовсім не означає, що регулятивне право втратило захисну здатність. Якщо, скажімо, річ, що належить власнику, буде знищена іншою особою, право власності на неї припиниться. Але при цьому з порушення відносин власності виникає інше – охоронне правовідношення, змістом якого вже буде не право володіти, користуватися та розпоряджатися річчю, а передбачена законом можливість отримати відповідне відшкодування. При цьому може трапитися, що регулятивне право утвориться з договору, тоді як охоронна вимога, що виникає з порушення цього права, базуватиметься на положеннях нормативного акту. Скажімо, у разі знищення об'єкту оренди орендар має повернути орендодавцеві його вартість. Регулятивне зобов'язання повернути річ в даному випадку виникає з відповідного договору. Проте після знищення речі у правоволодільця припиняється можливість вимагати її повернення. Але з даного порушення умов договору виникає охоронне відношення, зміст якого полягає у праві на відшкодування вартості майна.

Інший приклад – невиконання зобов'язаною особою обов'язку, який полягає в утриманні від вчинення дії. Наприклад, в абсолютних цивільних відносинах невизначене коло осіб має утримуватися від дій, що перешкоджають власникові реалізувати свої повноваження. Звісно, коли дія, що порушує право, вчинена, виникає охоронне зобов'язальне правовідношення, до змісту якого входить зокрема можливість пред'явлення вимоги про усунення порушення. Та, якщо до моменту реалізації суб'єктивного охоронного права (до моменту звернення до суду) порушник припинить неправомірну дію, охоронна вимога теж припиниться. Проте продовжуватимуть існувати інші захисні вимоги, ніж та, що витікала з регулятивного відношення та була спрямована на припинення порушення. Вони, скажімо, можуть полягати у відшкодуванні нанесеної порушенням шкоди. Таке відшкодування, як і попередня вимога, котра припинилася, знаходитиметься у межах змісту відповідного охоронного правовідношення [5, с. 128].

Заслугує на увагу теза Б.Б.Черепакіна, згідно з якою в результаті порушення будь-якого абсолютного права (зокрема, права власності) між потерпілим правоволодільцем і порушником встановлюється такий же конкретний правовий зв'язок, як і в зобов'язанні, який характеризується визначеністю суб'єктного складу та змісту вимог. Інакше кажучи, на відміну від регулятивних цивільних відносин, охоронне правовідношення, завжди має відносний характер: правомочність правоволодільця відповідає чітко визначеному обов'язку зобов'язаної особи (осіб). При

цьому автор правильно відмічає, що абсолютне правовідношення не трансформується у відносне, адже у правоволодільця з іншими суб'єктами, які не є порушниками його права, продовжують відбуватися взаємини абсолютного порядку. З абсолютного відношення при продовженні його існування виділяється відносне [6, с. 290]. Отже, лише виникненням у момент порушення права нового правовідношення охоронного типу можна пояснити існування одночасно абсолютного та відносного відношення. Відтак, Б.Б.Черепакін, сам того не бажаючи, спростовує обстоювану ним теорію про існування особливого стану будь-якого суб'єктивного права на певній стадії його розвитку (у разі порушення).

Питання стосовно сутності та місця в межах цивільного правовідношення суб'єктивного повноваження особи на захист свого порушеного права. Таким чином, що право на захист є наявною в уповноваженої особи можливістю застосувати заходи правоохоронного змісту для відновлення свого порушеного права. Очевидно, що після порушення регулятивного зобов'язання припиняється подальше існування регулятивного відношення. Взаємин, які б опосередковували нормальний, правомірний розвиток суб'єктивного права та відповідного юридичного обов'язку, вже немає. Натомість, виникає охоронне зобов'язання, і якраз його елемент – охоронне суб'єктивне право триватиме після порушення і може бути належним чином реалізоване, в тому числі і за допомогою державного юрисдикційного органу – суду. Відтак, після порушення матеріального права суб'єкта цивільних відносин з'являється охоронне правовідношення. Його суб'єктний склад може бути тим же, що і в регулятивному стані або іншим. Змістом нового правовідношення буде реалізація можливості юридичного захисту прав кредитора. Взаємини, що виникають, мають вже зовсім інший характер, вони будуть спрямовані на усунення порушення права, припинення неналежного виконання обов'язку, відшкодування збитків тощо, в тому числі і шляхом застосування до порушника заходів примусу. При цьому зміст визначення «охоронне право» значно ширше терміну «матеріальне право на позов» і не може зводитися виключно до останнього. Охоронні відносини виникають лише у разі правопорушення, при цьому незалежно від того, чи вчиняє кредитор якісь захисні заходи. Поява охоронного відношення тільки забезпечує властивість суб'єктивного права до захисту. У будь-якому разі визначення охоронного правовідношення не тільки можливо, але й необхідно запровадити та використовувати в цивілістиці та у вітчизняному законодавстві, оскільки воно характеризує певний усталений тип цивільних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Фатхуллін Ф.Н. Проблемы теории государства и права. Курс лекций. Науч. ред.: Марченко М.Н. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1987. 336 с.

2. Стоякин Г.Я. Меры защиты в советском гражданском праве. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1973. 18 с.
3. Кушерець Д.В. Охоронні правовідносини у сфері договірної права: теоретичні питання. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. 2014. №1. Том. 1. С. 201-203.
4. Александров Н.Г. Законность и правоотношения в социалистическом обществе. М.: Госюриздат, 1955. 176 с.
5. Осокина Г.Л. К вопросу о соотношении субъективного гражданского права и правомочия на его защиту (на примере субъективного права собственности). Вестник Томского гос. университета. 2012. № 360 (июль). С. 127–130.
6. Черепяхин Б.Б. Труды по гражданскому праву: Научн. ред. С.С.Алексеев – М.: Статут, 2001. 479 с.

Д'яченко Т. Г.,

аспірант

*Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України*

ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В Україні закон визначає зміст договору, як умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до законодавства (ч. 1 ст. 638 ЦК України, ч. 1 ст. 180 ГК України). Оскільки, поняття договір є багатоаспектним (правочин, правовідношення, документ) можна погодитись з М.І.Брагінським на думку якого «договірні умови являють собою спосіб фіксації взаємних прав та обов'язків. З цієї причини, коли говорять про зміст договору як правовідношення, мають на увазі права та обов'язки контрагентів. На відміну від цього зміст договору як правочину складають договірні умови. Їх фіксаційна роль дозволила протягом визначеного часу широко використовувати в законодавстві та літературі в якості синоніму умов договору його пункти» [1]. Отже, коли мова йде про умови договору (зокрема, істотні) це стосується договору як правочину, а не як правовідношення чи документу, хоча умови (пункти) договору і фіксуються у документі, та визначають зміст прав та обов'язків сторін у договорі правовідношенні.

Закон встановлює, що усі умови договору з моменту його укладення стають обов'язковими для його сторін (ч 1 ст. 526, ч. 1 ст. 629, ч. 1 ст. 640

ЦК України). Разом з цим за своїм юридичним значенням умови (пункти) цивільно-правового договору традиційно поділяються в науці цивільного права на істотні, звичайні та випадкові. Наведений підхід до класифікації умов договорів носить достатньо усталений характер, та зустрічається у працях більшості науковців (Бару М.О., Іоффе О.С., Кабалкіна А.Ю., Лунца Л.А., Луця В.В., Новицького І.Б. тощо).

При цьому з усіх вказаних умов законодавець надає легальне визначення лише істотним умовам договору (ч. 1 ст. 638 ЦК України). Вказане зумовлено тим, що саме узгодження сторонами істотних умов договору, поряд з дотриманням форми договору, має своїм наслідком укладення договору. Відповідно із цим, неузгодженість хоча б однієї із істотних умов робить договір таким, що неукладений. Однак відсутність у договорі певної істотної умови може бути заміщена нормою закону, яка містить відповідне диспозитивне положення. Наприклад, якщо договором банківського вкладу не встановлений розмір процентів за вкладом, банк зобов'язаний виплачувати проценти у розмірі облікової ставки Національного банку України (ч. 1 ст. 1061 ЦК України). В такому разі, незважаючи на відсутність в договорі як документі положення, яке б зафіксувало відповідну істотну умову, відсутні підстави для визнання такого договору неукладеним. Говорячи про істотні умови договору, слід зазначити, що до останніх цивільне законодавство відносить умови: про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди (ч. 1 ст. 638 ЦК України). На відміну від істотних умов договору, поділ умов договору на звичайні та випадкові має в Україні лише доктринальний характер.

З урахуванням вищевказаного до істотних умов договору слід віднести: а) предмет договору; б) умови, що визначені законом як істотні; в) умови, які є необхідними для договорів певного виду; г) умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. В свою чергу, істотні умови, що встановлені законом, також можна поділити на загальні, що стосуються усіх договорів (предмет договору), та ті, що встановлені законом лише для певного виду договорів (наприклад, страховий випадок для договору страхування).

Говорячи про істотні умови договору, слід звернути особливу увагу на предмет договору, оскільки останній згідно з законом є істотною умовою будь-якого договору, та є умовою, яка забезпечує видову ідентифікацію укладеного договору. В той же час, конкретизація в законі вказаної категорії відсутня, а в ряді норм ЦК України в якості предмету договору вказані об'єкти цивільних прав (наприклад, ст. 656, 718, 760, 959, 1030, 1078 ЦК України).

Зрозуміло, що такий підхід законодавця об'єктивно не сприяє однаковому розумінню зазначеної категорії правознавцями. Тому погляди науковців на зміст вказаної категорії різняться. Останні розглядають в її якості майно, майнові права, інформацію, результати інтелектуальної діяльності тощо [2, с. 165]; дії, які повинен зробити боржник, і об'єкт, на які ці дії спрямовані [3, с. 42]; дії з передання майна, сплати грошей тощо [4, с. 42] тощо. На наш погляд, в цьому питанні слід підтримати позицію С.І.Шимон, згідно з якою предметом договору є основна дія (сукупність дій), яку слід вчинити для досягнення мети договору; для пойненованих в законі договорів ця дія визначена в законодавчій дефініції договору [5, с. 63].

Зазначимо, що думки науковців з вищевказаних причин різняться і з приводу предмету договору банківського вкладу. В якості останнього науковці розглядають: грошові кошти у готівковій або безготівковій формі, в національній або в іноземній валюті [6, с. 15, 7, с.58, 8, с.15, 9, с. 456, 10], дії зобов'язаної сторони (банк) з виплати суми вкладу та процентів на неї, в порядку, встановленому договором тощо [11], або предмет першого порядку – гроші, та предмет другого порядку – послуги банку (відкриття рахунку, його обслуговування, нарахування відсотків, видача коштів та нарахованих відсотків та інші операції) [12, с. 201].

Як вже зазначалось вище, ототожнення предмету договору та матеріального об'єкту цивільних прав є недоречним. Відповідно з цим вважаємо, що під предметом договору банківського вкладу не треба розуміти гроші або іноземну валюту, чи абстрактні дії банку щодо видачі суми вкладу вкладнику, та сплати процентів на неї або доходу в іншій формі.

На наше переконання при визначенні змісту категорії «предмет договору банківського вкладу» слід виходити з легальної дефініції вказаного договору (ч. 1 ст. 1058 ЦК України). З огляду на це під предметом договору банківського вкладу, який є реальним договором, слід розуміти конкретні дії банку з видачі суми вкладу вкладникові, та виплати процентів на неї, або доходу в іншій формі, якщо це передбачено договором. Отже до предмету вказаного договору слід віднести не тільки суму вкладу (**гривня, іноземна валюта**), що підлягає видачі, а й вид вкладу (до запитання, строковий вклад, вклад на інших умовах його повернення), умови видачі суми вкладу банком (зокрема, одноразово всією сумою або частинами з розстроченням тощо), умови щодо сплати процентів, у разі сплати вкладнику доходу у формі відмінної від процентів, умови щодо його форми, розміру, періодичності сплати тощо. Крім того, як вже зазначалось вище, за відсутності у тексті договору певної умови, вона може бути заміщена нормою закону, яка містить відповідне диспозитивне положення. Наприклад, якщо в договорі

банківського вкладу відсутня умова про сплату процентів, то в силу закону проценти виплачуються вкладникові на його вимогу зі спливом кожного кварталу окремо від суми вкладу, а невитребувані у цей строк проценти збільшують суму вкладу, на яку нараховуються проценти (ч. 6 ст. 1061 ЦК України).

Список використаних джерел:

1. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения: Изд. 2-е, испр. М.: «Статут». 1999. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/DOGOVOR_KN_1.htm#_Точ28696639 (дата звернення – 25.04.2021р.).
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер.авт.кол.), Н.С.Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком, 2005. Т. II. 1088 с.
3. Гавзе.Ф.И. Обязательственное право (общие положения). Мн.: Из-во БГУ им. В.И.Ленина. 1968. 126 с.
4. Иоффе О.С. Обязательственное право. М.: 1975. 880с.
5. Шимон С. Об'єкт та предмет договору і цивільного правовідношення: нотатки до наукової дискусії/ С. Шимон. Юридична Україна. 2011. № 4. С. 58–64.
6. Эрделевский А. Договор банковского вклада. Российская юстиция. 1998. № 9. С. 15–17.
7. Спижов В. Предмет договору банківського вкладу (депозиту). Права інформатика. № 4(16). 2007.С. 55–63.
8. Спижов В.В. Договір банківського вкладу (депозиту) за цивільним законодавством України: автореф. дис.. кан.юр.н. за спец. 12.00.03/В.В.Спижов. Х.: 2009. 24 с.
9. Гражданское право/Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К.Толстого. Спб. 1996. Ч. 2. 550 с.
10. Карманов С.В. Договір банківського вкладу (депозиту) в іноземній валюті: автореф. дис.. кан.юр.н. за спец. 12.00.03.//С.В.Карманов. Х.: 2001. 20 с.: URL:<http://referatu.net.ua/newreferats/7569/183714/?page=1> (дата звернення – 25.04.2021р.).
11. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга пятая, том второй: Договоры о банковском вкладе, банковском счете; банковские расчеты. Конкурс, договоры об играх и пари. М.: Статут. 2006. URL: https://private-right.ru/wp-content/uploads/Dogovornoe_pravo_T5-2.pdf (дата звернення – 25.04.2021р.).
12. Тульчевська Н.В. Визначення сторін у договорі депозитного рахунку. Держава і право. 2001. Вип. 13. С. 200–205.

Кузьмич О. Я.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри судочинства
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ТРЕТІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ІЗ ТРЕТІМИ ОСОБАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

Незважаючи на те, що поняття третьої особи в юридичній літературі як і в цивільному законодавстві використовується в різних значеннях, при визначенні природи третьої особи слід виходити із того, що третя особа це не абстрактна фігура, а учасник, який вже бере участь у цивільних правовідносинах. Як наслідок, при визначенні природи третьої особи слід виходити із того, що це учасник, який уже перебуває у правовому зв'язку з одним із суб'єктів взятих за основу правовідносин. Тому під третіми особами слід розуміти учасників, які вступивши у відповідні цивільні правовідносини перебувають в юридично значимому правовому зв'язку з одним із суб'єктів основних цивільних правовідносин, у зв'язку із чим володіють характерними для них самостійними суб'єктивними правами та (або) обов'язками, здійснюючи та (або) виконуючи які мають можливість створювати правові наслідки для динаміки основних цивільних правовідносин.

Проте треті особи є відомими не тільки у цивільному праві. Треті особи є суб'єктами й цивільних процесуальних правовідносин. Так, на доктринальному рівні проблематикою третіх осіб у цивільному процесуальному праві займалися такі науковці, як С.С. Бичкова, Д.М. Сібільов, О. В. Бобровник та ін. Як зауважила С.С. Бичкова, ухвалене судове рішення за результатами розгляду спору між позивачем і відповідачем може вплинути на правовий статус інших осіб, зачепити їхні свободи чи інтереси, порушити їхні права або стати підставою для пред'явлення до них регресного позову. Щоби не допустити такого, у справах позовного провадження можуть брати участь треті особи – суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які вступають у цивільну справу для захисту своїх суб'єктивних прав, свобод чи інтересів. При цьому під третіми особами авторка розуміє суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин, які вступають у цивільну справу, що розглядається в порядку позовного провадження, для захисту своїх суб'єктивних прав, свобод чи інтересів, відмінних від прав, свобод та інтересів сторін [1, с. 203].

У цивільному процесі третіх осіб традиційно поділяють на тих, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, і тих, які таких вимог не заявляють. Водночас, під третіми особами, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, розуміють передбачуваних суб'єктів спірних матеріальних правовідносин, що вступають у процес між іншими сторонами з метою захисту своїх суб'єктивних прав та охоронюваних законних інтересів. У свою чергу, треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, – це особи, які вступають у розпочату справу на боці позивача чи відповідача з метою захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів, якщо рішення щодо справи може вплинути на їх права та обов'язки стосовно до позивача або відповідача [3, с. 10, 12]. З огляду на відмінності в процесуальному становищі третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору від третіх осіб, що таких вимог не заявляють, у юридичній літературі пропонується, замість поняття третьої особи, ввести поняття «третя сторона» [2, с. 13].

Таким чином, на відміну від цивільного права в якому поняття третьої особи може використовуватися у різних значеннях у цивільному процесуальному праві поняття третьої особи використовується у значенні суб'єкта права, який не є стороною, але при цьому, з метою захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів бере участь у цивільному процесі.

Порівнюючи кожен із видів третіх осіб у цивільному процесі привертає до себе увагу те, що питання виникнення правового зв'язку з однією із сторін спірних матеріальних правовідносин є актуальним тільки для третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору. Це пояснюється тим, що треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору є вже суб'єктами спірних матеріальних правовідносин, а третіми особами стають тільки тому, що вступають у вже розпочатий цивільний процес. При цьому виникнення правового зв'язку з однією із сторін спірних матеріальних правовідносин як критерій, який є необхідним для залучення тих чи інших суб'єктів як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, має опосередковуватися нормами матеріального права, а не процесуального. Тобто він має матеріально-правовий характер, а не процесуальний. Це свідчить про відсутність спільних рис, які можуть поєднувати третіх осіб у цивільному праві із третіми особами у цивільному процесі. Крім того, якщо треті особи у цивільному праві мають володіти характерними для них самостійними суб'єктивними правами та (або) обов'язками, природа яких залежатиме від форми їх участі у цивільних правовідносинах, то треті особи у цивільному процесі не володіють самостійними суб'єктивними процесуальними правами та обов'язками. В останньому випадку такі особи володіють загальними процесуальними правами та обов'язками, якими володіють

особи, які є учасниками цивільної справи, а якщо йдеться про третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, то також правами та обов'язками сторони у цивільній справі.

З іншого боку, треті особи у цивільних правовідносинах у цивільному процесі можуть брати участь як сторони, треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, а також треті особи, які таких вимог на предмет спору не заявляють.

Список використаних джерел:

1. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : монографія. К.: Атака, 2011. 420 с.
2. Бобровник О. В. Треті особи в цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. 20 с.
3. Сібільов Д. М. Участь третіх осіб у цивільному судочинстві. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 1998. 18 с.

Оксанюк О. А.,

аспірант

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ В АСПЕКТІ ПРАВОВІДНОСИН МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ

Встановлення режиму окремого проживання подружжя зумовлює ряд правових наслідків, які зазвичай не є актуальними в період дії зареєстрованого шлюбу, а більше стосуються випадків його припинення. Розглянемо ряд з них в аспекті правовідносин не самого подружжя, а подружжя та їх спільних дітей.

Зокрема, в судовій та правозастосовчій практиці при вирішенні спорів про встановлення режиму окремого проживання, а також розгляду судових справ про встановлення даного правового режиму відповідно до процедури окремого провадження, часто виникають питання щодо місця проживання дітей та утримання дітей.

Законодавчо питання участі подружжя у вихованні дітей під час режиму окремого проживання, а також вимоги про місце проживання дітей у цей час не врегульовано. Проте: сепарація не стосується прав та обов'язків подружжя як батьків дитини [1, с. 128–130].

Такий висновок впливає із аналізу законодавства. Так, якщо недійсність шлюбу не впливає на обсяг взаємних прав та обов'язків батьків і дитини, яка народилася у цьому шлюбі (ст. 47 Сімейного кодексу України); розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини (ч. 1 ст. 141 Сімейного кодексу України). З цього випливає, що якщо вже розірвання та недійсність шлюбу не впливають на права та обов'язки батьків і дітей, такого впливу точно не має встановлення режиму окремого проживання подружжя [4].

При вирішенні питань про дітей слід виходити з таких положень законодавства:

- відповідно до ст. 180 СК України батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними (ч. 1 ст. 181 Сімейного кодексу України);

- мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом (ч. 1 ст. 153 Сімейного кодексу України); питання виховання дитини вирішується батьками спільно (ч. 1 ст. 157 Сімейного кодексу України);

- відповідно до ст. 160 Сімейного кодексу України місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків; місце проживання дитини, яка досягла десяти років, визначається за спільною згодою батьків та самої дитини; якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою;

- відповідно до ч. 2 ст. 141 Сімейного кодексу України проживання батьків окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини [4; 5, с. 185–186].

Отже, ані фактична сепарація, ані режим окремого проживання, встановлений судом, не впливає на особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя щодо дітей. Безперечно, фізично роздільне проживання батька і матері ускладнює механізм реалізації цих прав та обов'язків, але Сімейний кодекс України відносить узгодження питань реалізації цих прав та обов'язків до відання самого подружжя, і лише якщо вони не дійдуть згоди, питання вирішується органом опіки та піклування або судом (ст. 158, 159, 160 Сімейного кодексу України) [5, с. 186].

Іншим правовим наслідком встановлення режиму окремого проживання подружжя є блокування презумпції шлюбного батьківства, яке полягає у тому, що дитина, зачата у період сепарації, не вважається такою, що походить від чоловіка матері дитини. Якщо точніше, то законом передбачено, що у разі встановлення режиму

окремого проживання дитина, яка народжена після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від чоловіка дружини. Частина друга п. 14 глави III Порядку державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, яка врегульовує реєстрацію народження дитини, народженої у шлюбі, передбачає, що у цьому випадку при пред'явленні дружиною копії рішення суду про встановлення для подружжя режиму окремого проживання державна реєстрація народження дитини проводиться за заявою матері у порядку, передбаченому п. 18 цієї глави, тобто аналогічно реєстрації народження дитини від матері, яка не перебуває у шлюбі та коли немає спільної заяви батьків. При цьому у графі «Для відміток» актового запису про народження зазначаються назва суду, дата та номер рішення суду про встановлення режиму окремого проживання подружжя [3].

Треба зауважити, що правові наслідки, встановлені ч. 2 ст. 120 Сімейного кодексу України, починають діяти з моменту набрання чинності рішенням суду про встановлення режиму окремого проживання. Проте, після встановлення сепарації презумпція батьківства триватиме ще десять місяців [2, с. 248].

Список використаних джерел:

1. Лепех С. Інститут сепарації: проблеми застосування. *Право України*. 2003. № 3. С. 128-131.
2. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Затв. Наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 24.12.2010 N 3307/5). *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>.
3. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. К.: Правова єдність, 2009. 432 с.
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
5. Черноп'ятов С. В. Актуальні питання встановлення та припинення режиму окремого проживання подружжя в порядку окремого провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 183–192.

СЕКЦІЯ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Абрамов Н. О.,

студент групи 081-11м

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Пестков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Однією з найбільш ефективних гарантій забезпечення правомірної господарської діяльності є юридична відповідальність учасників господарських відносин за порушення норм та приписів господарського законодавства. Дослідження відповідальності за порушення в сфері господарських правовідносин в Україні не буде повним та об'єктивним без аналізу норм, які слугують правовими засобами відповідальності та містять санкції у сфері господарювання.

Розділ V Господарського кодексу України «Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання», містить главу 27 «Адміністративно-господарські санкції», де викладені основні положення щодо адміністративно-господарських санкцій, які можуть бути застосовані до суб'єктів господарювання, види цих санкцій, правила і строки їх реалізації, а також гарантії, необхідні для захисту прав суб'єктів господарювання у разі неправомірного застосування до них адміністративно-господарських санкцій.

Окрім Господарського кодексу України, норми які передбачають окремі адміністративно-господарські санкції, порядок і підстави їх застосування також містяться у спеціальних законах та інших нормативно-правових актах, що регулюють господарські відносини. Як приклад, ст. 164 КУпАП передбачає відповідальність за провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання та провадження господарської діяльності без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню [1, с. 357].

Разом з тим, норми цих законів не завжди узгоджені з Господарським кодексом України. У них недостатньо чітко та детально визначено процедуру та порядок застосування адміністративно-господарські, не продумані правові механізми приведення їх у дію з метою захисту господарсько-правових відносин від протиправної поведінки суб'єктів господарювання.

Відповідно до ст. 216 Господарського кодексу України суб'єкти господарювання несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених Господарським кодексом України, іншими законами та договором [2]. Крім зазначених вище господарських санкцій, до суб'єктів господарювання за порушення ними правил здійснення господарської діяльності можуть бути застосовані адміністративно-господарські санкції. Господарські санкції застосовуються за ініціативою учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські санкції – уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Господарсько-правовій відповідальності притаманні такі загально-правові ознаки: 1) юридична підстава – закон; 2) фактична підстава застосування відповідальності – правопорушення; 3) зміст – негативні наслідки, що зазнає порушник; 4) можливість застосування державного примусу для покладення на порушника господарсько-правової відповідальності [3, с. 313].

Разом з тим, Господарський кодекс України чітко розмежує адміністративно-господарські та інші види господарських санкцій за критерієм суб'єкта, який їх застосовує. Відповідно до ч. 4 ст. 217 Господарського кодексу України господарські санкції застосовуються у встановленому законом порядку за ініціативою учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські санкції – уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Однак, ця норма сформульована не зовсім коректно, оскільки адміністративно-господарські санкції теж є видом господарських санкцій, зазначених у ній. Тому не всі господарські санкції застосовуються за ініціативою учасників господарських відносин, а лише три види, зазначені в ч. 2 ст. 217. Для того, щоб уникнути непорозумінь при тлумаченні даної норми, слід було б вказати в ч. 4 ст. 217, що господарські санкції, зазначені в ч. 2 цієї статті, застосовуються у встановленому законом порядку за ініціативою учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські санкції – уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування [4; 179].

Необхідно розмежувати адміністративно-господарські санкції та адміністративні стягнення. Головною відмінністю цих видів

відповідальності є підстави їх застосовуються. Юридичні та фактичні підстави виникнення господарської правової відповідальності визначаються різними юридичними фактами, такими підставами можуть бути як господарські факти, так і факти, що відносяться до суміжних галузей права: кримінального, цивільного та інших [5; 9].

Відповідно до ст. 239 Господарського кодексу України органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень та у порядку, встановленому законом, можуть застосовувати до суб'єктів господарювання такі адміністративно-господарські санкції: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпортних операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування на умовах та в порядку, визначених законом; зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання; ліквідація суб'єкта господарювання [6, с. 196].

Ст. 249 Господарського кодексу України передбачає два засоби захисту прав суб'єктів господарювання при неправомірному застосуванні до нього адміністративно-господарських санкцій: по-перше, визнання судом незаконного акта органу державної влади або органу місцевого самоврядування недійсним (повністю або в частині), по-друге, відшкодування судом завданих збитків, що здійснюється за позовом безпосередньо суб'єкта господарювання.

Отже, юридична відповідальність є обов'язком суб'єкта господарювання понести негативні наслідки, передбачені санкціями правових норм, за скоєне ним правопорушення. При цьому необхідно чітко розрізняти підставу відповідальності, момент виникнення відповідальності, вид і міру застосовуваної відповідальності, реалізацію відповідальності. Юридична відповідальність застосовується лише до охоронюваних законом правовідносин, які виникають суб'єктами господарювання, або між суб'єктом господарювання і державою.

Господарсько-правовій відповідальності властиві загальні риси юридичної відповідальності, тобто вона містить державний примус, суспільний осуд правопорушника, супроводжується проявом для нього негативних наслідків у формі певних обмежень. Хоча одночасно вона має й специфічні риси, що дозволяють відмежувати її від інших видів відповідальності. Сутність господарсько-правової відповідальності проявляється як: санкція, покарання, реакції на правопорушення [7, с. 130], гарантія забезпечення, охоронного інституту права, що виконує охоронну функцію, і складається з двох взаємопов'язаних елементів: 1) компенсаційного впливу; 2) штрафного (репресивного) впливу [8, с. 5].

Господарські санкції містять у собі як заходи юридичної відповідальності, так і заходи захисту, у той же час тією ознакою, що їх об'єднує, виступає те, що вони є засобами державного примусу, покладеного на правопорушників. Їх зміст складає примусове виконання додаткового обов'язку, що виникає в суб'єкта господарювання внаслідок порушення господарського законодавства.

Адміністративно-господарські санкції – це заходи організаційно-правового або майнового характеру, що спрямовані на припинення правопорушення суб'єктом господарювання та ліквідацію його наслідків, які застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування в передбачених законом випадках.

Адміністративно-господарські санкції, що передбачені Господарським кодексом України, необхідно закріпити у спеціальних законах, що регламентують окремі сфери господарської діяльності, визначити особливу систему, підстави і процедуру застосування санкцій. Необхідно також встановити однакову процедуру застосування адміністративно-господарських санкцій, що забезпечить істотне зближення відповідного законодавства в частині застосування даних санкцій.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020 792 с.;
2. Господарський кодекс України, редакція від 27.02.2021. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> ;
3. Вінник О.М. Господарське право: Курс лекцій. К.: Атіка, 2004. 624 с.;
4. Шевченко Н.М. Господарсько-правова відповідальність та господарські санкції. *Університетські наукові записки*. 2005. №3 (15). С. 175-179.
5. Армаш Н.О. Методика отримання, перевірки та реалізації інформації щодо корупційних діянь / Н.О. Армаш, І.В. Слінько // *Держава та регіони* (Серія «Право»). 2006. № 1. С. 7-14.
6. «Правознавство» навчальний посібник/ за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», 2020. 360 с.
7. Малєин Н. С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность / Н. С. Малєин. М.: Юрид. лит., 1985. 192 с.;
8. Кандафорова І. С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / І. С. Кандафорова; НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корещького. – К., 2007. – 41 с.

Дрогін Є. Р.,
студент 3 курсу Інституту права
Науковий керівник: Пацурія Н. Б.,
доктор юридичних наук, професор
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФРАНЧАЙЗИНГУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність даної теми полягає у її відносній новизні для правової системи України. Останнім часом регулювання відносин франчайзингу набуває все більшого поширення у зв'язку із приходом на український ринок нових іноземних компаній та зростанням кількості національних франчайзингових мереж.

Варто відзначити, що національне законодавство містить поняття «комерційна концесія», що в більшості випадків на практиці отожднюється з франчайзингом. Проте, такий підхід є досить спірним. Тому, доцільно чітко розмежувати категорії франчайзингу та договору комерційної концесії з метою приведення вітчизняного законодавства до найкращих світових стандартів, що, в свою чергу, призвело б до зменшення колізій, які виникають на практиці та належного унормування відносин у даній сфері.

Проблема термінології в сфері комерційної концесії і франчайзингу полягає як у виборі використовуваного поняття, так і у його змісті. Так в багатьох європейських країнах (Бельгія, Франція, Швейцарія) використовується і поняття «комерційна концесія», однак воно наділяється вужчим змістом, ніж франчайзинг. Адже, під комерційною концесією в названих країнах розуміють договори про передачу виключного права на продаж товарів (так звані «дистриб'юторські угоди») [1; 2, с. 305; 3, с. 25].

Для Європейського Союзу «наднаціональним» законодавчим актом про франчайзинг є Регламент Комісії ЄС від 30 листопада 1988 року № 4087/88 «Про застосування статті 85 (3) Римського договору до категорії франчайзингових договорів (угод)» [4]. Відповідно до п. 3. ч. (6) ст. 1. Регламенту Комісії ЄС від 30 листопада 1988 року № 4087/88 «Про застосування статті 85 (3) Римського договору до категорії франчайзингових договорів (угод)», договір франчайзингу (франшизою угода) – це договір (угода), за допомогою якого одне підприємство, франчайзер, надає іншому перед прийняттям, франчайзі, в обмін на пряме чи непряме фінансове зустрічне задоволення право використовувати франшизу для просування на ринку певних видів товарів і/або послуг, воно включає як мінімум обов'язки, які стосуються: використанню

загального найменування або вивіски магазину і надання одномоментно оформлених приміщень та/або засобів транспорту, зазначених у договорі, – повідомленням франчайзером франчайзі ноу-хау, тривалого надання франчайзером франчайзі комерційної або технічної допомоги протягом терміну дії угоди.

Можна з упевненістю зазначити, що Регламент Комісії ЄС 1988 р. був унікальним у своєму роді документом на той час, адже вперше на міжнародному нормативно-правовому рівні закріпив визначення франшизи та чітко відмежував від франшизи договір франчайзингу.

Міжнародна асоціація франчайзингу пропонує наступне визначення: «Франчайзинг – це договірні відносини між франчайзером і франчайзі, де франчайзер пропонує або зобов'язується виявляти постійний інтерес до діяльності франчайзі в таких сферах, як ноу-хау і навчання персоналу, тоді як франчайзі здійснює власну діяльність під спільним фірмовим найменуванням, форматом і/чи процесом, яким володіє та контролює франчайзер, і вклав або вкладе суттєві інвестиції у це підприємство із власних ресурсів» [5].

Отже, законодавства багатьох країн розглядають відносини франчайзингу через конструкцію договору.

Як вже зазначалося, на рівні національного законодавства поняття договору франчайзингу не визначено, його зміст корелюється з договором комерційної концесії, тому необхідно звернутися до положень глави 36 Господарського кодексу України (надалі – ГК України) та глави 76 Цивільного кодексу України, які власне регулюють правовідносини договору комерційної концесії (надалі – ЦК України).

Згідно ч. 1 ст. 366 ГК України, за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодітельцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодітельцеві обумовлену договором винагороду [6].

Необхідно зазначити, що у ГК України законодавець не присвячує окремої статті предмету договору комерційної концесії, однак у ч. 2 ст. 366 встановлює, що зазначений договір передбачає використання комплексу наданих користувачеві прав, ділової репутації та комерційного досвіду правоволодітеля в певному обсязі, із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери підприємницької діяльності [7].

Отже, предметом договору комерційної концесії за ГК України є використання ділової репутації (гудвілу) і комерційного досвіду правоволодітеля. З огляду на специфіку предмету даного договору

потребує нагального вирішення питання післядоговірних відносин сторін, а саме доречно було б передбачити настання відповідальності франчайзі за шкоду, заподіяну ним діловій репутації франчайзера.

Відповідно до ч. 1 ст. 1115 ЦК України, за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою вигодовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг [8].

Ми підтримуємо позицію вітчизняних вчених, які вважають, що правове регулювання договору франчайзингу (комерційної концесії) доцільніше здійснювати за допомогою саме ГК України, оскільки комерційна концесія (франчайзинг) застосовуються виключно в підприємницькій діяльності [9, с. 575].

Варто зауважити, що франчайзингова система співробітництва являє собою специфічну варіацію вертикальної інтеграції великих і малих фірм через оригінальну систему контрактів-ліцензій (франшиз). Вони дають змогу франчайзі, тобто невеликій фірмі, займатися специфічною підприємницькою діяльністю, розпочатою іншою стороною – франчайзером, переважно великою головною фірмою [10].

На думку В.С. Дмитришина, франчайзинг не є синонімом комерційної концесії, хоча ці поняття є досить близькими, але франчайзинг має свої специфічні ознаки, які відрізняють ці поняття. По-перше, за договором франчайзингу надається більш широкий у порівнянні з комерційною концесією обсяг прав, тому що, крім виключного права на продаж товарів, наданих виробником товару, він передбачає надання прав на об'єкти інтелектуальної власності, правовласником якого він є. По-друге, при франчайзингу, як правило, виробник надає всебічну допомогу (комерційну, технічну, інформаційну, рекламну) в організації збуту товарів. По-третє, за галуззю застосування франчайзинг може мати місце не тільки у сфері введення в обіг товарів, але і у сфері їх виробництва, а також у сфері послуг [10]. На думку інших вчених, термін «франчайзинг» походить від англ. «franchising» – право, привілей, використовується, здебільшого, для позначення певної системи організації підприємницьких відносин у цілому, а термін «франшиза» – від франц. «franchise» – застосовується переважно для визначення договірних відносин (договору) між партнерами в процесі реалізації цієї системи відносин на практиці. Терміни «франчайзинг» і «франшиза» відповідають змісту визначених у главі 36 ГК України термінів «комерційна концесія» і «договір комерційної концесії» [10]. На нашу думку, обидві позиції заслуговують на увагу, водночас перша позиція вважається більш переконливою, оскільки дійсно конструкція договору комерційної концесії не співпадає за змістом і обсягом з договором франчайзингу, останній – ширший за обсягом і

головна складова в понятті цього договору – це акцент не просто на передачі «комплексу прав» від правовласника до користувача, а у наданні контролю та допомоги під час збуту товарів користувачем.

Отже, можна зробити висновок, що франчайзинг прогнозується як доволі перспективна діяльність на арені сучасної підприємницької діяльності, а отже дедалі частіше буде виникати питання щодо його правового регулювання. Ми вважаємо, що необхідно внести відповідні зміни до чинного законодавства, яке регулює договір комерційної концесії (франчайзингу). Так, по-перше, має бути приведена у відповідність застосовувана термінологія: поняття «комерційна концесія», «правоволоділець», «користувач» мають бути замінені на «франчайзинг», «франчайзер», «франчайзі» відповідно. По-друге, необхідно розширити обсяг прав, який надається відповідним договором. По-третє, потребує вирішення питання післядоговірних відносин сторін – так, з огляду на специфіку предмету договору франчайзингу доречно було б передбачити норми, які б захищали франчайзера від недобросовісної конкуренції з боку франчайзі після завершення строку договору комерційної концесії. На нашу думку, це дозволило б гармонізувати національне законодавство з законодавствами більшості країн, які оперують саме поняттям «франчайзинг», а в поняття «комерційної концесії» вкладають дещо інший зміст.

Список використаних джерел:

1. Савчук К. О. Порівняльно-правовий аналіз договору комерційної концесії та договору франчайзингу. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. Том 2 № 12. Ст. 195–201
2. Карякіна О. Франчайзинг як особлива господарсько-правова форма поліпшення економічної ефективності суб'єкта господарювання / Трибуна молодого вченого. 2014. С. 303–307.
3. Цірат Г. В. Франчайзинг и франчайзинговый договор: Учебн. – практ. пособие. К.: «ИСТИНА», 2002. 240с. С. 25.
4. Регламент Комісії (ЄС) від 30 листопада 1988 р. № 4087/88 «Про застосування статті 85 (3) Римського договору до категорії франчайзингових угод». URL: <http://rua.pp.ua/reglament-komissii-4087-pouaybrya-1988-goda-40195.html>
5. Амеліна І. В., Семенець В. В. Розвиток франчайзингової діяльності в Україні. Економіка і регіон. 2015. № 2 (51). С. 21–24.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Голос України від 14.03.2003 № 49.
7. Чернега В. М. Договір комерційної концесії за цивільним та господарським законодавством України (порівняльно-правове дослідження). Підприємництво, господарство і право. 2018. № 10. С. 84–88.

8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Голос України від 12.03.2003. – № 45.

9. Актуальні проблеми господарського права (Особлива частина): навч. посіб. / за ред. В. С. Щербини, В. В. Резнікової. К. : Видавництво Ліра-К, 2016. 800 с.

10. Дмитришин В.С. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу, співвідношення понять та правова природа. *Часопис Київського університету права: український науково-теоретичний часопис* / Київський ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2010. № 3. С. 201-205.

СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Папкова А. В.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра групи 081-11м

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Петков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СФЕРИ

Державне пенсійне забезпечення в Україні є основним джерелом доходу осіб, які згідно Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» мають право на отримання пенсії. Зміст та обсяг права громадян на пенсійне забезпечення полягає у їх матеріальному забезпеченні шляхом надання трудових і соціальних пенсій, тобто щомісячних пенсійних виплат відповідного розміру, в разі досягнення особою передбаченого законом віку чи визнання її інвалідом, або надання членами її сім'ї цих виплат у визначених законом випадках.

Актуальність реформування правового регулювання пенсійної сфери зумовлена наявністю великої кількості нормативно-правових актів (далі – НПА) у цій сфері.

Пропозицію розпочати кодифікацію у сфері соціального забезпечення на рівні його підгалузей, зокрема розробити і прийняти Пенсійний кодекс України висловлюють багато вчених, серед яких В. М. Андріїв, Н. Б. Болотіна, І. М. Сирота, О. В. Тищенко, Л. П. Шумна, М. М. Шумило та інші науковці.

Як зазначає С.В. Петков, кодифікація – найбільш ефективна форма систематизації законодавства, що забезпечує внутрішню погодженість, цілісність, системність, і повноту правового регулювання відповідних відносин. Правовою метою кодифікації є впорядкування нормативної основи права, забезпечення ефективнішого процесу реалізації права, поліпшення структури кодифікаційних актів, удосконалення їх логіки, мови, стилю. [5., с. 7].

Зважаючи на те, що питання пенсійного забезпечення стосується кожного громадянина України, – законодавство у цій сфері має бути доступним, а відтак, зрозумілим та структурованим.

Законодавча база у системі пенсійного забезпечення в Україні складається із законів України та підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють відповідні відносини.

До основних нормативних актів, які регулюють питання у цій сфері, відносять:

– Конституцію України, зокрема ст. 46, відповідно до якої, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі старості та в інших випадках, передбачених законом.[1]

– Закон України «Про пенсійне забезпечення» № 1788 XII від 05.11.1991 (зі змінами) є основним галузевим НПА. Цей закон містить поняття, види, суб'єкти, умови призначення пенсій, особливості пенсійного забезпечення деяких категорій працівників. Тобто в ньому закріплені основні положення про пенсійне забезпечення [2].

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», вказує що, законодавство про пенсійне забезпечення базується на Конституції України, складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, цього Закону, законів України «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».[3]

Крім того, законами України «Про прокуратуру», «Про судоустрій і статус суддів», «Про статус народного депутата», «Про дипломатичну службу», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», урегульовані питання пенсійного забезпечення окремих категорій громадян.

Водночас, крім Конституції України та законів України, правове регулювання у сфері пенсійного забезпечення здійснюється на підставі інших актів законодавства: актів Президента України, Кабінету Міністрів України, відомчих нормативно-правових актів органів виконавчої влади, а також міжнародних договорів (угод), які укладені Україною з 21 країною світу та входять до складу національного законодавства.

Така кількість НПА породжує недосконалість надання соціальних послуг, а також неспроможність громадян захистити свої права у разі їх порушення, оскільки серед такої численності нормативних актів неможливо знайти відповіді на нагальні питання. Щодо створення спеціального законодавства, яке регулює пенсійне забезпечення окремих категорій посадових осіб – це свідчить про клановість. Потенційний поділ суспільства сприяє виникненню корупційних ризиків.

Норми, якими визначена відповідальність за порушення законодавства у сфері пенсійного страхування та забезпечення, містяться у законах України «Про пенсійне забезпечення», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та в статтях Кодексу України про адміністративні правопорушення (Далі – КУпАП). Відповідно статті 244-2 КУпАП, органи Пенсійного фонду України розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, поданням недостовірних відомостей, що використовуються в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування (стаття 165-1), та з перешкоджанням уповноваженим особам Пенсійного фонду України та його органів у проведенні перевірок (стаття 188-23).[4]

Базові положення законодавства, що передбачають відповідальність за адміністративні делікти, вчинені посадовими особами, в тому числі посадовими особами Пенсійного Фонду, закладені в ст. 14 КУпАП «Відповідальність посадових осіб»: «Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків» [9, с. 21]

Вітчизняні науковці у своїх роботах пропонують удосконалити правове регулювання пенсійного забезпечення в Україні шляхом кодифікації пенсійного законодавства. Про існування такої тенденції свідчить також і проєкт Пенсійного кодексу України № 4290а від 16.07.2014. [7] Науковці переконані що прийняття Пенсійного кодексу України вирішить більшість наявних проблем правового регулювання пенсійного забезпечення.[8]

Таким чином, основою для ефективного функціонування пенсійної системи є досконале пенсійне законодавство. На сьогодні нормативно-правова база пенсійного забезпечення в основному сформована, проте вона потребує удосконалення відповідно до ринкових умов розвитку українського суспільства.

Висновки. Пенсійне забезпечення в Україні є основною складовою системи соціального захисту населення і охоплює непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, і здійснюється у відповідному правовому полі.

Зважаючи на норми Конституції України, варто наголосити на тому, що кожний громадянин України повинен мати можливість знати свої права, які стосуються пенсійного забезпечення. Однією з умов забезпечення такої можливості є чітко викладений та зрозумілий НПА, який регулює зазначені відносини.

Запорукою удосконалення правового регулювання пенсійної сфери є систематизація пенсійного законодавства шляхом кодифікації, створення єдиного НПА, яким будуть урегульовані зазначені відносини та дія якого поширюватиметься на всіх громадян, незалежно від категорій.

Прийняття Пенсійного кодексу України має забезпечити упорядкування та зрозумілість пенсійного законодавства, забезпечити конституційне право громадян на соціальний захист та гідні умови життя, позитивно вплине на забезпечення рівності громадян перед законом, відновить соціальну справедливість при наданні державою соціальних гарантій та створить передумови для подолання правового нігілізму у даній сфері суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 09.04.1994 р. № 1788-ХІІ Дата оновлення: 23.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 49-51. Дата оновлення: 10.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від від 07.12.84, № 80731-Х, Дата оновлення: 17.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с
6. Бережна А. Проблеми фінансового забезпечення Пенсійного фонду України. Вісник економічної науки України. 2013. No 2. 12–17 с.
7. Проект пенсійного кодексу України.: від 16.07.2014р. № 4290а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51712
8. Сокоринський В.Ю. Тенденції розвитку правового регулювання пенсійного забезпечення. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 4(25) том 2, 2018. 23с. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v4-2_2018/8.pdf
9. Деліктологія: монографія / під заг. ред. С.В. Петкова, І.М. Копотуна / Я.В. Журавель – розділ ХІІ. Кунівце: Академія ГУСПОЛІ: 2020. Т. 1. 438 с.

СЕКЦІЯ 6. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО

Катькова А. Р.,

здобувач вищої освіти 3 року навчання

Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту

Науковий керівник: Палько В. І.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Національного університету «Одеська морська академія»

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ КУРОРТНИХ І ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗОН

У сучасному світі, питання щодо догляду, лікування та профілактики різних хвороб, займає одне з лідируючих позицій. В Україні є багато закладів для відпочинку, лікування та профілактики різних хвороб.

Серед них важливу роль відіграє санаторно-курортне лікування. Це важлива і невід’ємна складова медичної допомоги. Адже діяльність санаторно-курортних закладів дає можливість досягати високої ефективності у справі відновлення, збереження та зміцнення здоров’я населення, сприяє реалізації конституційних гарантій щодо забезпечення українського народу правом на охорону здоров’я та медичну допомогу.

Санаторно-курортний заклад – це заклад охорони здоров’я, що забезпечує надання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів курортів (лікувальних грязей та озокериту, мінеральних та термальних вод, ропи лиманів та озер, природних комплексів із сприятливими для лікування умовами тощо) та із застосуванням фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування [3].

Санаторно-курортна діяльність має бути організована таким чином, аби задовольнити інтереси споживачів та виробників курортного продукту без погіршення рекреаційного потенціалу, з урахуванням принципів та пріоритетів сталого розвитку соціально-економічної політики.

Необхідно зазначити, що санаторно-курортна діяльність належить до тієї сфери державного управління, від якої залежить здоров’я людей –

головний показник соціально-культурного розвитку суспільства, якості життя в країні та ефективності системи державного управління в цілому.

Відповідно до ст. 62 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» курортними і лікувально-оздоровчими зонами визнаються території, які мають виражені природні лікувальні фактори: мінеральні джерела, кліматичні та інші умови, сприятливі для лікування і оздоровлення людей [1].

Оголошення природних територій курортними і лікувально-оздоровчими зонами здійснюється Верховною Радою України та Верховною Радою Автономної Республіки Крим, а їх природоохоронний режим визначається відповідно Кабінетом Міністрів України та Радою міністрів Автономної Республіки Крим відповідно до законодавства України.

На нашу думку, щоб підтримувати догляд та профілактику за хворобами, необхідно піклуватися про стан самих курортних і лікувальних оздоровчих закладів. Україна повинна мати достатній міжнародний рівень послуг та придатного стану закладів, щоб приймати на лікування міжнародних медичних туристів.

Міжнародна медична асоціація, яка щорічно перевіряє глобальний індекс медичного туризму й оцінює країну з позиції ризиків та медичних можливостей, веде облік країн, які здатні надати послуги щодо лікування та оздоровлення. На жаль, останні десять років там не звучала Україна.

Тому, ще однією нагальною проблемою є контроль та догляд за лікувальними та оздоровчими закладами, оскільки площа такого закладу є досить великою, вона постає «об'єктом зазіхань» для забудови житлових комплексів, котеджів та ін. Отже реалізація задуманого здійснюється поступово, шляхом виснаження природних ресурсів, виведення з прибуткового стану, примусового загарбання територій, позбавлення статусу «курортів». Як наслідок, деякі категорії осіб, які потребують у додатковому догляді, оздоровленні свого здоров'я, не мають можливості реалізувати свої потреби через відсутність достатньої кількості таких закладів.

Що стосується правового забезпечення раціонального використання курортних та лікувально-оздоровчих зон, то це питання врегульовано у ст.15 Закону України «Про курорти» [2].

Запаси родовищ лікувальних підземних мінеральних вод, лікувальних грязей та інших корисних копалин, що належать до природних лікувальних ресурсів, затверджуються та вносяться до Державного фонду родовищ, корисних копалин України і передаються для використання за призначенням відповідно до ст.16 Закону України «Про курорти» [2].

Курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури,

використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні.

Для курортів, які використовують родовища корисних копалин, що належать до природних лікувальних ресурсів встановлюються округи санітарної охорони. Межі округів та зон санітарної (гірничо-санітарної) охорони курортів державного значення затверджуються Верховною Радою України одночасно з прийняттям рішення про оголошення природних територій курортними територіями державного значення [3].

Відповідно до кожного курорту державного значення Кабінетом Міністрів України розробляється та затверджується окреме Положення про цей курорт, у якому встановлюється округ санітарної охорони, конкретні межі та режим їх використання. Округ санітарної охорони поділяється на три зони: зона суворого режиму; зона обмежень і зона спостережень. Встановлення зазначених зон здійснюється в порядку розроблення проектів землеустрою.

Проблема раціонального використання курортних і лікувально-оздоровчих зон, полягає в забезпеченні всебічного й елективного використання, відновлення і збереження природних умов і ресурсів із врахуванням об'єктивно існуючих потреб. Для її вирішення потрібно глибоко і всебічно обґрунтувати наукові і практичні заходи, які б планомірно забезпечили і цілеспрямовано управляли розвитком курортних і лікувально-оздоровчих зон.

На наш погляд найважливішими чинниками, що впливають на розвиток санаторно-курортного потенціалу України, а також Одеського регіону є: рівень соціально-економічного розвитку держави та регіону; екологічний стан території, де розміщений і функціонує конкретний курортний об'єкт, показники здоров'я населення; різноманітність та якість медичних послуг і тип санаторно – курортного об'єкта.

Список використаних джерел:

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України станом на 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ //База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
2. Про курорти: Закон України станом на 05.10.2000 р. № 2026-ІІІ //База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>
3. Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад, постанова Кабінету Міністрів України станом на 11 липня 2001 р. N 805// Офіційний вісник України -2001.– № 28.– Ст. 1260.
4. Екологічне право: Особлива частина / За ред.В.І.Андрейцева.– К., 2001. – С 508.

СЕКЦІЯ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Андрієчко О. М.,

здобувач вищої освіти ступеня

магістра, групи 081-11М(з)

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Пстков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ МІСЦЕВОГО СУДУ

Питання пов'язані з організацією ефективної роботи суду, тобто зі здійсненням управлінських дій, мають таке ж важливе значення для забезпечення здійснення справедливого та об'єктивного правосуддя, гарантування незалежності суддів при розгляді судових спорів, як і законодавчі норми, що визначають основні принципи і процедуру судочинства [4, с. 6].

Над окремими аспектами організаційно-правових засад діяльності апарату суду працювали такі вчені: В.Д. Бринцев, С.В. Глущенко, Л.А. Дроботова, О.Ю. Дудченко, Р.І. Ігонін, В.А. Капустинський, Р.І. Кирилюк, І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, І.В. Назаров, О.М. Овчаренко, А.Й. Осетинський, Д.В. Приймаченко, І.Л. Самсін, В.В. Сердюк, А.А. Стрижак, Д.П. Фіолевський, І.В. Юревич та інші.

Однак слід констатувати, що у теоретичних дослідженнях української юридичної науки питання правового статусу та юридичної відповідальності керівника апарату вивчено недостатньо повно, адже сферою наукових пошуків було охоплено лише окремі аспекти адміністрування в судах України. Тому проблематика правового статусу та адміністративної відповідальності керівника апарату місцевого суду зберігає свою актуальність і потребує подальшого вивчення.

Посада керівника апарату суду є однією із наймолодших судових професій у нашій державі, і процес її становлення та формування як ключової посади у суді перебуває на початковій стадії. Але, попри це –

керівник апарату суду є ключовою посадою у структурі управління судом, на яку покладено адміністративне навантаження і через яку здійснюється взаємодія апарату суду і суддів.

Правовий статус керівника апарату місцевого суду, є складним, оскільки на нього поширюються як загальні норми законодавства про працю України, так і норми законодавства України про державну службу [5], а також положення Закону про судоустрій і статус суддів [6] та інші спеціальні норми чинного законодавства України.

Внаслідок цього виникають певні правові колізії, зокрема в частині призначення на посаду та звільнення керівника апарату суду, а також про застосування до нього заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до чинного законодавства.

Відповідно до частини 4 статті 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», керівника апарату місцевого суду, його заступника призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду та звільняє з посади начальник відповідного територіального управління Державної судової адміністрації України [6]. Голова суду також вносить подання про застосування до керівника апарату та його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до чинного законодавства.

Водночас Законом України «Про державну службу» встановлюються загальні обов'язки та права керівника апарату суду як державного службовця, порядок прийняття на роботу і звільнення державних службовців, особливості проходження державної служби (під час праці й відпочинку, порядок надання відпусток та зміст обмежень, які властиві кожному службовцю у зв'язку з особливостями його правового статусу як особи, що виконує відповідальні державні завдання тощо) [2, с. 87].

Судові адміністратори набувають правового статусу державного службовця з моменту зарахування на посаду та зберігають його аж до моменту припинення державної служби. Втрата статусу державного службовця крім загальних підстав, передбачених ст. 36 Кодексу законів про працю України, настає також зі спеціальних підстав, передбачених статтею 83 Закону України «Про державну службу» [5].

Таким чином, керівник апарату безпосередніми керівниками має як голову місцевого суду, так і начальника відповідного територіального управління Державної судової адміністрації. Що містить у собі загрози суб'єктивної оцінки роботи чи прийняття/звільнення з даної посади.

Публічні правовідносини в державі є визначальними для самого її існування. Безумовно, іноді трапляються випадки порушення налагодженого механізму взаємодії різних суб'єктів – учиняються адміністративні проступки. І тоді постає необхідність примусового повернення відносин у правове русло та покарання винних у створених

інцидентах [1, с. 112]. Не винятком є і діяльність керівника апарату місцевого суду. Як посадова особа, керівник апарату місцевого суду може бути притягнутий до адміністративної відповідальності за наступними нормами, які прописані в Кодексі України про адміністративні правопорушення, а не у нормативному акті, які визначає правовий статус посадової особи:

- Стаття 14. Відповідальність посадових осіб.
- Стаття 172⁴. Порухення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.
- Стаття 172⁵. Порухення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.
- Стаття 172⁶. Порухення вимог фінансового контролю.
- Стаття 172⁷. Порухення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.
- Стаття 172⁸. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень.
- Стаття 172⁹. Невжиття заходів щодо протидії корупції.
- Стаття 184¹. Неправомірне використання державного майна
- Стаття 212⁶. Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем.

Варто звернути увагу на статтю 212³ КУпАП «Порухення права на інформацію та права на звернення». Згідно з частиною 1 статті 3 Закону України «Доступ до публічної інформації» право на доступ до публічної інформації гарантується, зокрема, обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом [3, с. 554]. Відповідальність за порухення норм Закону України «Про доступ до публічної інформації» визначається відповідно до чинного законодавства України. Відповідно, за порухення закону, **до відповідальності притягується** розпорядник інформації, тобто керівник установи. Керівником установи в місцевому загальному суді є голова суду (згідно Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань). Таким чином, при складанні протоколу про адміністративне правопорушення суб'єктом правопорушення не може визначитися керівник апарату суду, що на сьогодні є усталеною практикою.

Отже, ті факти, що правовий статус керівника апарату місцевого суду головним чином прописаний у двох правових актах, а саме в законах України «Про державну службу» та «Про судоустрій і статус суддів», та, що норми, за якими посадова особа притягується до відповідальності

прописані в Кодексі України про адміністративні правопорушення – призводять до правових колізій.

А тому доцільно визначити правовий статус керівника апарату в одному окремому правовому акті, який би поєднував у собі всі питання стосовно організації роботи апарату суду в цілому та керівника апарату зокрема, в тому числі й питання відповідальності. Також потребує подальшого вивчення та унормування питання притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення керівника апарату.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правова реформа в Україні / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. – 180 с.
2. Голобутовський Р.З. Проблемні питання адміністративно-правового регулювання проходження публічної служби в апараті суду. Юридичний бюлетень. 2018. Випуск 6. С. 85–89.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 08.04.2021).
4. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.
5. Правовий статус осіб, які займають адміністративні посади в суді: монографія / О.Ю. Дудченко. Нац.юрид. ун.т ім. Я. Мудрого. Харків: Право, 2015. 160 с.
6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 06.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 08.04.2021).
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 10.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 08.04.2021).

Бойко М. Я.,

студентка

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ТРАНСФЕР ПРАВОВИХ НОРМ ЯК ОСНОВНИЙ СПОСІБ СТРУКТУРУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Структурованість законодавчої бази є гарантією ефективності його застосування. Розподіл права та галузі та підгалузі має бути максимально чітким і визначеним для того щоб уможливити його використання пересічними громадянами для вирішення проблем адміністративного характеру. Особливо гостро ця проблема постала з оголошенням Україною курсу на Євроінтеграцію, так як виявилось що система права України не відповідає європейським стандартам, оскільки пересічні громадяни, підприємці не мають можливості працювати відповідно до чинного законодавства через складність і непрозорість державного регулювання. Врешті, законодавство і бюрократичний апарат гальмують розвиток держави.

Проблематика вдосконалення вітчизняного законодавства є предметом дослідження як українських так і зарубіжних науковців з теорії держави і права, конституційного, адміністративного, міжнародного та інших галузей права. Впорядкування законодавства через трансфер правових норм обґрунтовують зокрема Петков С.В., Соболев Є.Ю., Коломонець Т.Ю., Михайлов О.В. та ряд інших.

Метою публікації є дослідження напрямів вдосконалення адміністративного законодавства через його внутрішнє і зовнішнє структурування та пояснення необхідності трансферу правових норм.

У публікації проведено аналіз напрямів вдосконалення законодавства, зокрема обґрунтовано доцільність структурування законодавства через трансфер правових норм.

Після розпаду радянського союзу Україна стикнулася з проблемою невідповідності законодавства викликам сучасних реалій, особливо це стало актуально після проголошення незалежності [15], та прийняття Конституції України [4]. Проблема ще більше загострилася з оголошення курсу на Євроінтеграцію, коли виявилось що українська система права зовсім не відповідає стандартам Європейського Союзу. З того часу питання адміністративної реформи в Україні виходять за межі теоретичних напрацювань і набувають практичної, політичної, наукової, суспільної актуальності. Саме з цього часу варто вести розмову про певні кроки у напрямі структурування законодавства.

Оскільки структура законодавства України є далекою від ідеалів європейських країн реформування слід проводити комплексно не залишаючи

поза увагою жодну частину «цілого». Доцільно говорити про діяльність у двох напрямках: зовнішнє і внутрішнє структурування законодавства.

Зовнішнє структурування законодавства полягає у приведенні до логічної побудови галузей законодавства та гармонізація національного законодавства з міжнародним правом. Першим кроком у такій діяльності є систематизація законодавства; створення електронних баз нормативно-правових актів за суспільно-економічними сферами; аналіз нормативно-правових актів на предмет виявлення в них дублювання, колізій, пробілів і, як наслідок, скасування тих актів, що не відповідають положенням чинного законодавства [14, с. 116]. Це завдання неможливо виконати без переміщення норм з одних нормативно-правових актів до інших. Водночас слід звернути увагу на те, що на сьогодні вже простежується тенденція до поділу суспільних відносин за сферами та їх відповідне нормативно-правове регулювання. Уже відбулося переміщення (трансфер) норм з Кодексу України про адміністративні правопорушення до Митного кодексу України [5]. Але наразі проступки називаються адміністративно-митними правопорушеннями, хоча мова йде про митні проступки.

Під поняттям «трансфер норм» слід розуміти переміщення правової норми або групи правових норм з одного нормативно-правового акта до іншого відповідно до предмета правового регулювання [9, с.65]. Трансфер може відбуватись між нормативно-правовими актами різних рівнів. Критерієм трансферної діяльності в законодавстві має стати сфера суспільних відносин, в якій здійснюють регулювання відповідні нормативно-правові акти (предмет правового регулювання). Наразі такий трансфер є необхідним, він дасть змогу уникнути колізій, дублювань та значно зменшить кількість нормативних актів, які регулюють правовідносини у різних сферах суспільного життя [3, с.45]. Так само потрібно трансферувати (перенести) норми, що регламентують відповідальність за проступки, які містяться в КУпАП, до інших чинних кодексів: Водного кодексу України [1, Ст. 189], Земельного кодексу України [2, Ст. 27] тощо. Кінцевою метою трансферу є побудова цілісної системи законодавства із галузевою внутрішньою структурою. Слід терміново здійснити трансфер норм про відповідальність у відповідних сферах до базових кодексів, які регулюють правовідносини у певних сферах. Таким чином можна уникнути відсильних норм та конкретизації правовідносин. Це дозволить впорядкувати цілі сфери економіки та соціальних відносин. Зокрема діяльність щодо переміщення та удосконалення норм має здійснюватися у декількох основних напрямках [10, с. 44].

Першим кроком на шляху структурування законодавства є внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України. Він повинен містити чіткі процедури за якими, в разі встановлення, що діяння (внесене

в ЄРДР) не має ознак злочину, а є проступком передається для провадження до відповідних органів [11, с. 56].

Наступним завданням є виокремлення з КУпАП процедурної частини що стосується розгляду справ про проступки в окремий нормативний акт – Кодекс провадження про проступки [10, с.43] Який має бути основою для дій, посадових осіб та комісій які розглядають такі справи. Це досвід всіх європейських країн. Дрібні протиправні дії, дрібні ДТП внаслідок незначних порушень не повинні розглядати в суді. Це не виправдане завантаження судової системи. [8, с.76].

Ще одним елементом в цьому комплексі дій є перенесення норми про відповідальність за проступки до базових кодексів. Особливо актуальним, в часи розгулу бандитизму, проведення антитерористичної операції, окупації регіонів, є створення Кодексу України про громадський порядок та переміщення всіх норм до даного документу. [13, с.45] Наступним напрямом є кодифікація норм про відповідальність за порушення в усіх сферах суспільно-економічного життя, зокрема Медичний кодекс [8, с. 27] Дорожньо-транспортний кодекс [7, с. 13], тощо. Норми про відповідальність посадових осіб органів державної влади мають міститись в оновленому та звільненому від нашарувань Адміністративному кодексі України [6, с. 168].

Галузь законодавства має тяжіти до максимального спрощення – скасування нормативно-правових актів, що дублюють один одного; заміна декількох актів, що регулюють схожі правовідносини, одним, загальним; об'єднання декількох нормативно-правових актів із суміжних правовідносин в один. Раціонально, коли один комунікативний кодекс регулює суспільні відносини у визначеній сфері. Така структура системи законодавства не створює жодних суперечностей. Вона є простою, зрозумілою, такою, що відповідає аксіомам теорії права. Чітка ієрархія законів та підзаконних актів надасть можливість оптимізації національної системи законодавства [14, с. 118].

Отже, всі запропоновані зміни мають місце в системі структурування та вдосконалення законодавства так як вони не ламають і не суперечать головним засадам сучасних нормативно-правових норм України, не вносять хаосу до адміністративної діяльності органів державної влади, не створюють суперечностей як у правотворчій, так і в правоохоронній діяльності. Запропонований трансфер правових норм не є простим перенесенням норм з одного кодексу до іншого. Він є одним із кроків від застарілої концепції радянського адміністративного права з засиллям банкетних (відсильних) норм та величезним обсягом підзаконних (відомчих) нормативно-правових актів до сучасного ефективного законодавства, яке відповідатиме найкращим прикладам світової юриспруденції, а найголовніше – демократичним принципам побудови відносин між владою та громадянином.

Список використаних джерел:

1. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. Ст. 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.04.2021)
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-12#Text> (дата звернення 14.04.2021)
3. Коломосьць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
4. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.04.2021)
5. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48 Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 14.04.2021)
6. Остапенко О.І. Кісіль та ін. Адміністративне право: навч. посіб. К.: Правова Єдність, 2008. 536 с.
7. Петков С. В., Армаш Н. О., Соболев Є. Ю. та ін. Адміністративне право актуальні питання та інноваційні ідеї: навч. посіб. за заг. ред. Петкова С. В. К.: КНТ, 2015. 147 с.
8. Петков С.В., Армаш Н.О., Соболев Є.Ю. Адміністративна деліктологія: сучасна модель відповідальності посадових осіб органів публічної влади: навч. посіб. К.: КНТ, 2015. 153 с.
9. Петков С. В. Проступки та відповідальність за їх вчинення: актуальні питання та інноваційні ідеї. К.: КНТ, 2016. 88 с.
10. Петков С. В. Систематизація – перший крок в реформуванні українського законодавства. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу. Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 30 червня 2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. С.44-45.
11. Петков С.В., Соболев Є.Ю., Михайлов О. В. Напрями удосконалення вітчизняного законодавства. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 4. С. 116–120.
12. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text> (дата звернення 14.04.2021)

Бондарчук Б. О.,

студент групи 081-11м(з)

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ ДЕРЖАВИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Ефективне і вільне здійснення прав людини – одна з головних ознак демократичного суспільства і правової держави. Із розвитком демократії в адміністративному праві, покликаному регулювати саме відносини між державою та людиною, змінюються правові засоби й методи впливу публічної влади на суспільні відносини, що зумовлено появою нових категорій в адміністративному праві, виникають нові інститути, а саме інститут адміністративних послуг.

Офіційне визначення «адміністративної послуги» дається в Законі України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року. Зокрема, згідно з цим Законом, адміністративна послуга – це «результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/ або обов'язків такої особи відповідно до закону» [4].

Відповідно до зазначеного Закону України державна політика в системі надання адміністративних послуг ґрунтується на принципах, які також є ключовими принципами діяльності органів влади, а саме: верховенства права, стабільності, рівності, відкритості та прозорості, оперативності, доступності, захищеності, справедливості і т.д. [5, с. 127].

Доцільно проводити певне розмежування між поняттям «адміністративні послуги» та деякими суміжними категоріями. Послуги, що надаються державою та місцевим самоврядуванням, разом складають сферу публічних послуг. За ознаками суб'єкта, що надає публічні послуги, можна розрізняти державні та муніципальні послуги. Державні послуги – це послуги, що надаються органами державної влади (як правило, виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями. Муніципальні послуги – послуги, що надаються органами місцевого самоврядування та комунальними підприємствами, установами. Надання адміністративних послуг пов'язане з реалізацією владних повноважень. Неадміністративними є послуги, які не пов'язані з прийняттям владних рішень (наприклад: освітні та медичні послуги тощо). [2, с. 7]

Беручи до уваги центральну мету надання публічних та адміністративних послуг, при аналізі законодавчих підстав надання адміністративних послуг доцільно виходити з переліку прав та свобод людини і громадянина, визначених Конституцією України. Саме тому розгляд статей Основного Закону передбачає можливість здійснення

аналізу принципів, на яких базується надання адміністративних послуг в Україні. Зокрема, ст. 1 Конституції України визначено, що Україна є демократичною, правовою та соціальною державою. Отже, функціонування органів публічної влади, в тому числі як суб'єктів-надавачів адміністративних послуг, має базуватися на засадах, визначених у правовому вимірі, а також характеризується людиноорієнтованим характером взаємодії зі споживачем. [1, с. 27-28]

Виходячи із ст. 6 Конституції України, можна дійти висновку, що надання адміністративних послуг має спиратися на три відповідні сегменти: законодавчого виміру, який визначає принципи та обсяг повноважень задля виконання певних функцій іншими органами публічної влади, виконавчого апарату, а також судового контролю як інструмента, що спрямований на забезпечення притягнення до відповідальності осіб, які вчинили адміністративні правопорушення. Зі свого боку, ст. 7 Основного Закону України також визначає ще одного суб'єкта надання адміністративних послуг – систему органів місцевого самоврядування. [1, с. 27-28]

Варто відзначити, що в питанні організації надання адміністративних послуг Україна орієнтується на досвід Європейських країн. Перевагами системи надання адміністративних послуг у країнах ЄС, на думку експертів, є непотрібність давати хабарі, «віддячувати» (55,3 %); націленість органів публічного управління на надання послуг (47,7 %); оперативність розгляду звернень і вирішення питань (40 %). При цьому критеріями якості послуг, які надаються органами місцевого самоврядування експерти визнали доступність послуги, її невелику вартість (48,3%), відповідність потребам громадян (25,8 %), оперативність послуги, своєчасність її надання (24,4 %), мінімум бюрократичних процедур для її отримання (23,4 %), повнота надання послуги (23,4 %) та своєчасність (23 %) [5, с. 128].

Як свідчать соціологічні дослідження, незважаючи на підвищення компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування та прагнення перейти до демократичних інституційних стандартів а також, а також попри багаторічний досвід країн Європейського Союзу, на жаль у громадян України не має можливості отримати якісні адміністративні послуги в ряді установ. Нижче наведені актуальні проблеми надання адміністративних послуг.

На першому місці споживачі ставлять проблему складних процедур отримання послуг, які передбачають відвідання замовником адміністративної послуги значної кількості інстанцій, подання великої кількості документів, отримання різноманітних проміжних рішень (погоджень, висновків) тощо. Пов'язаною проблемою є предметна (компетенційна) та

територіальна розпорошеність суб'єктів надання адміністративних послуг [2, с. 7–8].

На друге місце за корупціогенністю споживачі ставлять занадто тривалі терміни надання багатьох адміністративних послуг. На жаль, рідко суб'єкти надання адміністративних послуг намагаються вирішувати справу оперативно, і рішення переважно приймається в останні дні відведеного законодавством терміну. В Україні практично не існує «швидких послуг», тобто таких, що надаються за один візит. Також споживачі адміністративних послуг в Україні нарікають на проблему обмеженого й незручного режиму роботи суб'єктів надання адміністративних послуг [2, с. 8].

Вищевказана проблема, як наслідок, тягне за собою й іншу – наявність великих черг. Більшість громадян, які зверталися за отриманням адміністративних послуг, залишилися незадоволеними саме великими чергами. Через відсутність у багатьох суб'єктів надання адміністративних послуг системи регулювання черги, споживачі фактично змушені «самоорганізовуватися» у чергах, що додатково негативно впливає на оцінку послуг. Окремий блок проблем пов'язаний з поганим облаштуванням приміщень адміністративних органів під потреби осіб з обмеженими фізичними можливостями, відвідувачів з дітьми тощо [2, с. 9].

Значною проблемою, на думку споживачів адміністративних послуг, є також відсутність належної інформації щодо отримання адміністративних послуг та роботи відповідних органів. Це повною мірою стосується і питання консультування. Суб'єктам звернення бракує інформації про розміри та порядок оплати послуг. До цього додається ще й невпорядкованість та непрозорість законодавства щодо оплати адміністративних послуг. Незручним є й сам порядок оплати, коли потрібно додатково відвідувати банківські установи поза приміщенням органу влади, адже службовці в Україні не мають права приймати кошти від громадян за адміністративні послуги [2, с. 9].

Актуальною для України є проблема, що більшість послуг для фізичних осіб надаються лише за місцем офіційної реєстрації місця проживання. В Україні досить багато громадян проживають поза місцем реєстрації, а дана вимога, щодо надання послуг, веде до суттєвих втрат часу та інших ресурсів громадянами. Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року «фізична особа, у тому числі фізична особа – підприємець, має право на отримання адміністративної послуги незалежно від реєстрації її місця проживання чи місця перебування, крім випадків, установлених законом» [4]. Для того щоб дана норма була дієвою потрібно зняти відповідні обмеження, для цього необхідно внести зміни до спеціальних законів.

Окремо треба відзначати таку загальну проблему, як брак належного шанобливого і позитивного ставлення до громадян. Частими є випадки некоректного поводження з громадянами, неповаги до громадян. Окремі службовці досі сприймають свою посаду як мандат на «керування» і не відчують морального зобов'язання перед платниками податків, які утримують адміністративний апарат [2, с. 8].

Процес вдосконалення механізмів надання адміністративних послуг, підвищення їх якості та ефективності триває постійно, але у чинному законодавстві залишається чимало прогалин, пов'язаних із визначенням змісту адміністративних послуг, механізмом надання та оцінювання їх якості.

Відповідно до теоретичних основ адміністративного права, вітчизняного та міжнародного практичного досвіду адміністративної діяльності органів державної влади з метою урегулювання правовідносин, зокрема порядку притягнення до відповідальності, необхідно здійснити реформування законодавства. Така робота необхідна необхідна для формування сучасного законодавства, яке регулюватиме публічно-правові відносини відповідно до сучасних світових стандартів і конституційних положень [3, ст. 8].

Детальний аналіз вище практики надання адміністративних послуг в Україні вказує на те, що цей механізм потребує вдосконалення, а якість надання адміністративних послуг не задовольняє споживачів: при аданні адміністративних послуг досить часто спостерігається брак поваги до відвідувачів, територіальна та предметна розпорошеність різних владних органів та підрозділів; складні процедури надання адміністративних послуг і «подрібненість» послуг; довга тривалість термінів надання послуг; обмежений графік «прийомних годин»;мбрак інформації, що стосується надання адміністративних послуг; недостатня облаштованість приміщень для прийому тощо.

Підвищення якості адміністративних послуг потребує проведення комплексної реформи, яка дозволить удосконалитимта узгодити нормативно-правові акти, які регламентують механізм надання адміністративних послуг та забезпечать їхмспрощення в тому числі, шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правова реформа в Україні / за заг. ред. С.В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 180 с.
2. Надання адміністративних послуг у муніципальному секторі. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / В. Тимошук / Асоціація міст України К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 124 с.

3. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення/ за заг. ред. С.В. Петкова. Київ:Юрфнком Інтер, 2020. 792 с.

4. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. 2012.

5. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ. 2017. Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/24909/1/127-129.PDF>.

Демидик С. І.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра групи 081-11 (з)

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Пстков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ

Як у вітчизняній, так і в новітній науці та практиці управління, проблема відносин бізнесу, влади і суспільства завжди була і є однією з найбільш актуальних тем, тому публічне адміністрування протягом ХХ ст. розвивалось як невід’ємна частина політичної науки у відриві від предметного поля і підходів, розроблених у менеджменті, але нові реалії вимагали застосування нових підходів до управління: заміни традиційних способів управління, що базувалися на застосуванні владних повноважень та чітких бюрократичних процедур, на такі, що зорієнтовані на надання якісних публічних послуг, підвищення продуктивності роботи державних установ, запровадження ринкового стилю управління, децентралізація, фокусування уваги на результатах, а не на процедурах – основні чинники, що вплинули на появу нової форми управління у державному секторі.

Якщо ми вже говоримо про публічне управління і адміністрування можна зазначити що певний період у правовій науці та законодавстві суб’єктами адміністративного проступку визнавалися як фізичні так і юридичні особи. Проте в умовах панування державної форми власності накладення штрафів на юридичних осіб втрачали будь-який сенс, тому

правова доктрина схилилась до недоцільності визнання підприємств, установ та організацій суб'єктами адміністративної відповідальності, що було нормативно закріплено в Указі Президії Верховної Ради Союзу РСР від 21 червня 1961 року «Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку» та аналогічному Указі Президії Верховної Ради Союзу РСР від 15 грудня 1961 року, цими нормативно-правовими актами скасовано накладення адміністративних штрафів на підприємства, установи та організації [4, с. 9].

В наслідок чого, як якісно нова форма, «публічне адміністрування» має унікальні властивості, а саме: транспарентність, легітимність, демократичність, гнучкість. Публічне адміністрування – це цілеспрямована взаємодія публічних адміністрацій з юридичними та фізичними особами з приводу забезпечення реалізації законів та підзаконних актів і виконання частини основних функцій: орієнтуючого планування, що визначає бажані напрямки розвитку; створення правових, економічних та інших умов для реалізації інтересів учасників взаємодії; розподілу праці; кооперування та координування діяльності; моніторинг результатів.

Суспільна трансформація в Україні та нове законодавство у сфері державного управління визначає перехід до сервісної держави.

Слід звернути увагу на основні властивості, які чітко окреслюють класичний підхід до організації системи державного управління: раціональність; забезпечення розмежування управлінських функцій усередині системи управління; однозначна нормативна регламентація всіх управлінських дій, визначення загальних правил та норм; передбачуваність, деперсоналізація, перевага об'єктивної складової над суб'єктивною, а також можливість здійснення якісної оцінки будь-яких дій управлінських органів чи дій; аполітичність системи державного управління, яка крім іншого, передбачає наявність такої інстанції, яка б визначала для управлінської системи загальні завдання та цілі і тим самим не давала б їй змоги набути ознак самодостатності [5, с. 13].

Таким чином з'являється необхідність підготовки фахівців для роботи у сфері публічного управління та адміністрування, які здатні здійснювати аналіз державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях, готувати пропозиції стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проектів, програм, концепцій, стратегій, проектів законів та інших нормативно-правових актів, проектів міжнародних договорів; орієнтуватись на забезпечення публічних інтересів, прав та свобод громадян; забезпечувати надання доступних і якісних адміністративних послуг; здійснювати державний нагляд та контроль за дотриманням законодавства, управлінням державними фінансовими ресурсами, майном та забезпечувати контроль за їх

використанням; управляти персоналом державних органів; реалізовувати інші повноваження державного органу, визначені законодавством.

Виходячи з характеристик моделей публічної служби, в Україні, на нашу думку, необхідно здійснити певні кроки щодо модернізації професійної діяльності державних службовців в сфері публічного управління та адміністрування, зокрема:

- введення нових профілів державних службовців,
- організація конкурсів на заміщення вакантних посад,
- впровадження ефективних інструментів оцінювання державних службовців з урахуванням досягнення відповідних цільових показників;
- запровадження програм розвитку персоналу, планування кар'єри та створення кадрового резерву, побудова ефективної системи професійного навчання державних службовців.

Отже, в соціальному плані публічну службу необхідно розглядати як орган взаємодії суспільства і держави державного апарату і цивільних структур, службовця і громадянина або людини. Тобто це професійне здійснення за дорученням держави суспільно корисної діяльності особами, які займають посади в державних організаціях і органах місцевого самоврядування. Саме на публічну службу покладається вирішення завдань щодо забезпечення соціальних гарантій, прав, свобод і законних інтересів громадян. Публічні службовці в соціальній державі повинні реалізувати соціальну функцію, а не підніматися над народом.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення:17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Публічне управління та адміністрування – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5212>
3. Професійна компетентність державних службовців: реальні кроки до перезавантаження влади – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/1f30b2f91b4124794d5ae43544042092.pdf>
4. Науково-практичний коментар до КУпАП :за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер,2020.792 с.
5. Адміністративно-правова реформа в Україні / за заг. ред. С.В.Петкова – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. – 180с.

Жива А. Г.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра, групи 081-11 м (з)
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Науковий керівник: Петков С. В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПОЛІТИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ ТА ПРАВОВА ФОРМА

Проблематика політичної відповідальності посадових осіб нашої держави вже значний час існує в суспільстві та наукових дискусіях, а в останні роки вона тільки набула значного розвитку. Політична відповідальність вивчалась та досліджувалась ще в радянські часи, але була менш розвинутою, ніж інші види соціальної та правової відповідальності. Серед багатьох критеріїв, які використовуються в процесі оцінки ефективності державного управління та наслідків, є проблема відповідальності органів державної влади й управління за свої політичні рішення і дії. Вирішення даної проблеми багато в чому залежить від впливових соціальних груп – політичних та державноуправлінських еліт, які є одним із найважливіших чинників реалізації суспільних змін та які мають значне поширення в нашій державі. Система державного управління, яка має на меті спрямовувати вектори суспільного розвитку, має особливу значимість, а проблема політичної відповідальності еліт виступає як найважливіший фактор.

Проблематику політичної відповідальності у своїх працях досліджували такі вітчизняні науковці: Д.П. Горчаков, М. М. Самуйлік, І.І. Черленяк, М.О. Паламарчук, В.І. Мельниченко, С.В. Балан та інші. Зокрема, ідею законодавчого закріплення політичної відповідальності підтримує Т. Бутирська, яка наголошує, що «в Україні вкрай необхідно ухвалити закон про відповідальність за виконання політичних обіцянок, що зобов'яже політиків ставити перед державною службою реальні, а не популістські цілі» [6, с. 11–12]. В.В. Лапкін зазначає, що проблема політичної відповідальності полягає «не стільки в тому, щоб обрати правильний напрямок руху і здійснити перехід від однієї моделі правління до іншої, скільки в тому, щоб зрозуміти причини і, по можливості, знайти шляхи подолання традиції безвідповідальності влади за рішення, які нею приймаються» [7, с. 75].

Не можна не погодитись з цим ствердженням, оскільки необхідно перш за все зрозуміти підстави безвідповідальності представників влади за рішення, які вони приймають, а потім створювати механізм притягнення осіб до політичної відповідальності. Яскравим прикладом запровадження політичної відповідальності є Федеративна Республіка Німеччини. Так, у ст. 65 Основного закону ФРН зазначено: «в межах основних положень політики кожен міністр самостійно веде справи галузі під свою відповідальність». [2] Певні особливості має практика Великобританії, а також інших країн, котрі сприйняли засади британської конституційної системи. Формально припускається можливість як колективної, так і індивідуальної відповідальності. При цьому, якщо нижня палата парламенту висловлює недовіру будь-якому міністру, глава уряду має вирішити: подавати у відставку конкретному міністру чи уряду в цілому. Такий підхід до політичної відповідальності уряду ґрунтується на ідеї солідарності його членів.

Аналіз чинного законодавства України свідчить, що в нашій державі відсутнє правове регулювання відносин, що виникають у зв'язку з невідповідністю дій суб'єктів політики інтересам суспільства та держави, неналежним виконанням особами, які займають політичні посади своїх обов'язків, порушенням політичних норм, а відтак відсутня відповідальність політичних осіб за свої політичні дії.

Конституція України визначає повноваження Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, та інших органів виконавчої влади. Проте, в Конституції нічого не сказано щодо відповідальності політиків за свої політичні дії. Є процедура імпичменту Президента України, однак на практиці застосувати її майже неможливо, а ст. 80 Конституції України зазначає, що народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп [1]. До механізмів реалізації відповідальності влади в Україні можна віднести розпуск парламенту, відклик депутатів та відставка уряду, однак перелічене залежить від волі людей, які й займають високі політичні посади, а доцільним було б запропонувати відповідальність у соціальному та правовому просторі, коли думка та позиції посадовців стають на другий план. Відтак, можна дійти до висновку, що наша держава потребує змін у адміністративному законодавстві та запровадженню політичної відповідальності.

Згідно ст. 9 КУпАП, адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом

передбачено адміністративну відповідальність. [3] Зазначене визначення адміністративного правопорушення (проступку) містить обов'язкові ознаки протиправного діяння, яке може бути кваліфіковане як проступок: протиправність (те, що суперечить праву); наявність вини (суб'єктивний фактор правопорушення, що вказує на внутрішнє сприйняття правопорушення власного діяння); форма дії (активна поведінка) чи бездіяльність (пасивна поведінка, відсутність дії); посягання на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління (вказаний перелік об'єктів посягань не є вичерпним). [4]

Пропонується запровадити політичну відповідальність за ті дії, які не містять складу злочину, передбаченого КК України, але можуть містити обов'язкові ознаки протиправного діяння, яке може бути кваліфіковане як проступок. Так, народним депутатом ІХ скликання М. Папівим була запропонована ініціатива щодо запровадження політичної відповідальності в Україні та зареєстровано законопроект «Про політичну відповідальність в Україні» від 09.04.2010 р. N 6286. У вказаному законопроекті було запропоновано: поняття політичної відповідальності в Україні, принципи політичної відповідальності в Україні, форми і санкції політичної відповідальності тощо. Депутатом було запропоновано наступні форми санкцій: попередження суб'єкта політики про недопустимість порушення чинного законодавства; тимчасове позбавлення права суб'єкта політики щодо здійснення певного виду політичної діяльності; відставка, або позбавлення повноважень суб'єкта політики; відмова у реєстрації для участі у наступних (чергових, позачергових) політичних виборах; розпуск колегіального суб'єкта політики, сформованого за результатами політичних виборів; вилучення агітаційних матеріалів; скасування державної реєстрації суб'єкта політики. [5]

Проте, доцільніше було б запровадити 4 форми санкції політичної відповідальності, а саме: попередження суб'єкта політики про недопустимість порушення чинного законодавства яка має вигляд дисциплінарного стягнення (догана, штраф); звільнення особи з політичної посади – як середня форма покарання; звільнення особи з політичної посади та конфіскація майна – як тяжка форма покарання; звільнення особи з політичної посади, конфіскування майна, придбаного за період обіймання політичної посади та позбавлення права займати будь-яку політичну посаду – як найтяжка форма покарання. Вважаємо, що доцільно було б запровадити положення такого закону, а відтак пропонується розширити перелік розділів, визначених в КУпАП та додати розділ «Адміністративні правопорушення у сфері здійснення політичної діяльності».

Механізм політичної відповідальності в державному управлінні повинен являти собою взаємодію суб'єкта політичної відповідальності й

політичних установ (інститутів), що мають право піддавати його діяльність політичній оцінці. Такими установами здебільшого можуть бути громадянські організації або комітети, які стануть важливою фігурою у формуванні громадського контролю. Громадський контроль як вид соціального контролю здійснюється об'єднаннями громадян та окремими громадянами. Як показує практика, громадський контроль є функцією громадянського суспільства, тому є способом залучення населення до управління суспільством та державою. Він є важливою формою реалізації демократії, оскільки дає можливість населенню брати участь у державному управлінні, виконанні державних і суспільних справ, активно впливати на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Громадський контроль є однією з функцій управління. Він здійснюється шляхом зіставлення діяльності підконтрольних об'єктів із певними соціальними нормами, обраними як еталонні, на підставі чого робиться висновок щодо відповідності цієї діяльності встановленим вимогам [8, с. 96]

Політична відповідальність має важливе значення для України, особливо в часи, коли наша держава перебуває в стадії воєнного конфлікту і потребує виважених та стійких політичних рішень, які допоможуть державі, а не навпаки, призведуть до фатальних помилок. Важливим є те, що крім запровадження політичної відповідальності варто стимулювати позитивну діяльність її потенційного суб'єкта, і лише в противному разі – змінити одного чиновника іншим. При цьому добровільну відставку посадової особи політичною відповідальністю вважати не можна (тому що якщо вона не є способом уникнення відповідальності, то може виступати моральним самопокаранням або актом захисту честі й гідності). Притягнення до політичної відповідальності не виключає застосування до особи, що усувається з посади, за наявності в діях, що спричинили політичну відповідальність, складу правопорушення заходів юридичної відповідальності [9]

Отже, наразі все частіше в суспільстві обговорюється питання запровадження політичної відповідальності. Незадоволення виборцями та громадянами політичними рішеннями посадовців приводить до того, що ними втрачається довіра до осіб, які займають політичні посади, а законодавство потребує змін. У багатьох правових державах вже діють закони, функціонують громадські та державні інститути, прийняті спеціальні процедури, метою яких є залучення до політичної відповідальності влади на всіх рівнях. Оскільки Україна взяла напрям на вступ до Європейського союзу, цілком можливо, що такі зміни в нашому законодавстві відбудуться дуже скоро.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини від 23.04.1949. URL: https://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0014_gru&l=ru&object=translation.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. № 8073-Х. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 12.04.2021).
4. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.
5. Про політичну відповідальність в Україні: Проект закону України від 09.04.2010 р. № 6286 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF4UM00A?an=3> (дата звернення: 12.04.2021).
6. Черленяк І.І. Формування інституту політичної відповідальності в умовах становлення політико-еволюційних циклів в Україні. Стратегічні пріоритети. 2006. № 1. – С. 11–17.
7. Как менять конфигурацию власти в России? Круглый стол: Характеристика и типология российской политической системы, проблемы политической модернизации. Полис, 1999р. № 4, 10.99. – С. 70–92 с.
8. Адміністративно-правова реформа в Україні / за заг. ред. С.В. Петкова. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. – 180 с.
9. Балан С.В. Політична відповідальність у процесі здійснення державної влади. *Курасівські Читання*. 2005р. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/balan_politychna.pdf.
10. Самуйлік М. Політична відповідальність: специфіка, структура, функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.02. Одеса, 1997. 24 с.

Журавель А. П.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра спеціальності 081 Право

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Пстков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Останнім часом адміністративне право перебуває у стані політичної трансформації, зміни якої визначаються концепцією адміністративної реформи в Україні. Відповідно до неї, виникає нова ідеологія відносин між державою і громадянином. Радикальним змінам підлягає адміністративно-правова доктрина. Оновлено адміністративне законодавство. Теоретичні досягнення в галузі адміністративної юстиції переведено в практичні умови. Як наслідок, адміністративне право змінилося із законодавства про державне управління на галузь, яка визначає та регулює права та обов'язки державного управління щодо організацій громадянського суспільства. Це стає обов'язковим чинником у створенні правової держави. Сьогоднішня наукова рефлексія та подальший розвиток теорії державного управління є однією з основних сфер доктринального вдосконалення адміністративного права України, важливою основою її перетворення в сучасному правовому полі європейського змісту [2].

Адміністративно-процесуальна діяльність регламентується процесуальними нормами адміністративного права і реалізується в адміністративно-процесуальних відносинах. Поза правовими нормами адміністративний процес як явище юридичної реальності не існує. Межі адміністративно-процесуальної діяльності, відповідно, визначаються у такий спосіб що в рамках адміністративного процесу вирішуються не усі індивідуальні справи, а тільки ті, на які поширюється встановлений адміністративно-процесуальними нормами процесуальний порядок. На основі викладеного адміністративний процес може бути визначено як врегульовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність органів виконавчої влади (посадових осіб), зміст якої складає розгляд і вирішення індивідуальних адміністративних справ, що виникають у сфері державного управління, в порядку реалізації завдань і функцій виконавчої влади.

Якісна сутність адміністративного процесу полягає в тому, що він є правомірним порядком реалізації громадянами і юридичними особами своїх статусів в адміністративній сфері. Процесуальне становище громадянина виражається в тому, що він має встановлені процесуальні

права та обов'язки і фактичну можливість реалізувати їх у ході розгляду і вирішення індивідуальних адміністративних справ [3].

Громадянин може виступити ініціатором юрисдикційного процесу своїми відповідними діями (наприклад, поданням скарги, заяви тощо), вимагати від органів і осіб, уповноважених вирішувати справу, ознайомлення з матеріалами справи, надавати докази, давати пояснення тощо.

Як вище вже зазначалося, адміністративний процес в сучасних умовах повинен бути зорієнтований не тільки на розгляд справ про правопорушення. Ще раз підкреслимо – головне, на нашу думку, в адміністративному процесі складає те, що він є порядком реалізації громадянами і юридичними особами своїх статусів в адміністративній сфері.

Адміністративне право – одна з фундаментальних галузей права України, що є порівнянною з такими галузями, як конституційне, кримінальне, цивільне право, і визначає основні засади діяльності держави, державних органів, посадових осіб.

Адміністративне право вивчає законодавство, яке за обсягом значно перевищує законодавство будь-якої іншої галузі права. Виходячи з фундаментального характеру адміністративного права необхідно усвідомлювати ту роль, яку воно відіграє в усій системі права України.

Норми адміністративного права регулюють суспільні відносини у таких сферах, як функціонування виконавчої влади, місцевого самоврядування, державне управління економікою, освітою, охороною здоров'я, закордонними та внутрішніми справами, обороною та ін.

Слід наголосити, що впродовж тривалого часу у визначенні адміністративного права основний наголос робився на тому, що це є сукупність правових норм, що регулює суспільні відносини, виникаючі у процесі реалізації виконавчої влади, здійснення державного управління. Зверталась увага на нерівноправне становище держави та особи, за якого перша мала безліч засобів примусити другу діяти так, як під кутом зору державних інтересів мало виглядати доцільнішим.

Водночас поступово, значною мірою з набуттям Україною статусу незалежної, демократичної правової держави, після розроблення Концепції реформи адміністративного права, вказана галузь права дедалі більшою мірою починає модифікуватися. Норми адміністративного права сприяють реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян у сфері державного управління, гарантують їх захист від можливого порушення, обмеження з боку апарату держави [2].

Проблеми адміністративного права та його реформування мають теоретичне і практичне значення. Здійснення змін у структурі адміністративного права передбачає здійснення структурних, організаційних та кадрових перетворень у системі державного управління, які призведуть до підвищення ефективності діяльності державних та місцевих органів влади. Без вирішення проблем та реформування адміністративного права не є можливим проведення й інших реформ в Україні. Отож, ця проблема

стала предметом дослідження таких багатьох учених, як В. Авер'янов, В. Зуя, Л. Коваль, С. Кравченко, Ю. Кривицька та ін.

Українське адміністративне право вимагає радикальних реформ, вирішальним напрямом має бути фундаментальна зміна ролі суспільства і призначення цієї галузі у функціонуванні державної влади. Необхідно визначити конституційну формулу: «Права і свобода людини і їх гарантії визначають зміст і спрямованість держави» (частина друга статті 3 Конституції України). Ця формула означає підпорядкування дії всіх державних установ для реалізації та захисту прав людини, пріоритет над іншими цінностями держави.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від від 07.12.84, № 80731-Х, Дата оновлення: 17.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

2. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с

3. Деліктологія: монографія / під заг. ред. С.В. Петкова, І.М. Копотуна / Я.В. Журавель – розділ XII. Куновіце: Академія ГУСПОЛ: 2020. Т. 1. 438 с.

Зінченко Г. Ю.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра, групи 081-Пм

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Петков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Протягом останніх років Україною вжито низку рішучих заходів щодо трансформації системи охорони здоров'я, які спрямовані передусім на зміну принципів фінансування охорони здоров'я, проте відповідні суспільні відносини потребують також і якісного нормативно-правового

регулювання. Нормами Конституції України закріплені зокрема: пріоритетність охорони здоров'я у діяльності держави, право людини на охорону здоров'я та обов'язок держави щодо організації ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Базовим законодавчим актом у сфері охорони здоров'я є Основи законодавства України про охорону здоров'я (далі також – Основи), що визначають правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні. Інші галузеві акти законодавства приймаються у відповідності до Основ.

Відповідно до п. 4 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285, (далі – Ліцензійні умови) господарська діяльність з медичної практики (медична практика) є видом господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами – підприємцями з метою надання медичної допомоги та медичного обслуговування на підставі ліцензії.[8]

Відносини щодо надання медичної допомоги та медичного обслуговування, діяльності з медичної практики, окрім Конституції України та Основ, урегульовані низкою нормативно-правових актів, а саме:

- відносини у сфері ліцензування господарської діяльності з медичної практики врегульовані Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та Ліцензійними умовами, а у разі використання закладом наркотичних або психотропних речовин, – також застосовується постанова КМУ від 06.04.2016 № 282, що визначає питання ліцензування діяльності, пов'язаної з використанням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

- критерії та стандарти акредитації закладів охорони здоров'я, а також правовий статус акредитаційних комісій визначені наказом Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ України) від 14.03.2011 № 142 «Про вдосконалення акредитації закладів охорони здоров'я», а порядок акредитації закладів охорони здоров'я затверджений постановою КМУ від 15.07.1997 № 765 «Про затвердження Порядку акредитації закладу охорони здоров'я»;

- вимоги до назв закладів охорони здоров'я та переліки посад працівників закладів, зокрема: Перелік закладів охорони здоров'я, Перелік лікарських посад у закладах охорони здоров'я, Перелік посад професіоналів у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я, Перелік посад фахівців у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я, – затверджені наказом МОЗ України від 28.10.2002 № 385 «Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад, посад молодших спеціалістів з фармацевтичною

освітою, посад професіоналів у галузі охорони здоров'я та посад фахівців у галузі охорони здоров'я з у закладах охорони здоров'я»;

– кваліфікаційні вимоги до керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців та робітників, які є специфічними для галузі охорони здоров'я, визначаються відповідно до наказу МОЗ України від 29.03.2002 № 117 «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я», який застосовується з урахуванням вимог наказу МОЗ України від 25.12.1992 № 195 «Про затвердження Переліку вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, підготовка і отримання звання в яких дають право займатися медичною і фармацевтичною діяльністю»;

– відносини між розпорядником бюджетних коштів, медичними закладами та пацієнтами щодо надання медичної за програмою медичних гарантій регулюються Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», постановами КМУ та наказом МОЗ України.

Окремі групи нормативно-правових актів, затверджених переважно на рівні профільного міністерства, встановлюють норми щодо контролю якості медичної допомоги та лікарських засобів, вимоги до приміщень і оснащення закладів, особливостей використання медичного обладнання та виробів медичного призначення, порядку функціонування електронної системи охорони здоров'я та правил ведення медичної документації, статистики та звітності, дотримання санітарних норм, порядку організації надання окремих видів медичної допомоги, порядку проведення експертизи втрати працездатності, вимоги та процедури щодо професійної підготовки, удосконалення та атестації працівників закладів охорони здоров'я тощо. Цей перелік не є вичерпним.

Водночас законодавство містить низку неузгодженостей і прогалин. Зокрема, відповідно до ст. 14-1 Основ та пп. 5 п. 13 Ліцензійних умов додержання табелів матеріально-технічного оснащення, документів, що визначають мінімальний перелік обладнання, устаткування та засобів, необхідних для оснащення закладу, – є обов'язком будь-якого закладу охорони здоров'я. [5, 8] Наразі табелі матеріально-технічного оснащення приміщень закладів затверджені щодо обмеженого кола закладів за видами, та під час процедури ліцензування застосовуються за аналогією.

Відмовляючи у видачі ліцензії ФОП Дуля В. О. МОЗ України застосовує поширену причину відмови: «відповідно до вимог підпункту 20 пункту 13 Ліцензійних умов, кабінети в яких буде провадитись медична практика повинні бути забезпечені аптечками для надання невідкладної медичної допомоги». [6] Так, така вимога існує, проте для здобувача ліцензії необхідність внесення інформації про аптечку до відомостей, що подаються для отримання ліцензії, є непередбачуваною,

оскільки в табелях оснащення вимога щодо наявності аптечки практично не зустрічається.

Таким чином, здобувач ліцензії не може мати достатньої впевненості щодо сутності вимог Ліцензійних умов та наслідків їх виконання.

Так само невизначеність, а отже і можливість різного тлумачення, міститься і в нормах, що встановлюють юридичну відповідальність за вчинення правопорушень, об'єктом яких є суспільні відносини у сфері надання медичної допомоги та медичного обслуговування населення. Об'єктом правопорушення за родовою ознакою є сфера суспільних відносин, у якій (проти правил, норм, що регулюють ці відносини) вчинено делікт [7, с. 28].

Відповідно до ст. 80 Основ особи, винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством. [5]

До адміністративних правопорушень у сфері надання медичної допомоги та медичного обслуговування населення належать також такі, що передбачені статтями, 42, 44, 44-2, 44-3, 45-1, 180-10 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). [2] Поряд з цим, суб'єктами правопорушення, передбаченого ст. 42 КУпАП, можуть виступати як громадяни так і посадові особи. Об'єктивна сторона виражається у вчиненні дій, що порушують встановлені санітарні норми. Чинне законодавство містить низку державних санітарних норм і правил, затверджених наказами МОЗ України [4, с. 60, 61].

Кримінальні правопорушення, у яких медичні працівники виступають спеціальними суб'єктами, передбачені статтями 131, 132, 134, 137-145 Кримінального кодексу України [3].

Щодо цивільної відповідальності, то Іван Телічак переконаний у тому, що переважна більшість позовів, що пред'являються пацієнтами до закладів охорони здоров'я, є позовами про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої наданням медичної допомоги неналежної якості. Відшкодування такої шкоди здійснюється відповідно до положень глави 82 Цивільного кодексу України [9].

З метою забезпечення ефективності реалізації адміністративно-правових норм у медичній сфері в усіх формах: додержання, використання, виконання, застосування, – запропоновано ухвалення єдиного нормативно-правового акта – Медичного кодексу України [1, с. 53].

Висновки. Станом на початок 2021 року законодавство України, що регулює відносини у сфері надання медичної допомоги та медичного обслуговування, перебуває у стані, який можна охарактеризувати такими ознаками як хаотичність, суперечливість норм, відсутність юридичної визначеності.

Такі риси поряд з проблемою великої кількості несистематизованих нормативно-правових актів, переважно підзаконних, утворюють складнощі у правозастосуванні та породжують низку корупційних ризиків, як на рівні відносин між лікарем і пацієнтом, так і на рівні відносин між закладом охорони здоров'я та органом управління або органом ліцензування.

Законодавство, що регулює відповідні відносини потребує систематизації з переглядом норм по суті та їх узгодженням.

Вітчизняні юристи цілком слушно наполягають на необхідності ухвалення медичного кодексу, який має унормувати відносини щодо надання медичної допомоги та медичного обслуговування в частині відносин між органами управління та ліцензування, закладами охорони здоров'я, медичними працівниками, пацієнтами, їх представниками та громадськістю.

Кодифікований документ також має забезпечити послідовний виклад та узгодженість норм у сфері медичного обслуговування; єдність прав, обов'язків та відповідальності суб'єктів відносин.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правова реформа в Україні: навч. пос. / за заг. ред. С. В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 180 с.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X (зі змінами) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 24.03.2021)

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III X (зі змінами) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 24.03.2021)

4. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.

5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII (зі змінами) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 24.03.2021)

6. Перелік здобувачів ліцензій, за заявами яких прийнято рішення про відмову в отриманні ліцензій на провадження господарської діяльності з медичної практики: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 11.03.2021 № 442/ МОЗ України

7. Петков С. В. Адміністративна деліктологія: новий погляд на проблему відповідальності у сфері державного управління, стаття.

Журнал східноєвропейського права. – 2013. – № 1. / ПВНЗ «Університет сучасних знань»

8. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285 (зі змінами) / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.03.2021)

9. Телічак І. Я. Відповідальність медичних працівників: стаття / Міністерство Юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_35697 (дата звернення 24.03.2021)

Іванова М. А.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ільков В. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ

Актуальність теми дослідження зумовлена, передусім, тим, що для більшості країн світу реалізація правосуддя, що здійснюється у формі судового розгляду є основним способом встановлення справедливості. Створення та забезпечення ефективного, а найголовніше прогресивного розвитку суспільства та держави в цілому – одна з найголовніших прерогатив сучасної Української держави. 100 % Через це важливо приділити увагу саме формуванню ефективного механізму врегулювання спорів, оскільки вони є одним із найнеефективніших соціальних процесів будь-якої держави. На сьогодні, задля покращення якості системи правосуддя необхідно, перш за все, докласти безліч зусиль саме для того, щоб у свідомості громадян нашої країни склалось розуміння важливості захисту своїх законних прав та інтересів. Усвідомлення такої важливості дає можливість відкривати нові перспективи утвердження та дієвості засад соціальної, а також правової держави. Проте не обов'язково вирішувати питання стосовно захисту своїх прав та законних інтересів у судовому порядку – визначним напрямком розвитку законодавства є

формування альтернативних процедур вирішення спорів. Саме до таких процедур можна віднести досудове врегулювання спорів, яке вимагає ретельного дослідження специфіки застосування такої процедури, а також її ефективності щодо врегулювання адміністративно-правових спорів.

Дослідженню цього питання приділили багато уваги як науковці, так і практикуючі юристи, серед яких можна виокремити таких як С. Белуза, О. Белінська, С. Ківалов, В. Кузьмишин, Л. Лічман, М. Мельник, С. Осятинський, Т. Подковенко, К. Продіус, С. Рсятинський, О. Стефанов, Л. Юхненко тощо.

Нова редакція Кодексу адміністративного судочинства України забезпечує безліч важливих моментів що стосуються вирішення адміністративних спорів за допомогою яких є можливість підвищити якість адміністративного судочинства в цілому. Як визначає законодавець, сторони можуть досягнути примирення на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі [2, с.47].

Одним із найважливіших моментів, що містить нова редакція Кодексу є норми, що стосуються обов'язкового досудового врегулювання адміністративних спорів, порядок проведення якого визначає стаття 17 Кодексу адміністративного судочинства України.

Оскарження адміністративних спорів безпосередньо перед зверненням до суду дозволить вирішувати нескладні адміністративні спори, які не вимагають складних досліджень деталей справи ще до їх передачі до суду. Також важливим моментом є те, що завдяки досудовому вирішенню спорів стане можливим надходження до суду лише складних справ, що вимагають більш ретельного з'ясування і вирішення.

Законодавством визначено, що сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін [2, с. 190].

Ще одним не менш важливим позитивним аспектом реалізації досудового врегулювання спорів є те, що механізм вирішення адміністративних спорів на досудовому етапі буде більш дешевим, ніж вирішення спору під час судового провадження, а також процедура розгляду не потребує формалізованого і тривалого порядку вирішення – є можливість розгляду справи значно швидше і використання значно меншого формалізму під час такої процедури.

Розглядаючи більш детально досудове врегулювання спорів необхідно виокремити певні особливості такої процедури:

– по-перше, мета застосування досудового врегулювання спорів полягає у можливості досягнення результатів, які б у подальшому влаштували усіх учасників цього спору;

– по-друге, досудове врегулювання спору здійснюється виключно на добровільних засадах;

– по-третє, інформація, яка було досліджена під час досудового врегулювання спору є суто конфіденційною, а тому, учасники врегулювання спору не мають права, згідно закону, розголошувати відомості та факти, які їх стали відомими внаслідок розгляду справи;

Головною рисою цієї особливості є те, що якщо внаслідок досудового розгляду не було досягнуто позитивного результату, то усі матеріали цього провадження, відповідні документи, повинні бути знищені або повернуті сторонам, але ні в якому разі не потрапити до суду. Уже під час судового розгляду учасники справи будуть досліджувати матеріали справи самостійно.

– по-четверте, під час ведення переговорів конфліктуючими сторонами, є особи, які сприяють глибокому розумінню учасниками процесу своїх позицій, інтересів, а також наштовхують учасників спору до ефективного рішення даного конфлікту. Такими особами можуть виступати посередник, спеціальний суддя тощо;

– по-п'яте, задля справедливого та неупередженого досудового врегулювання спору між сторонами, організатора, тобто суддю такого розгляду, кожна сторона може заявити відвід, у визначеному законом порядку [3, с. 14].

Підводячи підсумок з цього дослідження необхідно підкреслити, що досудове врегулювання спорів є досить ефективним засобом вирішення конфліктів не доводячи справу до суду. Саме в такий спосіб можна розвантажити суддів і залишити на їх розгляд справи, що вимагають більшого формалізму і триваліших строків розгляду. Забезпечення якісної реалізації досудового врегулювання адміністративних спорів є запорукою ефективного розвитку Українсько держави і суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 38, ст. 160.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 № 2747-IV (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2020 Ст. 446.
3. Ківалов С. В. Сутність та особливості досудового врегулювання адміністративно-правових спорів: *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*:Одеса: Юрид. л-ра, 2014. Т. 14. С. 5-18.

Кондратенко В. О.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра групи 081-11м (з)

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Пстков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

СУТНІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ (ПРОСТУПКУ) ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ (ЗЛОЧИНУ)

Питання щодо проблематики відмежування проступків від злочинів залишається актуальним як у юридичній науці, так і в судовій практиці. Необхідність його розв'язання пов'язана з виконанням вимог Конвенції про захист прав і основних свобод людини та практики Європейського суду з прав людини.

Згідно з п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, виключно законами України визначено засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них [4].

Зазначене свідчить, що перший конституційний поділ юридичної відповідальності здійснюється на цивільно-правову відповідальність та відповідальність за вчинення правопорушень.

А другий поділ деліктної відповідальності, тобто відповідальності за вчинення правопорушень здійснюється у відповідності до ступеню суспільної небезпеки на кримінальну відповідальність за діяння які є злочинами, на адміністративну відповідальність за адміністративні правопорушення, та дисциплінарну відповідальність за дисциплінарні правопорушення.

На відміну від правомірних дій, які можуть бути безпосередньо передбачені нормами права або ж міститися як узагальнені положення в нормах закону, протиправні дії мають бути чітко сформульовані у чинних правових нормах. З огляду на цю позицію, про правопорушення йдеться лише в межах закону, що визначає поняття й ознаки цивільного, адміністративного чи іншого правопорушення, а подеколи містить точний перелік протиправних діянь. Формалізм протиправності забезпечує ясність і єдність вимог закону[9].

Кримінально-процесуальний кодекс України в редакції до 2019 року передбачав види злочинів: нетяжкий злочин, злочин середньої важкості, тяжкий злочин, особливо тяжкий злочин.

В сучасній редакції Кримінального кодексу України термін «злочин», замінений на термін «кримінальне правопорушення». І визначені види кримінального правопорушення: кримінальний проступок і злочин (нетяжкі, тяжкі, особливо тяжкі) [6].

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. [10].

Адміністративне правопорушення (проступок) – шкідливе діяння, має притаманні тільки йому юридичні ознаки. До них необхідно віднести: протиправність, винність і відповідальність (адміністративне стягнення). Визначальною з названих ознак є поняття діяння, забороненого адміністративним законодавством. По-перше, це вольовий акт поведінки певної особи; по-друге, воно має два аспекти поведінки: дію чи бездію [2]. Дія – активне невиконання законних вимог, а також порушення встановленої нормами права заборони (наприклад, порушення правил полювання). Бездія – пасивне невиконання передбачених законодавчими й нормативними актами обов'язків [3].

Дослідники відмічають, що адміністративне правопорушення (проступок) багато в чому нагадує кримінальне правопорушення (злочин) – так само воно може бути спрямоване проти громадського порядку, власності, прав і свобод громадян тощо [1]. Головною ознакою, за якою адміністративні правопорушення (проступки) відрізняються від кримінальних злочинів, є менший ступінь суспільної небезпеки – шкідливість. Адміністративне правопорушення (проступок) може кваліфікуватись як злочин: якщо проступок набув ознак складу злочину, тобто діяльність особи стає небезпечною, приміром якщо адміністративне правопорушення вчинене вдруге [2].

Новелла «кримінальний проступок» (кримінальне правопорушення) – кримінально каране діяння невеликої тяжкості, яке не несе великої суспільної небезпеки і за вчинення якого передбачене менш суворе покарання, ніж за злочин. Навіть таке визначення є абсурдним і не логічним. Законодавець неспроможний надати визначення такому незрозумілому діянню, як кримінальний проступок. Бо проступок по своїй суті не може бути кримінально-карним діянням.

Адміністративне і кримінальне право мають дуже тісний зв'язок, саме в сфері юридичної відповідальності за вчинення делікту (правопорушення). За вчинення проступку настає юридична відповідальність у вигляді стягнення, а за вчинення злочину юридична відповідальність у вигляді покарання.

Таким чином внесення до Кримінального процесуального кодексу і Кримінального кодексу України такої новели як «кримінальний проступок», не відповідає теорії права поділу правопорушень за ступенем суспільної небезпеки на злочини (суспільно-небезпечні діяння) і проступки (суспільно-шкідливі діяння). А також порушує конституційні засади застосування юридичної відповідальності за вчинення протиправних діянь.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне законодавство України та його розвиток (нотатки з науково-практичної конференції). *Право України*. 2007. № 2. С. 151–156.
2. Адміністративно-правова реформа в Україні / за заг. ред. С.В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 180 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. № 8073-Х. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 04.04.2021).
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Кримінальний кодекс України: станом на 18.12.2017: офіц. вид. Київ: Відомості Верховної Ради України. 2001.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-УІ // Відомості Верховної Ради України. – 2013, №9-10, №11-12, №13, ст. 88.
7. Курінний Л. В. Кримінальний проступок – нова правова реалія. Київ: Юридичний Вісник України, 2012. 73 с.
8. Копотун І. М. Кримінально-правові засади охорони громадського порядку. *Держава і право*. 2010. № 48. С. 478–483.
9. Хавронюк М. І. Поняття злочинного діяння за законодавством європейських країн. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 9. С. 112–119.
10. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.

Лаухін Д. Ф.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра групи 081-11м
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Науковий керівник: Петков С. В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПАСАЖИРІВ НА ТАКСІ

Постановка проблеми: У процесі глобалізації та урбанізації зростає значимість такого явища як перевезення пасажирів на таксі. Кожен мешканець великого міста хоч раз був змушений звернутись до служби перевезень на таксі. Проте, мало хто знає, що звертаючись до більшості таких служб, насправді ми отримуємо не професійні та якісні послуги з перевезень пасажирів, а виключно звертаємось до диспетчерської служби, яка підшукує нам звичайних водіїв бажаючих підзаробити. Це має наслідком відсутність контролю за водієм, що породжує ряд наступних проблем: 1) неналежний фізичний стан водія, що виражається у його перевтомі після основної роботи або наявністю алкоголю у крові тощо; 2) неналежний для здійснення перевезень технічний стан автомобіля; 3) відсутність відповідальності перевізника у разі настання ДТП.

При цьому, не слід забувати про те, що згідно з статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Таким чином, у держави виникає гостра необхідність здійснення достатнього правового врегулювання даного питання, що підтверджується, між іншим, наявними законопроектами, які поки що залишаються у статусі проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: проблеми чинного законодавства у своїх працях розглянув С.В. Петков, зокрема це . «Адміністративно-правова реформа в Україні» та «Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення».

Виклад основного матеріалу: правове регулювання перевезень пасажирів на таксі достатньо вузьке і нерозвинене, що дає можливість розвитку тіньового бізнесу у даному напрямку.

Перш за все, варто звернути увагу на Закон України «Про транспорт», як основний нормативно-правовий акт, що регулює транспортну сферу. Проте даний нормативно-правовий акт не містить жодного згадування про

таксі. Звичайно це не дивно, адже цей акт є основою для регулювання транспортної політики, а тому визначення і загальні риси таксі містяться у профільному Законі України «Про автомобільний транспорт» (далі – Закон).

Зокрема, відповідно до Закону, таксі – легковий автомобіль, обладнаний розпізнавальним ліхтарем оранжевого кольору, який встановлюється на даху автомобіля, діючим таксометром, сигнальним ліхтарем із зеленим та червоним світлом, розташованим у верхньому правому кутку лобового скла, і який має нанесені композиції з квадратів, розташованих у шаховому порядку на дверцятах автомобіля з лівого та правого боків, призначений для надання послуг з перевезення пасажирів та їхнього багажу в індивідуальному порядку [2].

Разом з тим варто зазначити, що відповідальність за порушення у правовідносинах, що пов'язані з перевезенням пасажирів на таксі встановлюються як Законом, так і нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення. Відповідальність за порушення у правовідносинах, що пов'язані з перевезенням пасажирів на таксі передбачена статтею 60 Закону України «Про автомобільний транспорт», зокрема за наступні правопорушення: надання послуг з перевезень пасажирів та вантажів без оформлення документів, перелік яких визначений статтями 39 та 48 цього Закону; експлуатацію легкового автомобіля, облаштованого як таксі, без наявності ліцензії; стоянку легкового автомобіля, який не облаштований як таксі і не має ліцензії, та посадку пасажирів на стоянці таксі [2].

Частина перша статті 164 КУпАП передбачає відповідальність за провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без подання повідомлення про початок здійснення господарської діяльності, якщо обов'язковість подання такого повідомлення передбачена законом, або без отримання ліцензії на провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, або у період зупинення дії ліцензії, у разі якщо законодавством не передбачені умови провадження ліцензійної діяльності у період зупинення дії ліцензії, або без одержання документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди), а частина друга цієї ж статті встановлює відповідальність за дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме правопорушення, або пов'язані з отриманням доходу у великих розмірах [3].

На перший погляд законодавчо повністю визначено усі передумови для ефектively діяльності інституту відповідальності у сфері перевезень пасажирів на таксі, але на практиці водії, які фактично здійснюють

перевезень пасажирів на таксі без оформленої ліцензії не можуть бути притягнені до відповідальності. Проблема полягає у тому, що законодавство містить застаріле та занадто складне визначення таксі.

Якщо детально проаналізувати наведене на початку статті визначення таксі, то можна виокремити наступні ознаки таксі – це легковий автомобіль, який:

- 1) обладнаний розпізнавальним ліхтарем оранжевого кольору, який встановлюється на даху автомобіля;
- 2) обладнаний діючим таксометром;
- 3) обладнаний сигнальним ліхтарем із зеленим та червоним світлом, розташованим у верхньому правому кутку лобового скла;
- 4) має нанесені композиції з квадратів, розташованих у шаховому порядку на дверцятах автомобіля з лівого та правого боків.

У разі невідповідності даним умовам, будь-який автомобіль не може вважатись таксі, що дозволяє багатьом особам уникати відповідальності за порушення законодавства у даній сфері.

Крім цього, науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення за загальною редакцією С. В. Петкова зосереджує свою увагу на тому, що суди при розгляді справи за статтею 164 КУпАП з'ясовують систематичність господарської діяльності, зокрема у постанові Волноваського районного суду Донецької області від 14.05.2019 у справі № 221/3272/19 встановлено, що «таким чином, відсутня така кваліфікуюча ознака господарської діяльності як систематичність, оскільки вона включає в себе здійснення перевезення пасажирів протягом календарного року більше 4 разів, будь-яких фактичних даних (доказів) на підставі яких можна встановити винність ОСОБА_2 в матеріалах справи не міститься» [4, с. 358].

У додатком до цього, відповідальність перевізників-таксистів розбита у різних нормативно-правових актах, що ускладнює процес притягнення до відповідальності. Важко не погодитись із думкою, що сьогодні доцільно здійснити поетапну кодифікацію норм адміністративного законодавства за окремими сферами та інститутами адміністративно-правового регулювання. Цей кодифікаційний процес умовно можна поділити на певні етапи [5, с. 119].

По-перше, у законодавстві необхідно провести трансфер норм КУпАП до базових кодексів: Кодекс про землю, Кодекс про надра тощо, як це було зроблено під час творення митного законодавства [5, с. 119].

По-друге, деякі частини статей та окремі статті КУпАП разом з іншими законами та підзаконними актами доцільно використати як основу для формування окремих кодексів: Медичного кодексу України, Соціального, Інформаційного, Дорожньо-транспортного та ін. [5, с. 119].

Висновки: Українське законодавство має основи щодо регулювання перевезень пасажирів на таксі, проте воно є недостатнім, зокрема у частині відповідальності авто перевізників у даній сфері. Все це супроводжується неправильною ідентифікацією правопорушників, застарілими дефініціями та локалізацією норм щодо відповідальності. Таким чином необхідно удосконалення законодавства щодо перевезень пасажирів на таксі з метою унормування перевезень пасажирів на таксі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 06.04.2021);
2. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 № 2344-III. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14> (дата звернення 06.04.2021);
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 06.04.2021);
4. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.
5. Адміністративно-правова реформа в Україні : навч. посіб. / Н.О. Армаш та ін. ; за заг. ред. С.В. Петкова. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 180 с.

Мошенський С. Г.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра групи 081-11м (з)
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Науковий керівник: Пєтков С. В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЗНАЧЕННЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Без перебільшень, ХХІ століття можна назвати ерою цифрових технологій. Вони швидко розвиваються і стають невід'ємною частиною сучасного соціального, політичного та економічного життя суспільства, створюючи нові можливості в цих сферах. Держава будує свою політику у відповідності з розвитком технологій, адже державна політика не може бути відмінною від тенденцій сучасного життя. Говорячи про комп'ютеризацію та цифровізацію сучасного життя, не можна оминати увагою поняття «діджиталізації». Слід зазначити, що одного загальноприйнятого визначення або ж законодавчо закріпленого поняття «діджиталізація» не має, однак, загалом, можна сказати, що це є процес переведення певного масиву інформації у цифровий формат [1, с. 78]. Іншими словами, цифрова трансформація суспільства та економіки і є діджиталізацією. Так, Журавель Я.В. у своїй дисертації «Адміністративно-правове забезпечення децентралізації органів виконавчої влади в Україні» визначає діджиталізацію як «здійснення та управління технічними та соціальними процесами за допомогою цифрових інформаційних комп'ютерних технологій, що стало можливим і масовим в останні роки трансформаційного розвитку суспільства» [3, с. 379].

Процес діджиталізації не міг оминати і сферу державного управління, відіграючи значну роль в удосконаленні електронного урядування. У 2017 році Урядом України було схвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, відповідно до якої розвиток електронного урядування визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління. Крім того, при реалізації Угоди між ЄС та Україною, остання, в свою чергу, має забезпечити комплексний розвиток електронного урядування відповідно до європейських вимог. Відповідно до Концепції, електронне урядування слід розглядати як «форму організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів

місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян» [6].

Слушно з цього приводу зазначає і В.В. Кононенко: «... і науковці, і законодавці сходяться на тому, що основною метою «електронного урядування» та «електронного уряду», поряд із забезпеченням прозорості публічного управління, є орієнтація на задоволення потреб громадян через розширення можливостей надання через інформаційно-комунікаційні технології адміністративних та публічних послуг. Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у публічному управлінні зводиться не стільки до створення веб-сайтів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та інших суб'єктів надання публічних послуг, скільки у створенні нових можливостей, наближенні громадян, бізнесу, суспільства до отримання послуг через використання інформаційно комунікаційних технологій» [7, с. 42].

Протягом останніх років для оптимізації державного управління було здійснено ряд заходів, зокрема, серед досягнень в напрямку розвитку електронних послуг слід вказати запровадження Реєстру декларацій НАЗК та Єдиного веб-порталу використання публічних коштів. Крім того, у 2016 році міграційна служба розпочала запровадження паспорту громадянина України у виді ID-картки, і з того часу всі паспорти видаються виключно в такому виді. Також слід сказати, що успішно працює та використовується великою кількістю громадян України система BankID Національного банку України, яка створена для того, щоб громадяни отримали зручний та безпечний доступ до державних, фінансових, комерційних та інших послуг, що потребують ідентифікації. Крім того, успішно функціонує ДП «ProZorro» та ДП «СЕТАМ», через які в онлайн-режимі здійснюються публічні закупівлі та реалізація арештованого майна, що значно спростило процедуру державних закупівель та зменшило корупційні ризики при реалізації арештованих активів. Також, в березні цього року Держспоживслужба анонсувала запуск проекту Е-споживач, що надасть можливість споживачам подавати скарги онлайн лише за декілька кліків.

Проте, низькою залишається міжвідомча взаємодія при наданні адміністративних послуг, а також нерівномірний доступ населення до мережі Інтернет, що знищує саму суть процесу діджиталізації та відбирає у населення змогу користуватись послугами онлайн. Слід також сказати, що в нашій країні функціонує досить велика кількість державних реєстрів та баз даних, які спрощують адміністративні процедури та економлять час громадян. Але робота деяких реєстрів та баз даних, держателями яких є різні державні органи, залишається недосконалою та потребує значних часових затрат. Крім того, в Україні функціонує Міністерство цифрової

трансформації, що є профільним міністерством, яке реалізує державну політику у сфері цифровізації, електронного урядування та надання електронних адміністративних послуг. У вересні 2019 р. на International IT Forum, що проходив у Запоріжжі, Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров запевнив, що Мінцифри в наступні 4 роки планує перетворити Україну на смарт-державу, і абсолютно всі публічні послуги стануть доступними для громадян та бізнесу в онлайн-форматі. Те ж Міністерство цифрової трансформації ініціювало та запроваджувало проєкт «Цифрова держава» в рамках анонсованої Президентом України В. Зеленським концепції «держави в смартфоні». Говорячи про цифрову трансформацію, про диджиталізацію та удосконалення електронного урядування, неможливо оминати увагою даний проєкт. Головним його завданням, за словами Міністра М. Федорова, є побудова прозорої та зручної для будь-якого громадянина системи послуг державного сервісу.

В рамках проєкту «Цифрова держава» Міністерство цифрової трансформації запровадило Портал «Дія». Правовою основою функціонування Порталу «Дія» є Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 1137 від 04.12.2019 р. Відповідно до цього Положення, Портал «Дія» призначений для реалізації права кожного на доступ до електронних послуг та інформації про адміністративні та інші публічні послуги, звернення до органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, отримання інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, яка необхідна для надання послуг, а також для проведення моніторингу та оцінки якості послуг у визначених випадках [9]. Цей онлайн-сервіс є інформаційно-телекомунікаційною системою, яка організаційно та функціонально складається з реєстру адміністративних послуг, електронного кабінету, мобільного додатку, а також інших підсистем і програмних модулів.

Мета запровадження Порталу «Дія» – знищення бюрократії, що має беззаперечно позитивний вплив на формування сучасного мобільного суспільства. Що стосується практичної реалізації даного проєкту, то слід сказати, що на теперішній час «Дія» – це насамперед зручний додаток в смартфоні з електронними документами, а також портал, який дає змогу користувачам отримати деякі публічні послуги он-лайн через особистий електронний кабінет. Для того, аби мати змогу користуватись можливостями, що надає Портал «Дія», потрібно першочергово пройти ідентифікацію, зокрема за електронним цифровим підписом. А спектр цих можливостей досить широкий, зокрема, користувачі мають змогу здійснити державну реєстрацію фізичної особи підприємцем, внесення змін до відомостей про ФОП та проведення реєстраційних дій щодо припинення

підприємницької діяльності. Для цього не потрібно, як раніше, відвідувати державні інстанції. Також, Портал «Дія» дозволяє здійснити реєстрацію статусу безробітного та підписати і відправити документи за допомогою електронного цифрового підпису.

Більш широко відомим та застосовуваним є мобільний додаток «Дія», і якому містяться цифрові документи, що ідентифікують особу, зокрема паспорт громадянина України, закордонний паспорт, картка платника податків та водійське посвідчення. При цьому, станом на квітень 2021 року до функціоналу Додатку входить он-лайн перевірка штрафів за порушення ПДР, існуючі виконавчі провадження за ідентифікаційними ознаками особи, а також актуальне питання в даний час – запис до листа очікування вакцинації від COVID-19. Крім того, Верховна рада України ухвалила законопроект № 4355 «Про внесення змін до закону «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», відповідно до якого Україна стала першою державою, де електронні документи, що містяться в «Дії», прирівняно до паперових. Це є значний крок на шляху до успішної діджиталізації нашої держави.

Процес діджиталізації проник і в законодавчу сферу, зокрема Кодекс про адміністративні правопорушення містить статті, пов'язані із порушеннями, що виникають із правовідносин, пов'язаних із діджиталізацією. Зокрема, прикладом є стаття 188-47 КупАп «Подання заявником завідомо недостовірних відомостей про себе під час реєстрації на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері реєстрації та обліку транспортних засобів, для отримання інформації з Єдиного державного реєстру, держателем якого є Державтоінспекція Міністерства внутрішніх справ України...». Також, стаття 212-6 КупАп «Здійснення незаконного доступу до інформації, яка зберігається, обробляється чи передається в інформаційних (автоматизованих) системах...». Санкції обох статей передбачають реальні штрафи у різних розмірах. Однак, безумовно, з розвитком технологій і діджиталізації сфери державного управління, зростає кількість правопорушень, що можуть тут вчинятись. Саме тому законодавець повинен «йти в ногу з часом» та удосконалювати нормативну базу в частині притягнення до відповідальності за вчинення неправомірних дій у сфері надання цифрових послуг [4].

Таким чином, діджиталізація все більше і більше проникає в різні сфери суспільного життя, в тому числі у сферу державного управління. Результатом цього є значне поліпшення якості надання адміністративних послуг, економія часу та матеріальних ресурсів, зменшення залежності від людського фактору, що у свою чергу призводить до зменшення корупційних ризиків. Саме тому діджиталізація управлінських процесів

повинна стати пріорітетом в державному будівництві та бути основою в діяльності всіх без винятку органів державної влади та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правова реформа в Україні: навчальний посібник / за ред. С.В. Петкова. Дніпро. 180 с.
2. Глібко С. В. Вплив діджиталізації на інноваційну інфраструктуру в Україні та світі / С. В. Глібко, А. С. Сокіян // Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві : матеріали II Інтернет-конф. (м. Харків, 29 листоп. 2019 р.). – Харків, 2019. – С. 6–14. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17785/1/6-14.pdf>
3. Журавель Я.В. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації органів виконавчої влади в Україні. – Дис. на здобуття ступеня доктора юрид.наук за спец.: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»». – Київ: НАУ, 2021. 517 с. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/47970/2/%d0%96%d0%a3%d0%a0%d0%90%d0%92%d0%95%d0%9b__%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82..pdf
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8074-10 (із змінами). Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. (дата звернення: 05.04.2021)
5. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.04.2021)
6. Концепція розвитку електронного урядування в Україні схвалена Розпорядженням КМУ від 20.09.2017 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>
7. Кононенко В.В. Використання електронних технологій в публічному управлінні. Інформаційно-правове та організаційно управлінське забезпечення інноваційного розвитку регіону: матеріали круглого столу (м. Вінниця, 7 червня 2019 р.). Київ: АртЕк, 2019. С. 40–44. С. 42. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/vinnicya_materiali_kruglogo_stolu
8. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: за заг. ред.С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020.792 с.
9. Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг, затверджене постановою КМУ від 04.12.2019 № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>

Паньків О. В.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра групи 081-11М(з)

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Пстков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ЕЛЕКТРОННА КОНСУЛЬТАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

У світі існують різного роду практики та інструменти для забезпечення публічності й прозорості процесу прийняття рішень. Публічні консультації виступають одним із найпоширеніших варіантів. Головна мета консультації полягає у здійсненні оцінки громадськістю проектів нормативно-правових актів або пропозицій щодо реалізації державної політики у відповідній сфері суспільного життя [5, с. 85].

На сьогодні в Україні гостро постає питання ефективного залучення громадян до процесу прийняття рішень на всіх рівнях. Дослідження запровадження електронних консультацій (далі – е-консультацій) та перспектив їх розвитку в Україні актуалізується в умовах проведення реформ у всіх сферах суспільного життя та діджиталізації органів державної влади та суспільства загалом.

Питанню проведення публічних консультацій, у тому числі е-консультацій, присвячені наукові дослідження Є. Б. Тихомирова, Е. А. Афонін І. Піголенко, Т. Берегой, О. Возіанов, Т. Гуржій, Б. Николаїшин та інші.

В Україні проведення е-консультацій регулюється у пунктах 16, 17 Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (далі – Постанова) [2].

27.12.2017 до Верховної Ради було подано Проект Закону «Про публічні консультації» [6]. Стаття 8 законопроекту вказує на обов'язковість проведення публічних консультацій у електронній формі. Станом на 5 березня 2021 року законопроект прийнятий у першому читанні [12]. На наш погляд, даний документ потребує внесення більш детальної інформації про:

– форми проведення е-консультацій (е-опитування; е-обговорення нормативно-правового акту, е-консультація з громадськістю);

– визначення переліку обов'язкових питань стосовно яких повинна здійснюватися е-консультація. До таких питань можна віднести обговорення проєктів бюджету держави/громади та звітів про них, переліків об'єктів державної/комунальної власності, які не підлягають приватизації тощо;

– визначення порядку проведення е-консультацій. У даному випадку, варто звернути увагу на успішні приклади унормування процедури е-консультацій на рівні громад (міст, ОТГ) [13], [14].

Успішність запроваджених проєктів підтверджується і в рейтингу електронної участі ООН, де за оцінками 2020 року, показники України приросли в трьох критеріях: е-інформуванні – 79,63 %, е-консультації – 80,95 %, е-залучення – 90,91%; в порівнянні з показниками 2018 року: е-інформуванні – 63,33%, е-консультації – 65,22 %; е-залучення – 81,82 %. [4].

– наслідки та відповідальність за порушення норм щодо порядку проведення та реалізації е-консультацій. Так, у проєкті закону повинно бути прописано який вид юридичної відповідальності настає. Наприклад, доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1], нормою про притягнення до адміністративної відповідальності у разі порушення законодавства «Про публічні консультації». Оскільки аналіз КУпАП та Науково-практичного коментаря Кодексу України про адміністративні правопорушення [11], дає підстави вважати, що відповідальність посадових та службових осіб за порушення норм визначених у Постанові не настає.

Лідерами серед європейських країн із впровадження е-консультацій можна виділити наступні: Велика Британія, Нідерланди, Іспанія та Італія [7, с. 18]. Одним із основних ключів успіху Великої Британії є дійсно ефективне застосування так званого «загальнодержавного підходу». Відповідно до підходу, головним правилом ефективною консультації є клієнтоорієнтованість та простота участі, яка має багато проявів, серед яких є і залучення громадян на ранніх стадіях прийняття рішень, що дозволяє їм висвітлити проблеми, які потребують регулювання [7, с. 23].

Особливістю практики Нідерландів з проведення е-консультацій є бажання уряду відповідати потребам громадськості, яке проявляється через проведення е-консультацій для оцінки існуючої системи. Більше того, публічний характер онлайн консультацій сприяє прозорості процесу прийняття рішень [7, с. 27]. Аналогічно із практикою Великої Британії, Італія розробила власні принципи для е-консультацій громадян. Уряд Італії, слідуючи світовим тенденціям, йде далі, ніж просте залучення громадян через соціальні мережі та форуми, визначаючи консультації

ключовим етапом прийняття рішення. Іншим важливим показником успіху е-консультацій є факт проведення публічних е-консультацій не лише на національному рівні, а й на регіональному [7, с. 32].

Варто пам'ятати, що копіювання кращих європейських практик не дасть моментальні позитивні результати в Україні. Але можна виокремити застосовані деякими країнами фундаментальні рішення, які допоможуть успішно впровадити механізм е-консультацій.

На сучасному етапі розвитку е-консультацій в Україні варто виокремити проблеми з якими стикаються державні органи та органи місцевого самоврядування. На наш погляд, дані проблеми можна поділити на дві групи: проблеми технічного характеру та проблеми загального характеру. Проблеми загального характеру пов'язані з відсутністю законодавчого врегулюванням суспільних правовідносин у сфері реалізації е-консультацій; відсутність прозорості щодо результатів е-консультацій, що призводить до відсутності ясності у громадян щодо того наскільки корисними були їх відповіді/рекомендації; проведення консультацій з громадськістю на пізніх стадіях створення нормативно-правових актів.

Під час аналізу звітів про результати проведення електронних консультацій з громадськістю, незалежно від органу який ініціював проведення, часто зустрічаються слова: «зауваження та пропозиції до проекту наказу ... не надходили» [9]. Це вказує на наявність проблеми: пасивність громадськості до прийняття тих чи інших рішень у державі чи на місцевості та маловідомість про існування такого інструменту як е-консультацій.

Стосовно групи проблем технічного характеру, то до них можна віднести: відсутність єдиної діючої платформи для проведення публічних е-консультацій; складність навігації на державних сайтах для пошуку того чи іншого проекту акту. Дана проблема, також призводить, до втоми від консультації та викликає бажання завершити спроби написання власних пропозицій, думок; відсутність повного покриття сигналом Інтернет в усіх населених пунктах України. Згідно з дослідженням, які були проведенні Міністерством цифрової трансформації України станом на 30 липня 2020 року, понад 17 тисяч населених пунктів не мають волоконно-оптичних мереж взагалі. Близько 65% сіл не покриті якісним широкопasmовий доступ до інтернету [3].

Більш детальноше хочемо зупинитися на проблемі єдиної діючої платформи для проведення е-консультацій. Так, згідно з Постановою, е-консультації проводяться на офіційних сайтах державних та місцевих органів [2]. Для того, щоб висловити свою пропозицію громадянам потрібно писати листа на відповідну електронну адресу або авторизуються на веб-сайті місцевої ради у відповідний спосіб – або через електронний цифровий підпис (ЕЦП), або Bank ID.

Існують платформи для проведення е-консультацій, які згруповують деякі громади в одному сервісі, але цього недостатньо. До прикладу, веб-платформа «Єдина платформа місцевої електронної демократії», у якій представлений сервіс «Електронні консультації з громадськістю», створена в рамках швейцарсько-української програми [8].

Враховуючи соціально незахищені верстви населення, пенсіонерів та ін., в яких немає технічних можливостей долучення до е-консультацій та відсутні відповідні засоби електронної верифікації свого підпису, е-консультації не можуть бути повною мірою репрезентативними з точки зору участі в них усіх верств населення [10, с. 19].

Окрім вище зазначеної проблеми, виникають труднощі із групуванням пропозицій та затягуванням процесу перегляду кожної пропозиції. Тобто, коли особа зазначає свої погляди та пропозиції щодо певного рішення, вона викладає їх у довільній формі, через що потрібно більше часу для перегляду листа/коментаря. Для подолання визначеної проблеми пропонуємо, розмістити систему проведення е-консультацій у онлайн-платформу «Дія». При проведенні е-консультацій створити форму із визначеними питанням та можливістю обрання відповідної сфери, стосовно якої буде висловлюватися думка особи. Тобто, потрібно структурувати спосіб надання громадянами пропозицій, ідей, зауважень, для ефективнішого та оперативнішого реагування на них.

Реалізація даної сфери позитивно вплине на проведення змін у такий інститут як звернення громадян, слугувати основою для створення бази електронного голосування, тобто проведення виборів та референдуму в онлайн режимі.

Варто також не забувати, що, окрім впровадження онлайн-ресурсів для проведення е-консультацій громадян, паралельно варто проводити офлайн роботи з громадськістю, у вигляді конференцій, рад, круглих столів, популяризувати публічні консультації у суспільстві. Тільки у єдності роботи, інститут публічних консультацій, у тому числі е-консультацій, буде реалізований повною мірою.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 04.04.2021).
2. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996-2010п. Дата оновлення: 07.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/996-2010> (дата звернення: 08.04.2021).

3. 17 тисяч населених пунктів не мають жодного оптичного провайдера – дослідження Мінцифри. *Міністерство та Комітет цифрової трансформації України*. 2020 р. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/17-tisyach-naselenikh-punktiv-ne-mayut-zhodnogo-optichnogo-provaydera-doslidzhennya-mintsifri>.

4. UN E-Government Survey 2020. United Nations, 2020. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/reports/un-e-government-survey-2020>.

5. Адміністративно-правова реформа в Україні. за заг. ред. С.В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. С. 85.

6. Е-консультації, як елемент публічних консультацій. *Практичне дослідження Центру розвитку інновацій*. 2018 р. URL: <https://cid.center/096306376-2/>.

7. Електронні консультації. Європейська практика: аналітична записка. *Практичне дослідження Центру розвитку інновацій*. 2018 р. URL: <https://cid.center/7076363-2/>.

8. Єдина платформа місцевої електронної демократії. *Веб-платформа*. URL: <https://consult.e-dem.ua>.

9. Звіт про результати проведення електронних консультацій з громадськістю щодо проекту наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України» від 15.04.2020. URL: <https://minjust.gov.ua/m/15042020-zvit-pro-rezultati-provedennya-elektronnih-konsultatsiy-z-gromadskistyuscho-do-proektu-nakazu-ministerstva-yustitsii-ukraini-pro-zatverdjennya-zmin-do-deyakih-normativno-pravovih-aktiv-ministerstva-yustitsii-ukraini>.

10. Консультації з громадськістю і стейкхолдерами. Унормовуємо і впроваджуємо. *Методично-практичні рекомендації з проведення органами місцевого самоврядування консультацій з громадськістю та заінтересованими сторонами (стейкхолдерами)*. 2020 р. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12834>.

11. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с

12. Проект Закону про публічні консультації від 23.10.2020 № 4254. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70235.

13. Рішення Вуглерадської міської ради від 17.05.2019 р. №7/43-17. URL: <https://www.vugledar-rada.gov.ua/index.php/dokumenty/rishennya-miskoji-radi/473-arkhiv-rishen-miskoji-rady-2019-2020/8332-17-05-2019-7-43-17-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-konsultatsiji-z-gromadskistyuu-misti-vugledar>.

14. Рішення Софіївської селищної об'єднаної територіальної громади від 22.04.2020 р. № 3116-60/VI. URL: <https://sofotg.gov.ua/documents/ck9tig925kiss076319n7m26k>.

Петрученко Ю. В.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра групи 081-11м (з)

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Петков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Одним із негативних явищ, яке в свою чергу гальмує політичний, соціальний та економічний розвиток сучасної України, є корупція, якою уражені всі сфери діяльності суспільства. Про високий рівень корупції в Україні свідчать показники всесвітнього рейтингу Corruption Perceptions Index, сформованого антикорупційною організацією Transparency International, відповідно до яких у 2020 році Україна посіла 117 місце зі 180 країн світу [14].

Задля вирішення проблеми корупції парламентом було прийнято прогресивне антикорупційне законодавство, сформовано нові суб'єкти реалізації антикорупційної політики, впроваджено нові заходи запобігання та протидії корупції. Але, аналізуючи неефективність даних реформ, складається враження про штучність антикорупційної діяльності уповноважених суб'єктів. Саме тому, актуальність моєї роботи обґрунтовується необхідністю на законодавчому рівні запровадження належного та дієвого антикорупційного законодавства.

Питання запобігання та боротьби корупції у своїх працях досліджували ряд науковців, серед яких: Л.Ю. Аркуш, О.О. Дудоров, В.О. Іванцов, М.І. Камлик, Т.В. Ковальов, М.І. Мельник, М.П. Недюха, С.В. Петков та інші.

Аналіз чинного законодавства України свідчить, що кількість нормативно-правових актів, які, так чи інакше, розглядають проблему корупції та нормативну базу для боротьби з нею є досить розгалуженою. З 2014 року Верховна Рада України оголосила старт антикорупційної

реформи та прийняла ряд нормативно-правових актів у цій сфері. Так, Верховна Рада України ухвалила Закони України «Про запобігання корупції» [3], «Про Національне антикорупційне бюро України» [4]. Зокрема, ними передбачалося створення спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та вдосконалення нормативно-правової та інституційної основ нової системи державної антикорупційної політики.

Але варто зазначити, що нормативно-правові акти виявились недовими. Під час формування якісного антикорупційного законодавства необхідно враховувати особливості підходів до визначення поняття корупції, адже у суспільстві до цього часу відсутнє чітке її розуміння. Слід визначити, що однією з перешкод розвитку антикорупційного законодавства України є відсутність ґрунтовного та зрозумілого визначення поняття корупції та донесення його до суспільної свідомості. При цьому недосконалість правових норм і суб'єктивний вимір у політиці спричиняють зростання ризиків корупційних зловживань, що, конвертуючись у відповідний рівень ефективності та доцільності прийнятих рішень, призводить до вкрай негативних наслідків у житті суспільства [6, с. 5].

Термін «корупція» знайшов своє юридичне закріплення у ч.1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [3], проте на нашу думку, дана дефініція є недосконалою. Головним недоліком даного Закону є те, що він застосовується на визначене коло осіб. Фактично, даний законодавчий акт має обмежену дію за колом осіб та за сферами суспільного життя. Якщо аналізувати антикорупційні заборони й обмеження, то вони мають абсолютний і загальний характер, але поширення їх на «осіб, які прирівнюються до уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування», є все ж таки необґрунтованим. Погоджуємося з думкою вчених, які стверджують, що дотримання антикорупційних заборон та обмежень не може ставитись у залежність від посади [12].

У ч. 1 ст. 1 Закону України «Про протидію корупції» визначено спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції – органи прокуратури, Національної поліції, НАБУ, НАЗК [3]. Аналізуючи антикорупційне законодавство країн Європейського Союзу варто зазначити, що в більшості країн з низьким рівнем корупції відсутня дана ієрархія органів запобігання та протидії корупції. На нашу думку, Україні варто звернутися до досвіду таких країн як Естонія та Норвегія. Наприклад, в Естонії взагалі відсутні спеціальні антикорупційні органи, оскільки в цій країні політична воля політиків – викоринити хабарництво. Що стосується Норвегії, то у цій державі боротьбою з корупцією займаються два органи: спеціалізована поліція та спеціалізована прокуратура, до повноважень яких входять лише серйозні та важливі справи, все інше розслідує поліція [7, с. 359].

Також, розпочинаючи з 2001 року в Естонії функціонує децентралізована система обміну даними між державними відомствами X-Road. Найважливіший результат проекту X-Road у площині зменшення корупції – це створення децентралізованої системи, за якої жоден посадовець чи інституція не можуть самостійно повністю контролювати систему. Громадяни взаємодіють безпосередньо із владою у віртуальному онлайн-вимірі, де корупційні схеми унеможливлені [8, с. 54]. Ми вважаємо, що доцільно запозичити досвід Естонії в напрямку впровадження в Україні даної автоматизованої бази даних. Удосконалюючи ресурс е-урядування, слід охопити питання е-декларування. Як вирішення проблеми затяжного та не завжди зрозумілого процесу для суб'єктів декларування, сформувати до X-Road консолідовану, єдину базу даних, завдяки якій щорічні декларації будуть формуватися та перевірятися автоматично з офіційних реєстрів. Це в свою чергу, дозволить уникати значної кількості помилок під час заповнення е-деклараций та розвантажить НАЗК від постійного моніторингу та перевірки декларацій суб'єктів декларування.

Не можемо не погодитись з В.М. Пасічником, що безпосередньою умовою успіху боротьби з корупцією є посилення кримінальної відповідальності за вчинення корупційного злочину [10, с. 6]. Так у Грузії боротьба з корупцією дала позитивні результати, оскільки широко використовувалися арешти та звільнення з роботи, зокрема протягом короткого проміжку часу були звільнені щонайменше 15 тисяч поліцейських та майже 40% службовців [11, с. 373].

Відповідальність за правопорушення пов'язані з корупцією та корупційні злочини міститься в Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України. Проте, наразі норми, які закріплюються в даних нормативно-правових актах не є дієвими і містять певні проблеми реалізації.

Серед адміністративних порушень, пов'язаних з корупцією, протоколи за правопорушення у вигляді неповідомлення про наявність реального конфлікту інтересів (ч. 1 ст. 172-7 КУпАП) та вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів (ч. 2 ст. 172-7 КУпАП) складаються НАЗК найчастіше [13]. Важливо, що для встановлення факту реального конфлікту інтересів слід безпосередньо встановити те, що: а) приватний інтерес наявний; б) він суперечить службовим чи представницьким повноваженням; в) така суперечність реально впливає на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень чи вчинення дій [9, с. 434].

Згідно Антикорупційної стратегії 2020–2024 року проблема також проявляється в тому, що більшість осіб, винних у вчиненні правопорушень, пов'язаних з корупцією уникають адміністративної відповідальності та/або стягнення, використовуючи системні недоліки існуючої

процедури притягнення осіб до адміністративної відповідальності та недосконалість судової системи [5].

Саме тому, необхідно вдосконалити законодавство, що регламентує процедуру притягнення осіб до адміністративної відповідальності за пов'язані з корупцією правопорушення зокрема: спростити порядок виклику та вручення протоколів про такі правопорушення; запровадити систему електронного провадження у справах про адміністративні правопорушення; встановити заборону на звільнення від адміністративної відповідальності за такі правопорушення у зв'язку з малозначністю.

В кримінальному законодавстві також існує ряд проблемних питань. Зокрема, окремі положення кримінального законодавства, які стосуються кримінальної відповідальності за корупційні злочини, суперечать міжнародним стандартам у цій сфері, не узгоджені між собою та з положеннями кримінального процесуального законодавства. Як наслідок, у значній частині випадків особи, що вчинили корупційні злочини, звільняються від кримінальної відповідальності та покарання [5].

Перш за все необхідно: усунути розбіжності між положеннями Кримінального кодексу України та Закону «Про запобігання корупції» щодо визначення корупційних кримінальних правопорушень; санкції за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень мають бути пропорційними і такими, що мають значний забезпечувальний і превентивний ефект; жодне з корупційних кримінальних правопорушень не повинно належати до категорії кримінальних проступків; внести зміни до кримінального законодавства, згідно з якими особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, після припинення такої діяльності можуть нести кримінальну відповідальність за незаконне збагачення; запровадити систему електронного кримінального провадження.

Отже, проаналізувавши сучасний стан актів антикорупційного законодавства України можна дійти висновку, що нормативні акти все ще недосконалі, включаючи подвійні тлумачення, несистемність актів, наявність юридичних прогалин та інше.

Варто виділити наступні напрями реформування у даній сфері: удосконалення правової бази діяльності антикорупційних органів; приведення кримінального та адміністративного законодавства у відповідність із стандартами Ради Європи в частині чіткості формулювання диспозицій статей та збільшення санкцій за їх порушення, з урахуванням особливостей складів правопорушення; законодавче закріплення та забезпечення дієвого контролю з боку громадськості у даній сфері, зокрема шляхом проведення соціологічних моніторингів у сфері запобігання корупції серед усіх соціальних верств населення в різних регіонах держави, що призведе до якісного дослідження масштабів розповсюдження корупції;

запровадити в Україні електронне урядування, запровадити систему електронного провадження.

Але, перш за все, для того, щоб українське законодавство мало можливість впровадити міжнародний досвід слід здійснити ряд довготривалих заходів, серед яких варто виділити: стабілізацію економічної ситуації в країні, реформування медичної та освітньої галузі на засадах академічної доброчесності, підвищення правової свідомості та якості життя населення України.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 04.04.2021).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 28.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.04.2021).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 04.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 05.04.2021).
4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. Дата оновлення: 16.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 05.04.2021).
5. Проект Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijnastrategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren16.09.2020.pdf>.
6. Адміністративно-правова реформа в Україні / за заг. ред. С.В. Петкова. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. – 180 с.
7. Буряк К. Особливості антикорупційного законодавства в країнах Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 356–360. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/2/61.pdf>.
8. Кокорев О.В. Відповідність Естонії антикорупційним цінностям ЄС. *Науковий журнал «Політикус»*. 2020. С. 52–57. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/7990/1/Kokoriev.pdf>.
9. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.
10. Пасічник В.М. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією. *Демократичне врядування*. 2014. № 13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_5.

11. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник. Київ: НАДУ, 2012. 543 с.

12. Хабриева Т.Я. Коррупция: природа, проявления, противодействие: монография. М. : ИД «Юриспруденция», 2012. 688 с.

13. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016-2020 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією. URL: <http://pravo.org.ua/img/books/ffles/1531464560dudorov nazk report.pdf>.

14. Дослідження міжнародної організації Transparency International «Індекс сприйняття корупції-2020». URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/>.

Смерницький Д. В.,

доктор юридичних наук, старший дослідник,

заступник директора

Державного науково-дослідного інституту

Міністерства внутрішніх справ України

РОЗВИТОК НАУКОВИХ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Одним з основних завдань науково-технічної діяльності є доведення її результатів до практичного використання в різних сферах діяльності суспільства. Це питання складне та економічно затратне, особливо при впровадженні високотехнологічних результатів науково-технічної діяльності, які потребують значних фінансових витрат, і такі витрати не під силу одному конкретному підприємству [1, с. 103].

Отже, оптимальною організаційною формою проведення науково-технічних розробок та досліджень є функціонування наукових і технологічних парків.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукові парки» [2] науковий парк це – юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку.

Технологічний парк визначено ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [3] як – юридичну

особу або групу юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

Метою розвитку наукових і технологічних парків є підвищення результативності науково-технічної діяльності, в тому числі продуктивності наукової праці та конкурентоспроможності вітчизняних наукових досліджень та розробок, товаровиробників шляхом технологічної модернізації науково-дослідних установ та підприємств, підвищення рівня їх інноваційної активності, виробництва інноваційної продукції, застосування передових технологій, методів організації та управління господарською діяльністю для покращення добробуту людини та забезпечення стабільного економічного зростання.

На сьогодні в Україні не визначені основні засади державної політики з питань забезпечення розвитку наукових та технологічних парків, як національної інноваційної системи. Розв'язання проблеми розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки шляхом створення та розвитку діяльності наукових і технологічних парків потребує всебічного забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади, громадських та наукових інституцій, підприємств.

Національна інноваційна система згідно Концепції розвитку національної інноваційної системи, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 680-р [4], – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу.

Державна політика у сфері науково-технічної діяльності та розвитку наукових і технологічних парків повинна характеризуватися відповідним державним впливом – безпосереднім (створює чіткі, контрольовані умови для розвитку відповідної сфери науково-технічної діяльності з жорсткою вертикаллю управління) та опосередкованим (створює підґрунтя для самостійного розвитку того чи іншого напрямку суспільних відносин, а каталізатором створених умов фактично є саме розвиток цих відносин).

Безпосередній державний вплив має застосовуватися у сфері організації фундаментальних досліджень з відповідним державним фінансовим забезпеченням, а також у сфері військових науково-технічних розробок.

Відповідною сферою науково-технічної діяльності, де має застосовуватися опосередкований державний вплив – це розвиток та комерціалізація прикладних наукових досліджень та розробок й інноваційний розвиток нашої держави.

Отже, з метою розвитку наукових і технологічних парків нами пропонується створити відповідну Концепцію. Нормативно-правовою основою Концепції розвитку наукових і технологічних парків в Україні має стати Конституція України [5]; закони України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [6], «Про вищу освіту» [7], «Про наукові парки» [2], «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [3]; Концепція розвитку національної інноваційної системи, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 680-р [4]; Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, яка схвалена Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 року N 916-XIV [8]; інші нормативно-правові акти з питань наукової і науково-технічної діяльності, освіти, охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності, авторських і суміжних прав тощо.

З метою забезпечення певної галузі господарської діяльності необхідними інноваційними технічними засобами, на наш погляд, доцільно створювати наукові, технологічні та науково-технологічні парки на базі закладів вищої освіти. Заклади вищої освіти здійснюють підготовку студентів, курсантів, аспірантів, докторантів та наукових й науково-педагогічних працівників з певного фаху у відповідній галузі господарської діяльності. Тому, побудова наукових та технологічних парків саме на основі закладів вищої освіти дасть змогу розмежувати їх за спеціалізацією та відповідними господарськими галузями.

Побудова наукових та технологічних парків може здійснюватися у відповідних галузях господарської діяльності на базі відомчих науково-дослідних установ або науково-дослідних установ, які мають певний, визначений напрям науково-технічної діяльності, що співвідноситься із галуззю господарської діяльності.

Побудова науково-технологічних парків повинна проходити з відповідною регіональною підтримкою.

Крім того, об'єднання наукових та технологічних парків в один комплекс дозволить втілювати наукові та виробничі можливості закладів вищої освіти, наукових установ і підприємств створивши безперервний науково-технологічний процес науково-технічної діяльності з розроблення нової, інноваційної продукції [9, с. 399].

Реалізація Концепції має здійснюватися шляхом розроблення кожні три роки регіональних, галузевих планів заходів щодо розвитку наукових і технологічних парків у відповідних регіонах та галузях науково-технічної діяльності й забезпечення їх виконання.

Запропоновані концептуальні засади повинні сприяти формуванню такої моделі організації науково-технічної діяльності в Україні, яка б поєднувала в собі елементи ринкової економіки із збереженням гнучких важелів державного регулювання цією найважливішою сферою життєдіяльності суспільства, та забезпечувала розвиток інновацій, розробку нових конкурентоздатних технологій і науково-технічної продукції [10, с. 591–608].

Список використаних джерел:

1. Смерницький Д.В. Наукові і технологічні парки: адміністративно-правове регулювання діяльності. Карпатський правовий часопис. – № 4 (04). – 2013. С. 102–105.
2. Про наукові парки : Закон України від 25 червня 2009 року № 1563-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 51. Ст. 757.
3. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 липня 1999 року № 991-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст. 363.
4. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 680-р.
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 3. Ст. 25.
7. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
8. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України: Постанова Верховної Ради України від 13 липня 1999 року № 916-XIV.
9. Смерницький Д.В. Науково-технічна діяльність: адміністративно-правове регулювання в Україні : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2019. 572 с.
10. Смерницький Д.В. Адміністративно-правове регулювання науково-технічної діяльності в Україні : дис. ... док. юрид. наук. : 12.00.07. К., 2020. 636 с.

Харабара І. І.,

студентка групи 081-11м(з)

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ КОДИФІКАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Стан нині діючої системи українського законодавства характеризується вкрай складними і суперечливими процесами. Це частково пояснюється тим, що політичні, економічні та соціальні реформи, що здійснюються в Україні, вимагають інтенсивного законотворення, його всебічного та ефективного впливу на процеси перетворення в країні. Йдеться не тільки про поліпшення законодавства або його реконструкцію, а й про формування багатьох принципово нових правових інститутів, що відповідають реальним умовам ринкової економіки, критеріями правової держави, міжнародним стандартам захисту прав і свобод особистості.

Процес законотворчості відбувається в нестабільній обстановці економічного і фінансового реформування, соціальної напруженості в суспільстві. Курс на прискорення реформ підштовхує законодавця до більш оперативного регламентування сучасних суспільних відносин, що, природно, позначається на якості законодавства та його ефективності.

Унаслідок безсистемного нормотворення для сучасної правової бази України характерні такі негативні риси: множинність нормативно-правових актів усіх видів, особливо актів Кабінету Міністрів України та окремих міністерств і відомств, що робить правову базу практично неосяжною і негативно позначається на процесі їх застосування; неналежний рівень нормативного регулювання ряду важливих сфер суспільних відносин; переважання нормативно-правових актів відомчого характеру; значна кількість прогалин, суперечностей в нормативно-правових актах.[3, с. 69]

Науковий рівень правотворчості, ефективність правового регулювання залежать від рівня законодавчої техніки. В умовах розбудови правової держави істотно підвищуються вимоги до техніки підготовки законопроектів та інших нормативних правових актів, до якості їх оформлення. Точність і доступність правових формулювань, їх логічний зв'язок і послідовність, використання єдиних прийомів викладу юридичних приписів та структурних елементів нормативних правових актів, багато в чому визначають ефективність їх дій. [3, с. 69]

Зазначені проблеми мають комплексний характер. Їх практичне рішення багато в чому залежить від рівня розвитку процесу систематизації українського законодавства та його складових. Варто звернути увагу на те, що на офіційному сайті Міністерства юстиції України в розділі «Нормотворча діяльність» взагалі не міститься жодної інформації з

проблематики обліку й систематизації нормативно-правових актів міністерства та інших центральних органів виконавчої влади України. Своєю чергою правова позиція цього міністерства сприяла б визначенню в науковому середовищі правильної позиції щодо можливості застосування відомчої нормотворчої кодифікації як способу впорядкування певних видів підзаконних нормативно-правових актів.[6, с. 54]

Спосіб систематизації, якому варто приділити окрему увагу, полягає у здійсненні підготовки і прийнятті нових актів, у яких містяться як норми колишніх актів, що виправдали себе, так і нові нормативні розпорядження. Такий метод називають кодифікацією. Сам термін «кодифікація» було введено в науковий обіг І. Бентамом. Словник іншомовних слів визначає кодифікацію (термін походить від слів «codex» та «facere» і означає створення зведеного закону) як систематизацію законів держави за окремими галузями права, як правило, з переглядом застарілого законодавства. [1, с. 52]:

Ознаками кодифікації є [1, с. 53-54]:

- 1) як і консолідація, вона завжди є офіційною систематизацією, що здійснюється виключно в межах нормотворчої діяльності;
- 2) результатом кодифікації є видання нового (кодифікованого) нормативно-правового акта;
- 3) у процесі кодифікації з'являються нові елементи системи права – норми та інститути права, що принципово відрізняє кодифікацію від інших видів систематизації;
- 4) з набранням чинності кодифікованим актом попередні акти, що регулюють аналогічні суспільні відносини, втрачають чинність повністю або в частині, що суперечить цьому акту.

Слід зазначити, що кодифікації є важливим показником рівня прогресу людства, взірцем правничої думки. Почесне місце в скарбниці світової культури посідають перший із видатних кодексів – вавілонський Кодекс Хаммурапи, оригінал якого у вигляді базальтової стели зберігається в Луврі (Париж), римські Закони XII таблиць та *Corpus juris civilis*, Руська правда – пам'ятник середньовічної вітчизняної правничої думки, славнозвісні кодифікації XIX ст. – Кодекс Наполеона, Німецьке цивільне уложення та ін. Ці зразки систематизації законодавства є видатними пам'ятками не тільки правничої думки, а й світової цивілізації загалом.

Кодифікація як особлива форма систематизації законодавства має ряд основних властивостей [2, с. 19–20]:

1. Кодифікація законодавства здійснюється лише суб'єктами, що наділені такими повноваженнями.
2. Кодифікація законодавства здійснюється на відповідних принципах – загальних та спеціалізованих.

3. Кодифікація законодавства передбачає не лише зміну змісту, а й форми нормативно-правового акта.

4. Має певну мету. Головною метою кодифікації є системність законодавства, його стрункість, структурна досконалість, а отже, цілісний характер, всезагальність, відсутність прогалин, які також порушують системність.

5. Результатом кодифікації законодавства є прийняття нового кодифікованого акта.

Наразі у сучасній науці застосовується декілька критеріїв, відповідно до яких здійснюється класифікація процесу кодифікації.

1. За обсягом нормативно-правового акту, що був прийнятий у результаті кодифікації. Відповідно до цього критерію виділяють[1, с. 53]:

- загальну, в результаті якої утворюється кодифікований нормативний акт з основних галузей права (Звід законів);
- галузеву, яка охоплює нормативно-правові акти певної галузі законодавства (основи законодавства, кодекси);
- міжгалузеву та підгалузеву (інституційну), що, відповідно, розповсюджується на кілька галузей (Повітряний кодекс) чи інститутів (Митний кодекс).

2. За формою вираження[1, с. 53–54]:

- основи (головні засади) законодавства, що являє собою кодифікаційний акт, що містить найбільш загальні норми і визначає цілі та принципи правового регулювання певної групи суспільних відносин;
- кодекс – єдиний, зведений, юридично і логічно цілісний, внутрішньо узгоджений нормативно-правовий акт, що забезпечує регулювання суспільних відносин у відповідній галузі чи підгалузі законодавства.

Однією з цілей кодифікації є досягнення якості кодексу, від чого значною мірою залежить ефективність його дії. Якість кодексу визначається його змістом. Проте зміст завжди втілюється в певну форму. Саме від її досконалості залежить простота і стрункість кодексу, логічність розміщення статей у главах, чіткість формулювань і, як результат, – його якість і доступність, адже його норми застосовують не лише судді, прокурори, адвокати, інші професіонали з юридичною освітою, а й пересічні громадяни. Нечіткість формулювання статей кодексу, складність їх побудови, відсутність легальних визначень юридичних понять, інші недосконалості форми кодексу – це потенційне джерело порушень законодавства, а отже, і виникнення спорів.[4, с. 129]

Однак, як зазначено у науково-практичному коментарі не всі чинні кодекси є коректними. На відміну від норм деяких галузей права об'єднати всі норми адміністративного чи навіть кількох комплексних актах неможливо з об'єктивних причин. Адміністративне право регулює широке коло суспільних відносин. Його норми містяться в численних

актах різної юридичної сили. Крім того, нормотворчість в управлінській сфері характеризується високою динамічністю, частим утворенням нових норм, що ускладнює зміст і структуру правового матеріалу та обмежує можливість його кодифікації. [5, с. 8]

З огляду на те, що здійснити кодифікацію норм адміністративного законодавства одночасно і в одному акті об'єктивно не можливо, доцільно запровадити поетапну кодифікацію за окремими сферами та інститутами адміністративно-правового регулювання. Наразі вже маємо низку кодексів: Митний кодекс України, Податковий кодекс України та інші. Розпочато роботу над розробленням Медичного і Виборчого кодексів та інших, що цілком відповідає багатовіковій правовій традиції, сучасній світовій практиці.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правова реформа в Україні / за заг. ред. С.В. Петкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 180 с.
2. Борщевський І.В. Теоретичні засади кодифікації законодавства. *Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 37. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. С. 31–36.
3. ВЕРГЕЛЕС Д.Є. Актуальні проблеми кодифікації законодавства. *Часопис Київського університету права*, 2011, 4: 68-71.
4. Вергелес Д.Є. Основоволожні принципи кодифікації законодавства. *Альманах права*. 2012. Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63849>.
5. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення/ за заг. ред. С.В. Петкова. Київ:Юрфнком Інтер, 2020. 792 с.
6. Сидоренко А. Ю. До питання про кодифікацію як спосіб систематизації відомчих нормативних актів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*, 2017, 27: 54-58.

Шевченко Н. А.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра групи 081-11м (з)

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Науковий керівник: Пстков С. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Адміністративно-територіальна реформа покликана оптимізувати систему управління територіями, упорядкувати взаємовідносини органів влади різних ієрархічних рівнів, та сприяти підвищенню рівня життя кожного громадянина в кожному міському чи сільському населеному пункті. У свою чергу зміни, які відбуваються у процесі децентралізації, створюють нову площину в системі державного управління в процесі її демократизації, забезпечують формування нової системи адміністративно-територіальних одиниць, які мали б бути спроможними надавати адміністративні, соціальні й інші послуги на рівні визначених державою стандартів, забезпечувати збалансований розвиток своїх територій.

Кожна держава є передусім політико-територіальною організацією публічної влади, тому територія держави – це невід’ємна ознака державності і водночас простір для здійснення державної влади. Територіальна організація держави зводиться не лише до поділу її території на області, райони, населені пункти, тобто винятково лише до адміністративно-територіального устрою, зачіпає не лише сферу державно-правових відносин. Вона має набагато ширший характер, передбачає наявність територіальних одиниць, різних за своїм призначенням, між якими існують певні відносини.

Адміністративно-територіальна реформа в Україні – адміністративна реформа, що полягає у наданні більших повноважень органам місцевого самоврядування і зміні адміністративно-територіального поділу. Проводиться з 2015 року. На сьогодні замість понад 11 000 місцевих рад сформовано 1 469 спроможних територіальних громад. А замість 490 районів – 136 нових районів. Основні повноваження рад районів перейшли на нижчий (ради громад) і вищий (ради областей) рівні.

Дана реформа є найважливішою реформою децентралізації в Україні, тобто комплексу змін до законодавства, основною метою якого є передача значних повноважень і коштів від центральних органів влади органам місцевого самоврядування. У квітні 2014 уряд ухвалив «Концепцію

реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» в Україні [1]. Саме цей документ дав старт реформи. Проте в повному обсязі реформу не було проведено, адже на заваді стала необхідність внесення поправок до Конституції.

Варто підкреслити, що основні зміни адміністративно-територіальної реформи передбачають:

1) запровадження трьохрівневої системи адміністративно-територіального устрою України – область, район, громада з повсюдністю місцевого самоврядування;

2) передачу функцій виконавчої влади від місцевих адміністрацій виконавчим органам рад відповідного рівня;

3) розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності і наділення саме громад максимально широким колом повноважень;

4) чітке забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами, в тому числі через їх участь в загальнодержавних податках;

5) ліквідацію державних адміністрацій і створення натомість державних представництв з тільки контрольно-наглядовими і координаційними, а не виконавчими функціями.

Для успішного проведення реформи необхідний досвід зарубіжних країн. Доцільним є приклад Польщі, яка є ментально найбільш близькою до України і на початках суспільно – політичної трансформації зіткнулась із подібними до вітчизняних проблемами: занепад економіки, високий рівень корупції [2]. Але беручи до уваги польський досвід не слід сліпо копіювати його та накладати на українські реалії. Слід врахувати і негативний досвід поляків, оминувши певні перешкоди, які виникатимуть на шляху реформування.

Реформа покликана надати більше повноважень місцевому самоврядуванню, у зв'язку з цим постає низка питань. Повноваження нових РДА. На сьогодні залишаються чинними закони «Про місцеві державні адміністрації» та «Про місцеве самоврядування в Україні», яким визначено повноваження МДА. Повноваження РДА також визначені галузевим законодавством у сферах ЖКГ, містобудування, освіти, охорони здоров'я, земельних відносин тощо. Отже, нові РДА повинні виконувати повноваження, визначені чинним законодавством. Разом з тим Міністерством розроблено проект нової редакції ЗУ «Про місцеві державні адміністрації», в якому пропонується новий підхід до розподілу повноважень РДА [3]. Виникають питання щодо: забезпечення виконання окремих повноваження місцевого самоврядування; здійснення взаємодії з органами місцевого самоврядування; координації діяльності територіальних органів (підрозділів) центральних органів виконавчої влади; забезпечення законності на відповідній території.

ВРУ прийнято ЗУ «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи», яким суттєво переглянуто склад доходів та видатків районних бюджетів. Зокрема, 60% ПДФО, які раніше зараховувались до районних бюджетів, буде передано до місцевих бюджетів територіальних громад. Тому, відповідно, повноваження, які виконували райради за рахунок надходжень від ПДФО мають передатися сільським, селищним, міським радам. Саме тому, вважаю доречним введення Закону України щодо децентралізації та розмежування повноважень органів місцевого самоврядування [4].

Законопроектом повинно розмежуватись повноваження районних і обласних рад. А саме щодо: забезпечення організації роботи ради, затвердження районного бюджету, звітів про його виконання, затвердження місцевих програм, управління майном спільної власності територіальних громад району (до передачі територіальним громадам) [4, ст. 38].

Суперечливим є питання формування районного бюджету. Законопроект № 3614 [5] передбачає, що сільські, селищні, міські бюджети більше не залежатимуть від району. Всі 1469 територіальних громад, території яких уже затвердив Уряд, перейдуть на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Потрібно розмежувати дохідні і видаткові джерела надходження між районними та місцевими бюджетами, скасувати спрямування надходжень від ПДФО до районних бюджетів та виключити районний рівень із системи горизонтального вирівнювання податкоспроможності. Тобто районні бюджети не отримуватимуть базову дотацію і не будуть на прямих міжбюджетних відносинах з державним бюджетом.

А отже, формування районних бюджетів здійснюватиметься за рахунок: 1) власних доходів (податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є райрада; плата за ліцензії та сертифікати господарської діяльності, що видані РДА; орендна плата за користування майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є райради; орендна плата за водні об'єкти, що надаються РДА та райрадами, інші доходи). 2) дотацій та субвенцій, які можуть спрямовуватися з інших бюджетів.

Щодо відповідальності посадових осіб новоутвореного територіального поділу. Для коректної відповіді на це питання необхідні зміни в законодавстві. Вивчаючи науково-практичний коментар КУпАП [6], чітко зрозуміло – на сьогодні законодавство не містить розмежування адміністративного проступку та адміністративного правопорушення. У зв'язку з цим виникає низка питань. Якщо на території або у сфері, за яку посадова особа органу державної влади, громадянин, громадська організація або інша посадова особа вбачає наявність складу правопорушення, в тому разі за заявою зацікавлених осіб має бути порушена адміністративна справа. Наприклад, ст. 166-5 з дискримінації підприємців органами

влади і управління у разі, якщо будуть виявлені під час розгляду інші протиправні дії посадовця, може стати основою для порушення проти них кримінальної справи. [7].

Підсумовуючи варто сказати, що адміністративно – територіальне реформування тягне за собою реформування законодавчої бази, положень КУпАП щодо відповідальності посадових осіб (місцевих, районних голів і т.д.). Адже на сьогодні залишається невизначеним коло питань, а саме створення безпосередньо Адміністративного кодексу України як кодексу матеріального права, у якому міститимуться норми, які регулюють діяльність органів державної влади за вчинення посадових проступків.

Отже, адміністративно-територіальна реформа є широкомасштабним та багаторівневим процесом, який передбачає ефективний розвиток усіх систем і структурних складових суспільного розвитку. Саме в чіткій, реальнодіючій системі територіальної організації влади зосереджується конструктивний потенціал, здатний за умов адміністративно-територіального реформування скласти децентралізовані самоврядні інститути українського суспільства на противагу існуючому в Україні державному управлінню.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні».
2. Michałowski S. Państwo obywatelskie a przebudowa administracji publicznej w Polsce / Administracja publiczna. Zagadnienia wstępne/ pod red. Pawłowskiej A. – Lublin, 1999. – С. 189.
3. Закон України «Про місцеві державні адміністрації», режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/12851> .
4. Проект нової редакції Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/12850>
5. Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69062
6. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С.В. Петкова. 2019 рік.
7. Адміністративно – правова реформа в Україні. Навчальний посібник. Дніпро, 2020 рік. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С.В. Петкова. Ст. 115–117.

СЕКЦІЯ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

Бережна В. Р.,

студентка 4 курсу, 3 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції

Науковий керівник: Павлюк Н. В.,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри криміналістики

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВІ СЛІДИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

З розвитком технічного прогресу в повсякденну діяльність людини ввійшла величезна кількість технічних пристроїв (комп'ютери, мобільні телефони, відеокамери, цифрові фотоапарати тощо.) та інноваційних технологій, які дозволяють істотно полегшити вирішення цілого спектра практичних завдань.

Однак, прискорений розвиток технологій у світі суттєво змінює засоби і способи вчинення злочинів, розширює простір для протиправної діяльності, тому гостро постає проблема інноваційного переоснащення слідчої діяльності, зменшення розриву між можливостями результатів науково-технічних досягнень й реальною практикою їх використання представниками правозастосовних органів. Тому практичну значущість набирають питання вивчення й визначення перспективних напрямів інтеграції у слідчу діяльність новітніх науково-технічних засобів і технологій, які забезпечували б її ефективність та відповідали сучасним потребам судово-слідчої практики [1].

Технологізація суспільства стала підґрунтям для появи та поширення нових видів злочинів із використанням сучасних технічних засобів та інноваційних технологій. Прикладами таких злочинів є: несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку; створення, розповсюдження, збут шкідливих програмних чи технічних засобів; несанкціоновані збут або розповсюдження інформації, яка зберігається у вказаних джерелах; несанкціоновані дії з нею, а також порушення правил експлуатації зазначених джерел інформації;

перешкоджання їх роботі (ст. 361-363¹ КК України); незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду (ст. 376¹ КК України); шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190 КК України) [2]. Отже, вищевказані злочини вчиняються у віртуальному просторі, залишаючи відповідні зміни у вигляді цифрової інформації.

У криміналістиці під «цифровим (віртуальним) слідом» розуміють будь-які зміни стану автоматизованої інформаційної системи (утвореного нею «кібернетичного простору»), пов'язані з подією злочину і зафіксовані у вигляді комп'ютерної інформації (тобто інформації у вигляді, придатному для машинної обробки) на матеріальному носії, у тому числі на електромагнітному полі) [3, с. 104]. Це сліди вчинення будь-яких дій (втручання, створення, відкриття, активації, внесення змін, видалення) в інформаційному просторі комп'ютерних та інших цифрових пристроїв, їх систем та мереж [4, с. 43]. Цифровими слідами в криміналістиці є матеріальні невидимі сліди, які містять криміналістичнозначущу інформацію (відомості, дані), зафіксовану в цифровій формі на матеріальних носіях і можуть бути виявлені, зафіксовані й досліджені за допомогою певних цифрових пристроїв. Вчені не дійшли єдиної думки щодо визначення самого поняття, а й найменування вказаних слідів (комп'ютерні сліди, віртуальні сліди, електронно-цифрові, інформаційні, комп'ютерно-технічні, електронні, цифрові сліди тощо). Цифрові сліди утворюються внаслідок зовнішнього втручання до комп'ютерних систем із метою знищення або копіювання інформації, модифікації баз даних, блокування роботи системи. Такими слідами є видалення з каталогів імен файлів, видалення або додавання окремих записів, фізичне руйнування або розмагнічування носіїв, перейменування каталогів і файлів, зміна розмірів і вмісту файлів, зміна атрибутів файлів, поява нових каталогів і файлів, зміна інформації про час останнього доступу до інформації, сліди роботи антивірусних і тестових програм та ін. Вони можуть бути виявлені при експертному дослідженні комп'ютерного обладнання, протоколів роботи операційних систем, додатків, антивірусних програм, програмного коду та ін. Сліди неправомірного доступу до інформації містяться в журналах операційних систем і окремих програмних продуктів, які створюють резервні копії файлів і файли-звіти, зберігають інформацію про останні проведені операції та виконані програми, а також містять іншу інформацію, що має значення для розслідування злочину. Аналіз таких цифрових слідів і слідів, які містять відомості щодо стандартної інформації про конфігурацію браузера комп'ютера зловмисника, часто дозволяє ідентифікувати цифровий пристрій, з якого здійснювалося зовнішнє втручання [5, с. 91–92].

Загалом минулого року в Україні було зареєстровано понад 5 тис. кіберзлочинів, в яких вдалося оперативно затримати 106 фігурантів кримінальних проваджень, серед яких – 13 педофілів, про що заявив голова Національної поліції України Ігор Клименко. За словами заступника начальника Управління, начальник відділу протидії злочинам у банківській сфері Департаменту Кіберполіції Національної поліції України Максима Вольвака, в Україні протягом минулого року до департаменту кіберполіції надійшло понад 49 тис. звернення від громадян. [6]. Доволі поширеним видом злочинів із використанням інформаційних технологій є шахрайство, жертвами якого в мережі Інтернет стають найчастіше фізичні особи. У більшості випадків, таке шахрайство полягає у перерахуванні грошей в якості передоплати за товар, або ще гірше – повної вартості, після чого у подальшому, така особа – продавець зникає, не надаючи жодної інформації. Ще одна поширена схема шахраїв – створення фішингових ресурсів, які зовні схожі на популярні Інтернет-магазини. Сплачуючи на таких сайтах, покупець не лише залишається без бажаного товару, а й «передає» дані банківської картки аферисту [7].

Враховуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що станом на сьогодні, існує гостра необхідність запровадження нових засобів, методів, технологій для активної протидії та розслідування злочинів, вчинених в інформаційному просторі. Такими, зокрема, можуть виступати спеціально розроблені програмні продукти для оперативного реагування з метою попередження несанкціонованого доступу до інформації, що зберігається на електронно-обчислювальних машинах, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах тощо. Поряд з цим, доцільним є розроблення та удосконалення науково-технічних засобів, які б дозволили уповноваженим службовим особам, що здійснюють розслідування даних злочинів, виявляти та досліджувати цифрові сліди на доволі специфічному «місці вчинення злочину», яким є віртуальний простір, а також обізнаним особам здійснювати більш повне та всебічне експертне дослідження цифрових слідів. Зрозуміло, що такі нововведення будуть потребувати значних фінансових вкладень, проте без їх запровадження рівень кіберзлочинності буде тільки зростати.

Список використаних джерел:

1. Павлюк Н. В. Науково-технічне забезпечення слідчої діяльності: зміст та напрями. *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. 1(17) URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2020_1_10 (дата звернення 09.02.2021 р.).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 09.02.2021 р.).

3. Мещеряков, В. А. Преступления в сфере компьютерной информации: основы теории и практики расследования. Воронеж : ВГУ, 2002. – 408 С.

4. Смушкин А. Б. Виртуальные следы в криминалистике. *Законность*. 2012. № 8. С. 43–48.

5. Авдеева Г. К. Сутність цифрових слідів в криміналістиці. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю створення Харків. НДІ суд. експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 10–11 жовт. 2018 р.). Харків, 2018. С. 90–93.

6. Мурашко А. Торік було зареєстровано понад 5 тис. кіберзлочинів – Нацполіція. *UNN Українські національні новини. Інформаційне агентство*. 29 січня 2021 р. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1914369-torik-bulo-zareyestrovano-ponad-5-tis-kiberzlochiv-natpolitsiya> (дата звернення 09.02.2021 р.).

7. Офіційний сайт Кіберполіції України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/z-pochatku--roku-do-kiberpolicziyi-nadijshlo-ponad--tysyach-zvnen-shhodo-internet-shahrajstva-6472/> (дата звернення 09.02.2021 р.).

Варченко О. О.,

аспірантка кафедри кримінального процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОВАГА ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ

Наукове дослідження однієї із засад кримінального процесу (у нашому випадку засади поваги до людської гідності) є неможливим без з'ясування місця цього принципу в системі засад кримінального процесу. Розділяючи наукові позиції щодо взаємопов'язаності усіх засад кримінального провадження, все ж маємо відмітити, що різні засади в різних ситуаціях можуть характеризуватися різним ступенем взаємозв'язку. При цьому істотність взаємозв'язку (кількість точок дотику) може зумовлюватися як органічною єдністю засад (їх спрямованістю на відносно відособлену сферу прав, наприклад, на забезпечення особистих немайнових прав), так і ситуативними чинниками (доктринальною або прикладною проблемою, вирішення якої зобов'язує врахувати низку засад кримінального провадження). З огляду на вказане, дослідження засади поваги до

людської гідності зобов'язує розглядати її у взаємозв'язку в першу чергу із такими засадами, як: (а) верховенство права; (б) забезпечення права на свободу та особисту недоторканість; (в) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; (г) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами. Проведення дослідження у такому ракурсі надало нам можливість сформулювати низку науково-обґрунтованих положень, зокрема:

а) ознайомлення із ключовими нормативно-правовими, інтерпретаційними, правозастосовними актами, які на сьогодні формують розуміння *верховенства права*, надає можливість вказати, що дана засада серед іншого включає такі структурні елементи, як: законність, заборону свавілля, дотримання прав людини. Законність передбачає, що посадові особи мають діяти лише в межах повноважень, наданих чинним законодавством. Особливої актуальності дане правило набуває в питаннях застосування примусу в кримінальному процесі, оскільки такі дії завжди межують із приниженням гідності, особливо у разі виходу за межі повноважень. Окрім цього оцінка дотримання такого елементу верховенства права як законність зобов'язує, з'ясувати, чи передбачено чинним законодавством держави певні процедурні винятки для надзвичайних ситуацій. За умови існування таких винятків, Венеціанська комісія наголошує на недопустимості відступу від абсолютних прав, серед яких заборона на застосування тортур та нелюдського або такого, що принижує гідність поводження чи покарання. Ще одним елементом верховенства права, який тісно пов'язаний із засадою поваги до людської гідності, є заборона свавілля. У цьому контексті особливо гостро виглядає проблема визначення пропорційності при застосуванні кримінального процесуального примусу (зокрема, при затриманні, примусовому відібранні біологічних зразків, примусовому освідуванні тощо). Такий елемент верховенства права як дотримання прав людини також безперечно пов'язаний із повагою до людської гідності, в першу чергу в контексті заборони катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

б) засада поваги до людської гідності тісно пов'язана із засадою *забезпечення права на свободу та особисту недоторканість*. Відповідно до ч. 2 ст. 11 КПК ключовими формами порушення засади поваги до людської гідності є катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження, погрози застосування такого поводження, утримування особи у принизливих умовах, примушування до дій, що принижують гідність. Вочевидь, що підвищений ризик прояву зазначених форм приниження честі і гідності людини має місце при застосуванні тих заходів кримінального провадження, які обмежують право особи на свободу та особисту недоторканість та передбачають перебуванням особи

у місцях несвободи (в ІТТ чи СІЗО). При цьому розгляд проблематики саме в такому ракурсі дає можливість констатувати, що кримінальний процесуальний функціонал судді (слідчого судді), передбачений ст. 206 КПК, є досить обмеженим і не націлений на боротьбу із пенітенціарними проблемами реалізації кримінальних процесуальних примусових заходів, у межах чого й відбувається порушення людської гідності. У свою чергу забезпеченню поваги до людської гідності, зокрема в ключі попередження проявам нелюдського поводження у місцях несвободи, сприятиме запровадження спеціального суб'єкта – пенітенціарного судді;

в) яскраво вираженим є зв'язок засади поваги до людської гідності із *презумпцією невинуватості*. Саме презумпція невинуватості містить надважливий механізм захисту від посягань на людську гідність, який полягає у забороні поводження із особою як зі злочинцем (у всіх можливих проявах такого поводження) до набрання законної сили вироком суду. Водночас, як національна судова практика, так і практика ЄСПЛ наочно демонструє наявність цілої низки проблем в контексті приниження людської гідності через порушення засади презумпції невинуватості. До найбільш поширених, зокрема в Україні, варто віднести такі: а) некоректне (з позиції презумпції невинуватості) інформування громадськості про причетність особи до вчинення кримінального провипорушення; б) використання у процесуальних документах формулювань, які призводять до порушення презумпції невинуватості, приниження людської гідності та репутаційних втрат; в) принизливі умови тримання особи під вартою та в залі суду;

г) зв'язок засади поваги до людської гідності із засадою *гласності і відкритості судового провадження та його повного фіксування технічними засобами* зумовлений тим, що виникнення та «функціонування» почуття гідності, рівно як і можливість його приниження, нерозривно пов'язані із існуванням особи в соціумі. Відтак, питання захисту людської гідності набуває підвищеної чутливості, коли йдеться про забезпечення гласності кримінального провадження. Це не лише надає можливість констатувати органічний зв'язок відповідних засад кримінального процесу, а й націлює на поглиблений розгляд питань інформування суспільства про кримінальні провадження саме в контексті дотримання поваги до людської гідності.

Гусак А. П.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Гусак Т. П.,

*кандидат юридичних наук,
інспектор
Вищої ради правосуддя*

КОРОТКИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Міжнародний досвід протидії організованій злочинності говорить, що найбільш продуктивним підходом є використання системи організаційних та оперативно-розшукових заходів, які об'єднані однією ідеєю та спрямовані на досягнення спільної мети.

У галузі протидії міжнародній і транснаціональній злочинності за своїм змістом вказана діяльність є розвідувальною, адже включає належні класифікуючі ознаки: ведеться спеціальними засобами і методами для забезпечення органів державної влади розвідувальною інформацією про можливості та плани, наміри і дії злочинних організацій та окремих осіб, які погрожують національним інтересам України, з метою їх захисту та протидії за кордонами України зовнішнім загрозам національній безпеці.

Міжнародне співробітництво в сфері запобігання та боротьби з організованою злочинністю є особливою діяльністю держав щодо запобігання злочинності, боротьби з усіма її виявами та визначення порядку дії з особами, які скоїли суспільно небезпечні діяння.

Результативна боротьба з злочинністю, а надто з її організованими формами, може відбуватися тільки шляхом взаємодії всіх компетентних структур зацікавлених держав за виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань. На світовому рівні признано, що організована злочинність формує пряму загрозу національній і міжнародній безпеці та задає удару політичній і законодавчій владі.

Вивченням питань запобігання організованій злочинності займалися як іноземні, так і вітчизняні вчені, зокрема: М. Антонович, Ю. Антонян, О. Бандурка, І. Богатирьов, В. Буткевич, В. Василевич, М. Вербенський, Л. Верченко, В. Глушков, В. Голіна, І. Гриненко, В. Грохольський, І. Даньшин, О. Джужа, А. Долгова, В. Дрьоміна, А. Закалюк, В. Зеленецький, А. Зелінський, О. Колб, О. Костенко, Н. Кузнецова, О. Кулик, І. Лановенко, О. Литвак, О. Литвинов, І. Лукашук, В. Лунєєв,

П. Михайленко, Г. Мінковський, С. Морозенко, С. Нестеренко, А. Небитов, Б. Романюк, А. Савченко, Н. Сафарова, Т. Серватко, Є. Скулиш, В. Тимошенко, Л. Тимченко, Б. Тузмухамедов, В. Туляков, Г. Тункін, М. Хавронюк, В. Шакун, О. Шостко.

У галузі протидії організованій злочинності можна виділити два основні підходи – це традиційний і нетрадиційний. Перший, зв'язаний з належною діяльністю системи кримінальної юстиції та містить діяльність з розробки: незалежного кримінального законодавства; процесуального законодавства, передусім того, яке стосується співпраці у сфері правової допомоги; засобів й ресурсів, що дозволяють адекватно провадити розслідування по цій категорії справ.

Другий (нетрадиційний) – включає превентивну діяльність і містить різного роду підходи на рівні суспільства, надання громадянам інформації про різні збитки і ризики, які тягне за собою організована злочинність, використання гарячих ліній; участь у роботі різних громадських організацій, а також регуляторну політику [2, с. 177].

Розглянемо організаційно-структурну конструкцію органів розслідування злочинів **Сполучених штатів Америки** з врахуванням того, що українське Державне бюро розслідувань позиціонується законодавцями як аналог Федерального бюро розслідувань (ФБР) США.

Федеральне бюро розслідувань є головним слідчим органом федерального уряду, входить в систему Міністерства юстиції США та підвідомче Генеральному прокурору США. Директор ФБР призначається президентом США строком на 10 років, але при цьому його кандидатура затверджується Сенатом. Предметна компетенція ФБР щодо розслідування злочинів прописана у федеральному законі, Адміністративних актах Президента та Генерального прокурора.

Основними галузями діяльності ФБР є: боротьба з тероризмом; контррозвідувальна робота; боротьба з наркобізнесом; економічна злочинність, корупція; розслідування порушень громадянських прав; а також боротьба з тяжкими злочинами проти особистості.

На федеральному рівні в США діє Закон про боротьбу з організованою злочинністю (the Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act – Закон RICO), який містить перелік злочинних діянь, при вчиненні яких в складі групи осіб вони визнаються проявами організованої злочинності.

Слід зазначити, що в США діє ряд нормативних актів федерального рівня, що застосовуються для боротьби з організованою злочинністю. До них можна віднести, наприклад, Закон про речовини, обіг яких обмежено (Controlled Substances Act), Закон Хоббса (Hobbs Act), окремі норми Кодексу внутрішніх доходів (Internal Revenue Code), проте, основний правовий засіб боротьби з організованою злочинністю – закон RICO.

У **Великій Британії** діє Служба по боротьбі з найбільш небезпечною організованою злочинністю SOCA (Serious Organised Crime Agency), головними напрямками діяльності якої є: підвищення рівня обізнаності населення про організовану злочинність; збільшення обсягу повернутих коштів, отриманих незаконним шляхом і числа розкритих кримінальних справ; підвищення загрози для діяльності організованих злочинних угруповань у Великій Британії завдяки відпрацьованим оперативним і слідчим діям, а також впровадженню нових способів боротьби з цим явищем [2, с. 180].

Отже, у Великій Британії для запобігання організованій злочинності створено окрему інституцію, однак предметом її діяльності є лише особливо небезпечна організована злочинність.

Діяльність розслідування злочинів у **Франції** здійснюють слідчий суддя, поліція і жандармерія. Прокуратура править діяльністю поліції та підтримує обвинувачення в суді. Слідчий суддя, по змісту виконуваних ним в процесі функцій – слідчий. Плюсом існуючої у Франції організації слідчого апарату є самостійність слідчих суддів, їх підкорення лише закону. Слідчий суддя відповідно до закону виконує всі слідчі дії, які вважає необхідними для встановлення істини. Також слідчий суддя забезпечує обвинуваченому реалізацію його права на захист. Слідчий суддя може дати завдання посадовим особам судової поліції провести необхідні слідчі дії. Проте вони не можуть проводити допити обвинуваченого та очні ставки.

До органів розслідування злочинів **Федеративної республіки Німеччина** відносяться: поліція, прокуратура і слідчий суддя. Визначальна роль належить прокуратурі, яка наділена функцією дізнання. На федеральному рівні є федеральне управління кримінальної поліції. Воно виконує в основному координуючу функцію і функцію підтримки місцевих підрозділів. Основним завданням слідчого судді є реалізація судових доказів шляхом проведення за клопотанням сторін, в першу чергу прокурора і поліції – судових процесуальних дій, вирішення питання про арешт [1].

За результатами науково-аналітичного огляду процесуального статусу органів розслідування Франції, ФРН, Великобританії та США можна сформулювати ряд опорних принципів. До їх числа відносяться такі: поліція наділена правами на проведення оперативно-розшукових дій для встановлення події злочину й особи, що його вчинила; вона також є інструментом примусу при затриманні підозрюваних, арештах, виймаках, тощо. Проте у поліцейському відомстві не може бути органу, наділеного повноваженнями на самостійне провадження досудового слідства. У європейських країнах визначальними суб'єктами провадження слідчих дій є органи судової влади та прокуратура під судовим наглядом. На органи

прокуратури покладений обов'язок виконувати функцію обвинувачення, але вони позбавлені владних повноважень щодо органів досудового слідства.

Зарубіжний досвід свідчить, що для продуктивної протидії організованій злочинності варто акцентувати механізм зміцнення державної системи руйнівного впливу на злочинність і створити соціальні механізми, які забезпечать усунення факторів, що обумовлюють переваги організованої злочинності.

Список використаних джерел:

1. Правоохранительные органы России: учебник [под ред. В.П. Божьева]. URL: http://stud.com.ua/53990/pravo/organi_yustitsiyi_zakordonnih_derzhavah.
2. Шостко О.Ю. Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованій злочинності в окремих європейських країнах // Проблеми законності. – 2009. – № 1.

Драгоненко А. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

Саржовський О. В.,

студент другого року навчання (ОР «магістр»)

факультету історії та права

*Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка*

НЕОБХІДНІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ ІСТИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Однією із проблем пізнавальної діяльності людини виступає проблема встановлення істини в кримінальному провадженні як окремий випадок застосування положень теорії пізнання. Процес пізнання під час здійснення кримінально-процесуальної діяльності акцентується на встановленні фактичних обставин кримінального провадження. Іншими

словами, пізнати фактичні обставини кримінального провадження – означає встановити в ній істину.

Над питаннями об'єктивної істини як мети доказування працювали такі науковці, як: С. М. Стахівський, Л. Д. Удалова, В. Т. Нор, Є. Г. Коваленко, Д. С. Скурхін, Ю. В. Стеценко та ін.

Стаття 31 Конституції України вказує на необхідність «з'ясувати істину», проте в розрізі обмеження окремих прав людини і громадянина [1]. Однак, ст. 7 чинного КПК України не закріпила мету доказування – встановлення об'єктивної істини. Натомість кримінальний процесуальний закон містить таку засаду кримінального провадження як законність: обов'язок прокурора, керівника органу досудового розслідування та слідчого всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень [2]. Тому перед практичними органами постає питання про необхідність встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Результатом реформування кримінального процесуального законодавства є зміна процесу доказування в кримінальному судочинстві, його правове регулювання: розширюється коло допустимих слідчих (розшукових) дій, популярності набуває застосування технічних засобів, однак мета доказування залишається незмінною.

Серед науковців продовжує залишатись дискусійним питання, що входить до змісту об'єктивної істини.

Деякі процесуалісти, зокрема, вважають, що об'єктивна істина у кримінальному процесі – це повна і точна відповідність висновків органів досудового розслідування та суду фактичним обставинам справи [3]. Доповнення змісту об'єктивної істини іншими складовими частинами є неможливим, оскільки в такому випадку істина втрачає характер об'єктивної.

На думку А.Д. Соловйова, до змісту об'єктивної оцінки ще входять обов'язково юридична оцінка діяння обвинуваченого (підсудного) та суспільно-політична оцінка цього діяння [4, с. 23].

Перша група науковців вважає, що юридична та соціально-політична оцінка діяння носить суб'єктивний характер і на відміну від констатації фактів не відображає об'єктивно існуючої дійсності, а отже не може входити до змісту об'єктивної істини. До того ж, якщо включити юридичну та суспільно-політичну оцінку до змісту об'єктивної істини, то це призведе до того, що у по відношенню до одних і тих же фактів буде

стільки істин, скільки змін буде внесено до кримінального закону, який буде застосовуватись щодо цих фактів.

На перший погляд, нібито і правильно, та все ж позиція представників другої групи процесуалістів є більш логічною і виваженою.

Здійснюючи досудове розслідування кримінального провадження, орган розслідування чи суду встановлює ті чи інші факти, пізнаючи їх суть, порівнює з іншими даними, наявними у кримінальному провадженні. Досліджуючи всю сукупність фактичних обставин кримінального провадження, вони приходять до висновку не тільки про те чи мало місце суспільно-небезпечне діяння, а й про те, що собою являє це діяння, тобто в чому його суть. З'ясування суті діяння – це і є встановлення істини, істини суспільних явищ в зміст якої входить їх суспільно-політична суть. Отже, суть діяння, його внутрішній зміст включає в себе суспільно-політичну та юридичну оцінку.

Аналогічною є ситуація, коли ті чи інші діяння у зв'язку із змінами суспільного життя перестають бути суспільно-небезпечними, але кримінально-правова норма, яка передбачає відповідальність за це діяння, ще продовжує реалізуватися (діяти) в практиці кримінального процесу.

На перший погляд, в даному випадку нібито істина не встановлюється, оскільки вказана невідповідність має бути усунена найвищим законодавчим органом держави – Верховною Радою України. І лише після того висновки органу досудового розслідування та суду будуть істинними.

Однак слід пам'ятати, що правова оцінка діяння означає застосування норм не тільки особливої, але й норм загальної частини кримінального закону. Тому, що правова оцінка може вважатися істинною тоді, коли правильно застосована вся сукупність правових норм, що стосується даного діяння.

А це означає, що навіть до зміни Верховною Радою України кримінального закону, необхідно під час правової оцінки застосовувати ст. 48 КК України, де чітко записано про те, що особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності, якщо вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність [5]. Тобто і в таких випадках правова оцінка діяння має бути істинною. Отже, висновки органів досудового розслідування, прокурора та суду, в яких міститься неправильна правова оцінка вчиненого діяння, хоч фактична сторона цього діяння встановлена правдиво, не можна визнати такими, що відповідають об'єктивній дійсності.

Таким чином, можна зробити висновок, що правова оцінка повинна обов'язково входити до змісту об'єктивної істини. Крім того, правова оцінка включає і покарання, призначене судом, бо без нього не можна вважати висновок суду істинним, таким, що відповідає об'єктивній істині.

Адже вид і розмір покарання теж є результатом дослідження і оцінки обставин вчиненого діяння і особи обвинуваченого.

На нашу думку, істина у кримінальному провадженні є об'єктивною та не залежить від бідь-яких суб'єктивних факторів. Її встановлення повинно бути не обов'язком, а метою органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді та суду, а засада встановлення об'єктивної істини, повинна знайти своє окреме закріплення у статті 7 чинного КПК України. Тому що мета процесуального доказування може бути досягнутою тільки в тому випадку, коли всі ці висновки, що відображають об'єктивну реальність, є істинними.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.04.2021)
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.04.2021)
3. Кримінальний процес : підруч. / С. В. Банах, Н. З. Рогатинська, А. М. Сарахман. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. 264 с
4. Соловьев А.Д. Процессуальные вопросы установления истины на предварительном следствии: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. К., 1969. 34 с.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 18.04.2021)

Олійник І. О.,

студентка 4 курсу юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Важливою ланкою в кримінальному процесі виступає інститут доказування, який включає в себе сутність діяльності сторін обвинувачення, захисту та суду. Для кожної держави пріоритетною ланкою є суспільство та його цінності, зокрема дотримання їх в країні на належному рівні, забезпечення рівності, протидія дискримінації,

запобігання та профілактика злочинних дій, тобто охорона на належному рівні. Політика кожної держави повинна бути спрямована на ефективну охорону конституційних прав, свобод та інтересів людини в Україні. Кримінальне процесуальне доказування може досліджуватися з двох сторін: 1) як кримінально-процесуальна гарантія та ефективним процесуальним засобом прийняття обґрунтованих, вмотивованих і справедливих кримінальних процесуальних рішень для досягнення мети; 2) вирішення завдань кримінального провадження, що підтверджується практикою правоохоронних, судових органів та правозахисних інституцій. Проте, сучасна статистика в кримінальних справах вказує на наявність прогалин в науковій доктрині щодо даного питання, що потребує удосконалення для впровадження нового дієвого механізму.

Аналізом даного питання займалися чимало вчених, а саме О.С. Александрова, Ю.П. Аленін, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошовий, Н.С. Карпов, В.К. Лисиченко, Н.Г. Назаренко, Р.В. Малюга, М.А. Погорецький, М.Є. Шуило та інші вчені.

Згідно ст.84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.[1] Важливою складовою кожного поняття виступають його елементи, щодо інституту доказування, то він включає в себе: 1) зміст; 2) спосіб існування у кримінальному провадженні; 3) джерело. Тобто, дана сукупність елементів виступає у взаємозв'язку та єдності джерел і даних.

Фактичні дані та дані про шляхи їх отримання є основними об'єктами фіксації в процесі доказування. Проте поряд з фактичними даними, які виступають доказами у справі, використовується й додаткова інформація, яка має теж доволі важливе значення. Перш за все це орієнтовна інформація (оперативно-розшукові заходи), друге – це допоміжна інформація (обліки, криміналістичні зразки) . [2]

Існує чимало концепцій розуміння доказів: 1) логічна модель(поява поняття формулювання доказів); 2) двоїста концепція (доказами є і факти, і джерела з яких вони взяті); 3) інформаційна концепція (єдність відомостей); 4) змішана (сукупність всіх моделей в одній) та інші.[3] Тобто, можна зробити висновок, що трактовка доказів є тривалим процесом в теорії розвитку даного інституту.

Проте, отримання окремого процесуального доказу – це не пасивна діяльність, а активна ціле– спрямована пізнавально-практична й розумова діяльність суб'єктів доказування, яка складається з окремих взаємозалежних та взаємовпливових елементів: а) пошуку, виявлення (встановлення), а при необхідності, вилучення фактичних даних та їх джерел;

б) перевірки, оцінки фактичних даних і їх джерел, їх процесуального оформлення (закріплення) й власне надання фактичним даним та їх джерелам уповноваженими суб'єктами кримінального процесу значення певно-го доказу у кримінальному провадженні [4].

Отже, аналіз вищесказаного про поняття доказування у кримінальному судочинстві дає підстави для висновку, що даний інститут в основному розглядається як загальний процес отримання сукупності доказів та обґрунтування ними відповідних процесуальних рішень у кримінальній справі, проте структурні елементи цього процесу вченими визначаються по-різному. Завданням кримінального процесуального доказування є те, що необхідно зробити для досягнення його мети. Для досягнення мети кожним суб'єктом доказування, в залежності від його правового статусу та обставин, що діють в момент справи. Дослідження практики дає змогу висловити допущення, що на досудовому розслідуванні чітко визначити властивості (належність, допустимість, достовірність і достатність) зібраних фактичних даних (майбутніх доказів) доволі проблематично.

Тому, на досудовому розслідуванні доцільно застосовувати лексичні словосполучення, що вже використовують у чинному КПК. Важливо оновлювати законодавство згідно практики зарубіжних країн, адже суспільство розвивається та потребує змін і нових підходів у вирішенні практичних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Редакція від 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 20.04.2021);

2. Р.В. Малуґа. Доказування в кримінальному процесі : проблеми визнавання структурних елементів. Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. 2013. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення 20.04.2021);

3. П.Г. Назаренко. Поняття доказу у кримінальному процесі: загальнотеоретичний аналіз.. Серія Юридичні науки. 2015. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1366/1/Nazarenko_The_concept_of_evidence_for_criminal_proceedings.pdf (дата звернення 21.04.2021);

4. М.А. Погорецький. Нова концепція кримінального процесуального доказування . Вісник кримінального судочинства. 2015. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Pogoretskyi.pdf (дата звернення 21.04.2021).

Підгасцька В. В.,

*студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України*

Сіренко О. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України*

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Розвиток правової системи України на сучасному етапі супроводжується численними демократичними перетвореннями, заснованими на новому розумінні взаємовідносин між особою та державою. Кримінальне процесуальне право стало однією з тих галузей, де в першу чергу виникла необхідність перегляду співвідношення приватних та публічних засад.

Проблематика кримінального провадження була предметом інтересу таких вчених як М. І. Бажанов, В. П. Гмирко, О. С. Головачук, Давиденко, О. П. Кучинська, Н. В. Малярчук, В. В. Навроцька, О. О. Седаш, В. В. Хатуєва, В. М. Юрчишин та ін.

Ряд науковців вважають, що поняття «провадження» може вживатися для позначення: а) всього кримінального процесу; б) утворень полістадійного характеру у межах системи кримінального процесу (зокрема, судове провадження у першій інстанції, провадження щодо неповнолітніх); в) стадії кримінального процесу (наприклад, підготовче провадження); г) виду діяльності в рамках стадії кримінального процесу (наприклад, провадження в суді присяжних); д) підвиду провадження (наприклад, письмове апеляційне провадження) [1, с. 88].

Кримінальне процесуальне законодавство України передбачає єдиний порядок кримінального провадження. Це логічно витікає із засади рівності громадян перед законом і судом, що передбачена Конституцією України (ст. 24) [3]. Для забезпечення принципу рівності громадян перед судом найбільш ефективним є створення єдиного стандартизованого порядку кримінального провадження (досудового розслідування і судового провадження, процесуальних дій у зв'язку із вининням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність).

Забезпечення єдиного порядку провадження обумовлюється уніфікацією кримінально-процесуальної форми, як передбаченого

кримінальним процесуальним законом порядку здійснення усієї кримінально-процесуальної діяльності.

Разом з тим неможливо в усіх випадках застосовувати стандартний порядок провадження. Це пов'язано з тим, що в певних випадках кримінально-процесуальна форма повинна враховувати суттєві обставини, що впливають на порядок здійснення кримінального провадження. Йдеться, наприклад, про незначну суспільну небезпеку кримінального правопорушення та завдання ним моральної, фізичної чи матеріальної шкоди виключно потерпілому. У таких випадках закон передбачає обов'язкову наявність заяви потерпілого як приводу до початку кримінального провадження (ст. 477 КПК України) [2].

В інших випадках кримінальне провадження потребує додаткових гарантій законності, дотримання прав, свобод і законних інтересів його учасників, наприклад щодо неповнолітніх, неосудних і обмежено осудних осіб, окремої категорії осіб (наділених правовими імунітетами) тощо. У цих й інших передбачених законом випадках кримінальне провадження здійснюється не за загальною, а за особливою, встановленою для конкретного випадку процедурою. Для наукового визначення таких випадків використовується такий термін як диференціація кримінально-процесуальної форми, оскільки йдеться про особливі (диференційовані) форми провадження.

КПК України передбачає такі види особливих порядків кримінального провадження:

- кримінальне провадження на підставі угод;
- кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення;
- кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб;
- кримінальне провадження щодо неповнолітніх;
- кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру;
- кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю;
- кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні [2].

Можна зробити висновок, що кримінальне провадження, це врегульована нормами кримінально-процесуального права діяльність органів досудового розслідування, слідчого, прокурора, судді і суду з розкриття злочинів, викриття й покарання винних та недопущення покарання невинних, а також система правовідносин, що виникають у перебігу цієї діяльності вказаних органів один з одним, а також з громадянами,

посадовими особами, установами, підприємствами, громадськими об'єднаннями й трудовими колективами, які залучаються до сфери кримінально-процесуальної діяльності

Список використаних джерел:

1. Нижник Л. Система кримінального процесу та диференціація кримінального провадження. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 5. С. 86–89.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 13.04.2012, редакція від 17.03.2021. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р (зі змінами) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Степанов В. О.,

*аспірант кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби*

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ У ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Правоохоронним органам України, в тому числі кримінальній поліції як підрозділу Національної поліції, нерідко доводиться діяти в особливих умовах, що можуть бути викликані явищами соціального, природного чи техногенного характеру. У процесі підготовки та реалізації управлінських рішень, які спрямовані на стабілізацію цих умов, одним із найуживаніших понять є «оперативна обстановка». Більшість представників оперативно-розшукової науки вивчення, аналіз та оцінку оперативної обстановки вважають невід'ємним елементом оперативного обслуговування і нерідко для його означення вживають інший термін – аналітична чи інформаційно-аналітична робота.

Ще у минулому столітті А. П. Іпакян запропонував під оперативної обстановкою розуміти сукупність важливих для організації діяльності органів внутрішніх справ різних зовнішніх та внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників науковець відніс стан злочинності і в цілому громадського порядку, соціально-економічні і географічні характеристики обслуговуваної території, а до внутрішніх – наявні в розпорядженні

органу чи підрозділу сили і засоби, результати діяльності щодо ефективного вирішення завдань боротьби зі злочинністю і охорони громадського порядку [1, с. 4].

А. М. Ключко та В. В. Єманов вважають, що оперативну обстановку доцільно розглядати у широкому та вузькому сенсі. У широкому – це найбільш значимі для правоохоронних органів умови їх функціонування, а у вузькому – умови на певному об'єкті чи території обслуговування. Оперативна обстановка містить у собі сукупність факторів, що впливають у конкретному регіоні на здійснення правоохоронними органами задач забезпечення особистої безпеки громадян, попередження і припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, розкриття кримінальних правопорушень, охорону громадського порядку і громадської безпеки. Структура оперативної обстановки включає в себе чотири компоненти: 1) кримінальні та інші правопорушення; 2) географічні, соціальні, економічні фактори, що характеризують територію обслуговування; 3) ресурси (сили і засоби); 4) результати діяльності правоохоронного органу [2, с. 42–43]. З цього можна зробити висновок, що зовнішнє середовище (географічні, економічні та ін. фактори) впливає на правоохоронний орган, який має свої повноваження та обмежений наявними силами і засобами, а спільним для них є злочинність та інші порушення встановленого правопорядку та стану законності.

Дещо іншої позиції, але в цілому ідентичної, дотримується і М. В. Крестінській. Він виокремлює три групи тимчасово або постійно діючих чинників: 1) географічні, соціально-економічні і демографічні особливості обслуговуваної території та розташованих на ній економічних об'єктів; 2) результати боротьби зі злочинністю, стан дотримання режиму законності, забезпечення інтересів держави та громадян; 3) сили та засоби оперативних підрозділів та інших служб органів внутрішніх справ, ефективність їх використання [3, с. 7]. Вважаємо за доцільне при подальшому з'ясуванні теоретичних питань окресленої нами проблематики узяти цю класифікацію за основу.

С. В. Албул визначає оперативну обстановку як сукупність взаємопов'язаних явищ і процесів, підпорядкованих об'єктивній критично-наслідковій залежності та загальному розвитку. Науковець виокремлює такі рівні оперативної обстановки: на території чи об'єкті оперативного обслуговування; в районі, області, регіоні та державі в цілому. Крім того, розрізняється загальний і спеціальні види оперативного обслуговування. Загальне має комплексний характер, ґрунтується на вивченні умов, які визначають діяльність органів Національної поліції на всіх напрямках роботи в масштабах країни, області, міста, району, дільниці, об'єкта. Спеціальне оперативне обслуговування характеризується обмеженням

напрямів оперативно-службової діяльності, видами кримінальних правопорушень або лініями роботи оперативних підрозділів [4, с. 74].

Оцінку стану оперативної обстановки і оперативне стеження за нею, на переконання І. М. Копотуна, необхідно здійснювати за об'єктовими показниками, призначеними для накопичення відповідної інформації, які, з одного боку, виступають у вигляді чинників, що впливають на стан оперативної обстановки, а з іншого – можуть використовуватися для її оцінки. Сама ж оперативна обстановка розглядається як сукупність умов і обставин, що визначають стан злочинності в установі і дотримання засудженими встановленого порядку відбування покарання [5, с. 342].

Розглядаючи оперативну обстановку як передумову формування оперативних позицій, В. В. Єфтеній визначає такі типові криміногенні об'єкти, що потребують посиленої оперативної уваги, а їх функціонування прямо впливає на стан оперативної обстановки на території обслуговування: а) окремі органи державної влади та місцевого самоврядування; б) державні підприємства та суб'єкти господарської діяльності, які мають стратегічне значення для економіки держави та регіону; в) інфраструктурні об'єкти, на яких здійснюються функціонування кримінальних ринків; г) інфраструктурні елементи організованих злочинних угруповань; д) установи виконання кримінальних покарань, які розміщені на території оперативного обслуговування [6, с. 312–313].

Вивчаючи та аналізуючи географічні, соціально-економічні та демографічні особливості обслуговуваної території, підрозділам кримінальної поліції слід звертати увагу на: географічне розташування району чи населеного пункту, природні умови, віддаленість від важливих економічних та адміністративних центрів, розмір території та шляхи сполучення і зв'язку, порядок руху транспорту, економіку, чисельність та національний склад населення, чисельність постійно та тимчасово проживаючого населення, інтенсивність індивідуального будівництва, кількість і характер навчальних закладів, господарську діяльність об'єкту обслуговування (в нашому випадку – магістрального нафто– чи газопроводу), кількість осіб, які займають матеріально відповідальні посади. Економічна характеристика об'єкта повинна формуватися з врахуванням економічних зв'язків цього об'єкта з іншими підприємствами чи галузями [7, с. 73–74].

Обставинами, які слід враховувати для характеристики стану дотримання законності, О. А. Лупало та В. Ю. Котляр цілком слушно пропонують важати: 1) стан злочинності (її рівень, динаміку та структуру); 2) час і місце вчинення окремих видів кримінальних правопорушень (у нашому випадку розкрадань чи пошкоджень магістральних трубопроводів); 3) найбільш поширені способи вчинення цих кримінальних правопорушень; 4) причетних до їх вчинення осіб (наприклад, сторонні

особи, чи особи з числа працівників, які обслуговують магістральний трубопровід); 5) найбільш поширені умови, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень; 6) заходи, що вживалися для їх усунення [8, с. 62]. Розстановка та ефективність використання наявних сил і засобів оперативних підрозділів, що здійснюють оперативне обслуговування, також має велике значення для правильної оцінки оперативної обстановки. Для цього беруться до уваги не тільки чисельність власне оперативних працівників, але й кількість державних і приватних структур, що займаються охоронною діяльністю, наявність громадських формувань та активістів, технічна оснащеність [9, с. 298].

Як бачимо, оперативну обстановку на сьогодні науковці розглядають у широкому та вузькому сенсі, в ній виокремлюють три складові: 1) географічні, соціально-економічні і демографічні особливості обслуговуваної території та розташованих на ній економічних об'єктів; 2) результати боротьби зі злочинністю, стан дотримання режиму законності, забезпечення інтересів держави та громадян; 3) сили та засоби оперативних підрозділів та інших служб органів внутрішніх справ, ефективність їх використання. Зважаючи на те, що магістральний трубопровідний транспорт має важливе народногосподарське та оборонне значення для України, ця галузь в цілому та її об'єкти зокрема потребують належної уваги з боку відповідних підрозділів кримінальної поліції, що в першу чергу повинно виражатися у проведенні постійної (безперервної) інформаційно-аналітичної роботи щодо цих об'єктів. Це стане міцною базою та запорукою формування їх ефективного оперативного обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Ипакян А. П. Организация и методика слежения за оперативной обстановкой на территории города и района, ее изучение и оценка. М.: Академия МВД СССР, 1986. 87 с.
2. Клочко А. М., Єманов В. В. Виділення рівнів загроз, які впливають на зміни в оперативній обстановці. *Вісник ХНУВС*. 2010. С. 41–51.
3. Крестинский М. В. Выявление органами внутренних дел преступлений в сфере экономики (организационно-тактические вопросы): учеб. пособие. М.: МВШМ МВД РФ, 1991. 46 с.
4. Албул С. В. Оперативно-розшукова діяльність: термінологічний словник. Одеса: ОДУВС, 2016. 196 с.
5. Копотун І. М. Поняття та зміст оперативної обстановки у кримінально-виконавчих установах. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 1 (32). С. 340–344.
6. Єфтеній В. В. Оперативна обстановка як передумова формування оперативних позицій підрозділами стратегічних розслідувань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 311–314.

7. Федчак І. А., Марець Б. М. Організація протидії розкраданню лісодеревини підрозділами захисту економіки Національної поліції України. Львів: ПАІС, 2016. 200 с.

8. Лупало О. А., Котляр В. Ю. Деякі методологічні підходи щодо вдосконалення системи оцінювання стану злочинності. *Науковий вісник НАВСУ*. 2004. № 3. Ч. 2. С. 56–67.

9. Кондратьєв Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції: монографія. К.: НАВСУ, 2004. 444 с.

СЕКЦІЯ 9. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Мичка Л. М.,

*студентка факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАВОВИХ АКТІВ ІНСТИТУТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВOPЯРЯДКАХ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

Перш ніж заглиблюватися в аналіз механізму імплементації правових актів інститутів Європейського Союзу доцільно встановити суть такого правового терміну як «імплементація». Термін «імплементація» (від англ. implement) буквально означає «здійснення». Загалом під імплементацією розуміють «установлений державою порядок застосування норм міжнародного права на її території» [1]. Однак існують і окремі думки науковців з приводу визначення цього поняття.

О. Скакун вважає, що імплементація – це перенесення (введення) у національне право норм і принципів міжнародних актів. А. Гавердовський розуміє під імплементацією «цілеспрямовану організаційно-правову діяльність держав, яка здійснюється індивідуально, колективно або в рамках міжнародних організацій з метою своєчасної, всебічної і повної реалізації прийнятих ними, відповідно до міжнародного права, зобов'язань. Він також зазначає, що сутність імплементації полягає не в трансформації міжнародно-правових норм у норми національного права, а в процесі сприйняття національним правом правил міжнародних договорів [2]. Суворова розглядає термін «імплементація» як синонім поняття «реалізація» – втілення норм міжнародного права у практичну діяльність держав та інших суб'єктів [3].

Таким чином, під імплементацією міжнародно-правових норм розуміється здійснення, виконання державою міжнародних правових норм. Фактичне здійснення міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні шляхом трансформації міжнародно-правових норм у національні закони та підзаконні акти.

Процес транспонування актів права Європейського Союзу, включаючи створення порядку та процедур їх впровадження (імплементація у вужькому сенсі); він також включає тлумачення, практику застосування,

забезпечення дотримання та виконання норм права, які відповідають праву ЄС, органами державної влади (імплементация в широкому сенсі); здійснення, виконання державою міжнародно-правових норм [4].

У свою чергу ключовим моментом в імплементации права ЄС є реальна дія та застосування його норм в національному праві держав-членів. По суті, основний акцент в праві ЄС робиться на уникнення ситуації, коли б його норма з тих чи інших причин не могла б регулювати ті чи інші правовідносини в рамках даного об'єднання. Отже, для того, щоб повною мірою дослідити та проаналізувати процес дії норм права ЄС в національному праві держав-членів, необхідно насамперед з'ясувати поняття механізму імплементации даних норм.

Для початку, щоб дослідити дане питання, потрібно визначити, що є актами інститутів Європейського Союзу. Положення самих установчих договорів (первинного права) і конкретна практика дають нам підставу для виділення, зокрема, наступних видів джерел вторинного права Європейського Союзу: нормативно-правові акти; індивідуальні акти; рекомендаційні акти; акти *sui generis*; нормативні договори та ін. Подібна класифікація джерел вторинного права закріплюється в Договорі про функціонування ЄС (ст. 249): «Щоб виконувати свої завдання та згідно з положеннями цього Договору, Європейському Парламентові спільно з Радою, Раді та Комісії належить виробляти регламенти, видавати директиви, створювати рекомендації та надавати висновки» [5].

Загалом в процесі здійснення імплементации норма права ЄС має пройти певні стадії, щоб знайти відображення у національному праві держав-членів ЄС та по суті стати його частиною.

В даному контексті досить цікавою є позиція Ж. Попової, котра виділяє три етапи в механізмі імплементации права ЄС в національному праві держав-членів. Так, перший етап має назву транспозиція (*transposition*), його суть полягає у переміщенні норм правового акту ЄС, котрий за своєю природою має вищу юридичну силу, у національний нормативноправовий акт, що має меншу юридичну силу. Даний процес по суті отожднюється з інкорпорацією права ЄС в національному праві держав-членів. Як правило, дана процедура застосовується до такого правового акту ЄС, як директиви, оскільки їх положення зазвичай безпосередньо не застосовуються та не мають прямої дії. Для виконання мети поставленої в директиві, даний акт має бути імплементований в рамках періоду, вказаного в директиві.

Другий етап полягає у забезпеченні ефективної реалізації права ЄС (*realization*). Він включає різноманітні практичні дії, котрі застосовують національні органи державної влади щоб забезпечити ефективне функціонування норм права ЄС, оскільки у багатьох випадках необхідно вжити практичних заходів, щоб правові норми права ЄС дійшли до своїх

адресатів. У даному процесі держава-член забезпечує відповідність, не лише виходячи з букви закону в цілому, а і з духу конкретної правової норми.

І нарешті, на останньому етапі відбувається, забезпечення виконання (enforcement), оскільки самого акту імплементації недостатньо, щоб право ЄС ефективно діяло в національному праві. Тут ідеться про його виконання та подання звітів щодо застосування «acquis ЄС» в тих чи інших сферах держав-членів [6].

Особливістю дії норм права ЄС, закріплених (насамперед у «первинному праві») у джерелах, є і те, що «для набуття чинності правових актів ЄС не потрібна ратифікація або інша форма визнання з боку держави-члена ЄС». Це в свою чергу відрізняє механізм їхньої імплементації в національне право держав-членів від міжнародно-правового механізму імплементації норм права в будь-яку національну систему права.

Отже, в рамках права ЄС знайшли своє відображення елементи міжнародної та національної правотворчості, що в свою чергу зумовило своєрідність самої системи права ЄС, в основі якої лежать норми «первинного» права, згідно з якими формуються та функціонують норми «вторинного» права. А це в свою чергу зумовлює специфіку права ЄС, котре є особливою системою, яку не можна однозначно віднести до міжнародного або до національного права. Що, у свою чергу, зумовило формування в рамках Європейського Союзу унікального та специфічного механізму імплементації його норм в національне право держав-членів, який суттєво відрізняється від класичних міжнародних механізмів імплементації.

Список використаних джерел:

1. Скомороха В. Практика Конституційного суду України як засіб імплементації європейських стандартів прав і свобод людини в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 5. С. 6188.
2. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права. Киев, 1980. 320 с.
3. Суворова В. Я. Обеспечение реализации договорных норм международного права (юридическая природа). *Современное государство и право*. 1991. № 9. С. 116.
4. Новий словник іншомовних слів / за ред. Л.І. Шевченко. Київ : АРІЙ, 2008. С. 258.
5. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 06.05.2021).
6. Попова Ж. Право на Европейския съюз. *Фондация «Европейский институт»*. 2006. С. 189–192.

Харченко А. І.,
студентка факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Минуло більше року з тих пір, коли міжнародне співтовариство зіштовхнулося з надзвичайно складним викликом для всього світу, а саме з пандемією COVID-19. Складно назвати хоча б одну сферу, яка б не зазнала впливу від цієї хвороби та її стрімкого поширення. І чи не найбільший вплив вона справила на сферу транспорту, включаючи автомобільний транспорт та автомобільні перевезення, адже через транспортні сполучення хвороба може розширювати кордони і в результаті цього створюються нові осередки захворювання.

Перш за все, конкретні стандарти щодо захисту від розповсюдження хвороб, зокрема, під час автомобільних перевезень, містяться в Міжнародних медико-санітарних правилах 2005 року [1, с. 30]. Проте, незважаючи на наявність міжнародно-правового регулювання, наслідки пандемії для сфери автомобільного транспорту зумовили необхідність удосконалення міжнародних стандартів щодо пасажирських та вантажних автомобільних перевезень. В першу чергу це відобразилося на активізації діяльності та співпраці міжнародних організацій, серед яких Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародний союз автомобільного транспорту (МСАТ), Міжнародна федерація транспортників (МФТ), Міжнародний транспортний форум (МТФ) тощо.

ВООЗ з початку пандемії оновлює звіти та рекомендації для держав щодо боротьби із хворобою, зокрема у сфері подорожей та пасажирських перевезень. Важливими для останніх є видані нещодавно Рекомендації стосовно здійснення поїздок в умовах COVID-19 від 30 липня 2020 р., в яких конкретизуються заходи, які необхідно вживати при відновленні міжнародних пасажирських перевезень різними видами транспорту [2].

Значним кроком на шляху до протистояння наслідкам пандемії став лист Міжнародного союзу автомобільного транспорту (МСАТ) до Генерального секретаря ООН від 13 березня 2020 р. із проханням закликати уряди до скоординованої глобальної реакції та співпраці [3]. Також, слід зазначити Спільну заяву керівників Всесвітньої митної організації (ВМО) та МСАТ від 11 травня 2020 р., якою організації закликають митні адміністрації у всьому світі забезпечувати скоординовані транскордонні заходи у співпраці з іншими національними

прикордонними відомствами та впроваджувати міжнародні стандарти, серед яких Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 року в певних випадках у відповідь на пандемію [4].

Вплив пандемії на сферу міжнародного автомобільного транспорту простежується і на діяльності Міжнародної організації праці. Виникла низка питань, що потребують врегулювання, серед яких визнання водіїв ключовими працівниками. Основні положення щодо вирішення питань, пов'язаних зі спалахом COVID-19 закладені в Настановах щодо сприяння гідній праці та безпеці дорожнього руху в транспортному секторі, які були опубліковані МОП. Важливим також є Галузевий брифінг щодо COVID-19 та автомобільного транспорту, що був проведений в червні 2020 р., результатом якого стала коротка характеристика відповідей та заходів, вжитих учасниками МОП. Сюди також відносяться Спільні вимоги Міжнародної федерації транспортників та Міжнародного союзу автомобільного транспорту до урядів та міжнародних органів, в яких розглянуто шляхи покращення умов праці водіїв під час пандемії, включаючи доступ до медичного обслуговування та інших заходів соціального захисту. Крім того, МСАТ було опубліковано заклик до урядів щодо дій під впливом COVID-19, в якому наголошувалося на необхідності державної підтримки для впровадження технологій та цифрової орієнтації сектору і підвищення координації в процедурах перетину кордону [5].

На рівні Міжнародного союзу автомобільного транспорту простежується постійне удосконалення діяльності та створення рекомендацій у протистоянні пандемії. Серед таких рекомендацій слід виділити: рекомендації для водіїв вантажівок та автобусів під час COVID-19; рекомендації щодо перетину кордону під час COVID-19; настанови щодо розмежування та соціального дистанціювання для колективного пасажирського транспорту тощо. Крім того, слід зазначити Відкритий лист МСАТ «Коронавірус та його вплив на ланцюги постачання та мережі мобільності», в якому організація звертається до ООН з проханням закликати всі уряди до співпраці щодо: відкриття транскордонних потоків логістики, надаючи пріоритет основним товарам, серед яких медичні товари; заохочувати застосування Конвенції МДП та відповідних ІТ-засобів під час митного контролю; не вимагати фізичних перевірок і зменшувати контакт між людьми на кордоні тощо [3]. Серед нещодавніх документів важливою є Спільна заява генеральних секретарів Міжнародного союзу автомобільних перевезень (МСАТ), Постійного секретаріату Міжурядової комісії ТРАСЕКА (ПС МУК ТРАСЕКА), Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), Ради з питань співробітництва тюркських держав (Тюркська рада) та Організації економічного співробітництва (ЕКО) від 15 березня 2021 року. В заяві організації закликають уряди держав до співпраці з нагальних питань, серед яких

наголошувалося на визнанні працівників автомобільного транспорту ключовими працівниками та на присвоєнні їм такого ж захисту, що й іншим працівникам життєво важливих служб під час пандемії, включаючи пріоритет вакцинації [6].

Вплив наслідків пандемії зумовив активізацію діяльності транспортної сфери і в межах Європейського Союзу. Зокрема, Європейською комісією було затверджено нові практичні рекомендації щодо забезпечення перевезення вантажів у межах ЄС та до країн-сусідів під час карантину. Крім того, для продовження постачання товарів по всій території ЄС вимагалось негайно призначити пункти перетину кордону в Транс'європейській мережі TEN-T як зелені смуги перетину кордону. Єврокомісія також рекомендувала державам вжити заходів для забезпечення вільного руху всіх працівників, які задіяні у міжнародному вантажному сполученні [7]. Пандемія також вплинула на діяльність Міжнародного транспортного форуму (МТФ), на офіційному веб-сайті якого публікуються огляди запроваджених заходів, зумовлених пандемією щодо пасажирських перевезень в Європі, а також обмеження, тимчасові винятки та відступи від існуючих правил у зв'язку з COVID-19 [8].

Слід зазначити про оновлені Керівні принципи реагування на COVID-19 та відновлення в рамках Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) від 11 січня 2021 року. Організація затвердила рекомендації щодо підтримки реагування та відновлення автомобільного вантажного транспорту серед своїх держав-членів у контексті пандемії у трьох пріоритетних напрямках. Рекомендації були розроблені за сприяння Міжнародного транспортного форуму (МТФ) та Економічної та соціальної комісії ООН для Азії та Тихого океану (ЕСКАТО) [9].

Отже, пандемія COVID-19 справила вагомий вплив на розвиток міжнародних стандартів в сфері автомобільного транспорту, проявом якого стала активізація діяльності та взаємодії універсальних та регіональних міжнародних організацій. Серед таких організацій слід зазначити Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародну організацію праці (МОП), Міжнародний союз автомобільного транспорту (МСАТ), Міжнародну федерацію транспортників (МФТ), Міжнародний транспортний форум (МТФ) тощо. На рівні зазначених організацій простежується постійне вдосконалення та розробка стандартів і документів, що мають важливе значення для сфери міжнародного автомобільного транспорту. Зокрема, слід виділити рекомендації, видані Міжнародним союзом автомобільного транспорту щодо: водіїв вантажівок та автобусів під час COVID-19; щодо перетину кордону під час COVID-19; щодо розмежування та соціального дистанціювання для колективного пасажирського транспорту тощо. Ці та інші рекомендації та стандарти справлять позитивний вплив на безпеку міжнародних автомобільних сполучень.

Список використаних джерел:

1. Назарчук І. Інтерв'ю: Міжнародне право в ситуації пандемії: перші уроки і перспективи. *Український часопис міжнародного права: наук.-практ. Журн.* 2020. № 2. С. 28–35.
2. Public health considerations while resuming international travel. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/articles-detail/public-health-considerations-while-resuming-international-travel> (last accessed: 25.04.2021).
3. Coronavirus (COVID-19) information hub. URL: <https://www.iru.org/covid19> (last accessed: 26.04.2021).
4. WCO and IRU joint statement on responding to the impacts of COVID-19 on cross border transport. URL: http://www.wcoomd.org/media/wco/public/global/pdf/media/important-notice/wco_iru-joint-statement_en-signed.pdf?db=web (last accessed: 27.04.2021).
5. COVID-19 and road transport. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_776045/lang--en/index.htm (last accessed: 27.04.2021).
6. COVID-19 Crisis Meeting March 2021 Joint Statement. URL: <https://www.iru.org/system/files/COVID-19%20Crisis%20Meeting%20March%202021%20Joint%20statement.pdf> (last accessed: 28.04.2021).
7. Як ЄС забезпечує роботу вантажного транспорту за доби пандемії. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/04/8/7108506/> (дата звернення: 29.04.2021).
8. Covid-19 Information. URL: <https://www.itf-oecd.org/road-transport-group/covid-19-road-group> (last accessed: 30.04.2021).
9. COVID-19 Recovery Guidelines for Resilient and Sustainable International Road Freight Transport Connectivity in ASEAN. URL: <https://asean.org/storage/asean-covid-19-guidelines.pdf> (last accessed: 01.05.2021).

Харчишин А. О.,

студентка

Національного авіаційного університету

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО М'ЯКОГО ПРАВА У СИСТЕМІ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проблематика визначення конкретного переліку джерел міжнародного права та їх застосування, станом на сьогодні, залишається одним із найактуальніших питань наукових досліджень, які проводяться сучасними

вченими-теоретиками. Незважаючи на досить ґрунтовні праці з питань джерел права та їх застосування, ця тема і надалі потребує більш детального науково аналізу та дослідження.

Окрім питання щодо джерел міжнародного права займає концепція «м'якого права». Акти «м'якого права» містять переважно рекомендаційні правові норми. Також, держави, які беруть активну участь у діяльності міжнародних організацій, таких як Європейський Союз, велике значення приділяють актам «м'якого права».

Варто зазначити, що єдиного підходу до розуміння «м'яке право» дотепер немає в доктрині міжнародного права, проте можливо виділити такі основні підходи до розуміння цього явища.

Як вважає К. Чинкін, «м'яке право» слід, взагалі, поділяти на «правове м'яке право» та «неправове м'яке право». Зокрема, до актів «правового м'якого права» варто віднести міжнародні договори, які включають в себе лише слабкі зобов'язання, а до актів «неправового м'якого права» – резолюції та кодекси поведінки, складені та прийняті міжнародними та регіональними організаціями, які не мають обов'язкової сили та виконуються добровільно, і навіть заяви приватних осіб, які спрямовані на формування міжнародних принципів [1, с. 58].

Натомість В. В. Мицик акти «м'якого права» розглядає як сукупність неправових, рекомендаційних норм, які виконують функцію «перед-права», тобто розробляють та пропонують нові положення, які в подальшому можуть мати відображення у правових нормах, зокрема міжнародних договорах [3, с. 182]. Приблизно такої ж позиції притримується Малкольм Н. Шоу, який вважає, що «м'яке право» не є правом, а являє собою необов'язкові документи та угоди рекомендаційного характеру, кодекси правил поведінки або стандартів тощо [2, с. 110–111].

Водночас, важливо розглянути роль, статус та характеристику правозастосування актів «м'якого права» на прикладі європейської системи джерел права, тобто в межах права Європейського Союзу (ЄС).

Базовий рівень джерел «м'якого права» Європейського Союзу представлений насамперед установчими договорами. До них належать: Паризький договір 1951 р., Римські договори 1957 р., а також акти, які доповнюють і змінюють дані договори: Єдиний Європейський акт 1986 р., Маастрихтський договір про створення Європейського Союзу 1992 р., Амстердамський договір 1997 р., Ніццький договір 2001 р., Афіньський договір 2003 р. тощо.

За своєю юридичною силою ці акти наближаються до конституції на національному рівні. Вони характеризуються верховенством, тобто усі інші норми європейського права повинні відповідати розпорядженням установчих договорів. Крім того, усі установчі договори є актами прямої дії.

Як роз'яснив Суд ЄС, пряма дія норми, що має своїм джерелом установчий договір, підпорядковується таким загальним вимогам, як зрозумілість, незалежність, несуперечність і відсутність необхідності у спеціальних актах застосування, без яких ця норма не може породжувати юридичних наслідків [4, с. 158].

Щодо правових актів ЄС, представлених на основному рівні, то слід вказати, що регламенти є загальнообов'язковими для всіх країни-учасниць і врегульовують діяльність різних органів ЄС (наприклад, Регламент Європейського парламенту від 13 липня 2009 року). Директива також є загальнообов'язковим актом, але відрізняється від регламенту тим, що в ній указуються цілі і результати, яких слід досягти, проте надає національним урядам повну свободу обирати форму і способи досягнення цих результатів. Рішення є актами індивідуального характеру, відповідно до ст. 249 Договору про Європейський Союз «обов'язкові для адресатів, яких вони вказують» [5, с. 89].

Право ЄС складається власне з джерел, які містять норми-рекомендації. Для ЄС – це рекомендації та думки. Рекомендації та думки не мають зобов'язального характеру. Вони не вимагають причини та правової підстави, а також не підлягають юрисдикції Європейського Суду. Однак відсутність зобов'язального характеру не означає, що рекомендації та думки не слід брати до уваги – їх невиконання має бути продиктоване важливими аргументами. Рекомендації та думки можуть ухвалюватися найважливішими органами ЄС, а їх адресатами можуть бути як країни чи органи Спільнот, так і фізичні та юридичні особи. Рекомендація відрізняється від думки насамперед тим, що не лише формулює певну оцінку ситуації, але й пропонує конкретні дії для виходу з неї.

Отже, на підставі вищенаведеного, варто зазначити, що роль та значення застосування актів «м'якого права» для міжнародного права, в тому числі права Європейського Союзу, є вагомими, незважаючи на їх рекомендаційний характер. Вони покликані поступово заповнювати прогалини у законодавстві та приводити уже існуючі норми права у відповідність до висунутих міжнародними органами та організаціями вимогами та стандартами. Така важлива роль актів «м'якого права» тільки ще раз підкреслює їх загальнообов'язковість, а також власне правовий, а не морально-політичний характер. На нашу думку, в контексті мети застосування «м'якого права» в Європейському Союзі, останнє є власне гармонізація законодавства країн Європейського Союзу та приведення їх у відповідність із мінімальними стандартами, які приймаються найважливішими органами ЄС у вигляді норм-рекомендацій.

Список використаних джерел:

1. Chinkin C. The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 38. 1989. P. 50 –66.
2. Shaw M. *International Law*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 1288 p.
3. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії. Київ : Либідь, 2002. 608 с.
4. Водолагин С. В. Европейское право. Учебн. для вузов. Москва : Норма, 2000. 720 с.
5. Договір про Європейський Союз. Конституційні акти Європейського Союзу. Ч. 1. Київ : Юстиніан, 2005. 512 с.

НОТАТКИ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН:
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ НА ШЛЯХУ
ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

(м. Київ, 14–15 травня 2021 р.)

Підписано до друку 17.05.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,53. Тираж 100. Замовлення № 0621-170.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.